

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Jaarek Konsa

VAHISTATUTE ÕIGUSED, NENDE RAKENDAMINE JA
SUHESTUMINE EUROOPA VANGISTUSÕIGUSEGA

Magistritöö

Juhendaja: Sander Põllumäe, MPA
Sisekaitseakadeemia justiitskolledži
vangistuskorralduse õppetooli
juhataja-lektor

Tallinn 2013

MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Sisejulgeolekuinstituut	Kuu ja aasta:
Töö pealkiri eesti keeles: Vahistatute õigused, nende rakendamine ja suhestumine Euroopa vangistusõigusega	
Töö pealkiri võõrkeeles: The rights of remand prisoners, their implementation and interaction with European prison law	
Töö autor:	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
Lühikokkuvõte: Magistritöös on 80 lehekülge. Magistritöö käsitleb vahistatute õigusi ja nende rakendamist ja suhestumist Euroopa vangistusõigusega. Vahistatute õiguste käsitlemise aluseks on vahistamise (tõkendi kohaldamise) eesmärk. Vahistatute õigused võib jagada kolme kategooriasse. Esiteks vahistatute olmetingimustega seonduvad, teiseks vahistatute hõivetegevuse ja vaba aja sisustamisega seonduvad ning kolmandaks vahistatute vanglavälise suhtlemisega seonduvad. Koond vahistatute õigustest on lisatud magistritööle. Vahistatute õiguste rakendamist on magistritöö raames hinnatud lähtuvalt R. Alexy printsiibiteooriast. Selle kohaselt on vahistatute õigustega ning tõkendi kohaldamise eesmärgiga vastuolus piirangud, mis on seatud kambri välisele tegevusele, kehakultuuriga tegelemisele, õppimisele ning pikaajalistele kokkusaamistele. Antud küsimusi reguleerivad normid või nende puudumine on kitsaskohaks ka Euroopa ja Eesti vangistusõiguse suhestumisega seonduvalt.	
Võtmesõnad: vahistamine, vahistamise eesmärk, vahistatute õigused	
Võõrkeelsed võtmesõnad: remand, remand custody, rights of remand prisoners, unconvicted prisoners, remand and family, remand and prison regime	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud	
Sisejulgeoleku instituudi juhataja	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja:	Allkiri:

SISUKORD

MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON.....	2
SISUKORD.....	3
SISSEJUHATUS	4
LÜHENDITE LOETELU	8
1. VAHISTATUTE SEISUND JA ÕIGUSED	9
1.1 Vahistamine kui tõkend ja piirang isiku õigustele	9
1.2 Vahistatute õiguste sõltuvus tõkendi eesmärgist.....	20
2. VAHISTATUTE ÕIGUSTE TEOSTAMINE	31
2.1 Vahistatute elutingimused vanglas.....	34
2.2 Vahistatute hõivetegevus ja vaba aeg	42
2.3 Vahistatute vanglaväline suhtlemine.....	55
KOKKUVÕTE.....	64
SUMMARY	68
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	71
LISA 1- EESTI, SOOME, SAKSAMAA JA SUURBRITANNIA ÕIGUSES NING EUROOPA VANGLAREEGLISTIKUS SÄTESTATUD VAHISTATUTE ÕIGUSED	78

SISSEJUHATUS

Eesti kriminaalmenetluse seadustik võimaldab isiku suhtes rakendada tõkendina vahistamist kriminaalmenetlusest või kohtuotsuse täitmisest kõrvalehoidumise, kuritegude toimepanemise jätkamise või tõendite hävitamise, muutmise ja võltsimise takistamiseks.

Vahistamine ei ole karistus vaid see, kui tõkendi kohaldamine, peab aitama ellu viia üksnes tõkendi kohaldamise eesmärgi. Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestatud süütuse presumptsioon, eeldusel, et see ei ole vaid deklaratiivne, peaks tagama selle, et me käsitleme isikut süütuna enne süüdimõistmist ning jälgime seda ka tema õiguste piiramisel. Käesoleva magistritöö probleemipüstitus sai aluse Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 04.04.2011 kohtuotsusest nr 3-4-1-9-10 ja riigikohtunik Jüri Põllu eriarvamusest antud asja lahendamisel. Antud lahend ja eriarvamus käsitlesid vangistuseseaduse § 94 lõike 1 kooskõla põhiseadusega ehk vahistatutele pikaajaliste kokkusaamiste mitte võimaldamise õiguspärasust. Antud lahendi puhul ei eristatud vahistatuid tulenevalt tõkendi kohaldamise eesmärgist, kuid millele võis leida viiteid lahendile lisatud eriarvamusest.¹ Nimetatud eriarvamus oli ka tõukeks eristamiseks käesoleva magistritöö raames vahistatuid tulenevalt tõkendi kohaldamise eesmärgist. Teise olulise tõuke magistritöö kirjutamisele andis Justiitsministeeriumis 2009. aastal valminud vahistamisi käsitlev analüüs², mis peamiselt keskendub vahistamise pikkusele, kuid lühidalt leidsid käsitlemist ka vahistamise põhjused. Antud analüüsi põhijäreldusteks olid ka, et Eestis oli vahi all hoidmise keskmine aeg oluliselt pikem kui Rootsis ja Soomes ning 13% kõikidest vahistatutest Eestis vabanes samal päeval, kui mõisteti karistus. Antud analüüsi tulemused tõstasid küsimuse tõkendi kohaldamise pikkusest ning selle mõjust isku õigustele. Lisaks eeltoodule kinnitas probleemide olemasolu Õiguskantsleri poolt korraldatud kontrollkäikudel vanglatesse ning arestimajadesse tuvastatud erinevad probleemid, mis on seotud vahistatute ning nende õigustega. Peab asuma seisukohale, et

¹ Antud kohtulahend ning eriarvamus leiavad käsitlemist käesoleva magistritöö teises peatükis.

² Kolpmets, U., „Vahistamiste analüüs“ (2009) <www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=48334/Vahistamiste+anal%FC%FCs.pdf> (03.01.2012).

vahistatu staatusega kaasneb ka vangistusõiguslikus mõttes hulk õigusteoreetilisi probleeme, mis on enamasti käsitletavad inim- ja põhiõiguste kaitse ja piiramise lubatavuse kontrolli tasandil.

Käesoleva magistritöö koostamisel lähtutakse eeldusest, et vahistamise aluseks on objektiivselt põhjendatud kahtlus, et isik ohustab õigusmõistmist kriminaalasjas kas põgenemise, kohtusse mitte ilmumise, tunnistajate mõjutamise või tõendite kõrvaldamisega ning vahistamise kui tõkendi eesmärk on piiratud sellest konkreetsest isikust lähtuva ohu kõrvaldamisega. Sellest lähtuvalt eeldab ka magistritöö autor, et vahistamise sisu ja selles kätkevad piirangute ulatus on seotud selle ohuga, mida konkreetne isik õigusmõistmisele kujutab. Antud eeldusest on kantud ka töö analüütiline pool, kus tähelepanu pööratakse enam isikute õigustele, mis võivad sõltuda tõkendi kohaldamise eesmärgist.

Magistritöö uurimise objektiks on vahistatu suhtes eelvangistuse täideviimise tingimused. Magistritöös ei käsitleta vahistamise kohaldamise õiguslikku regulatsiooni ega praktikat, samuti ei käsitleta magistritöös vahistamise suhtes alternatiivseid tõkendeid ega kohtupraktikat tõkendi liigi valikul sh vahistamise vaidlustamist ja sellega seonduvat kohtumenetlust. Vahistamise eesmärgid ning vahistamise ajaline pikkus leiavad magistritöös käsitlemist vaid osas, mis on seotud vahistatute õiguste ja nende piiramisega kinnipidamiskohas. Ajaliselt on magistritöö uurimisobjekt piiratud ajavahemikuga vahistamise kohaldamisest kuni isiku vabastamise või süüdimõistva kohtuotsuse jõustumiseni, st magistritöös ei käsitleta uurimisasutuse poolt isiku kinnipidamise tingimusi esimese kuni 48 tunni jooksul. Ilmselgelt ei kao ettenähtavas tulevikus vahistamine tänases mõistes õiguspraktikast, -dogmaatikast ega –teoriast. Seda olulisem on seetõttu hinnata ja kujundada vahistamise ehk eelvangistuse tingimused selliseks, et vahistamisega ei piirataks ülemääraselt isiku põhiõigusi ja –vabadusi. Demokraatliku õigusriigi jaoks ei saa olla aktsepteeritav olukord, kus inimeste õigused on olulisel määral ning ebavajalikus ulatuses piiratud ning see on eriti oluline enne isiku suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist.

Käesoleva magistritöö raames on lähtutud vahistamisest kui ühest õiguse instituudist, mis olenemata õigussüsteemist kannab endas sama eesmärgi ning mille rakendamine omab isikule ja tema õigustele sarnast mõju. Eesti vastava valdkonna teaduskirjanduse vähesust on magistritöö kirjutamise käigus kompenseeritud kasutades Eesti

õigussüsteemile eeskujuks oleva Saksamaa ning sarnase vahistamise instituudiga Suurbritannia teaduskirjandust.

Magistritöös on võrreldud rahvusvahelist õigust ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat Eesti siseriikliku õiguse ja kohtupraktikaga. Tõlgenduste andmine õigusaktidele on ajas muutuv, samuti on Eesti vangistusõiguses viimase dekaadiga oluliselt suurenenud nii süüdimõistetute kui ka vahistatute õigused ja paranenud nende kaitse. Samas siiani puudub vahistamise osas analüüs, kuhu Eesti siseriiklik õigus on jõudnud ning millistes suundades oleks võimalik edasi liikuda. Magistritöös pakub autor omalt poolt välja mõningaid seisukohti ja ettepanekuid vahistatud isikute õiguste paremaks kaitseks vahistamise eesmärgi kahjustamata. Magistritöö eesmärgiks on sisustada vahistatute õigused ning analüüsida vahistatute õiguste rakendamist ehk teostamist ja Eesti siseriikliku ning Euroopa vangistusõiguse suhestumist vahistatuid puudutavas osas.

Töö eesmärgi saavutamiseks on töö autor püstitanud kaks ülesannet:

- 1) analüüsida teaduskirjandust, Eesti ja välisriikide õigusakte ning kohtupraktikat osas mis, puudutab vahistatute õigusi;
- 2) analüüsida Eesti ja välisriikide õigusakte, soovituslikke akte ja standardeid ning kohtupraktikat osas, mis puudutab vahistatute õiguste teostamist ja Euroopa vangistusõiguse suhestumist Eesti vangistusõigusega.

Käesoleva magistritöö näol on tegu õigusteoreetilise tööga. Magistritöös tuuakse välja peamised õigusteoreetilised ja –dogmaatilises seisukohad vahistamise mõiste määratluse ja õigusinstituudi kohta. Magistritöös analüüsitakse vahistamise täideviimisega kaasnevate piirangute eesmärgipärasust ja kooskõla põhiõiguste piiramise proportsionaalsuse põhimõttega. Analüüsi koostamisel on lähtunud printsipiiteooriast³, mida on pikemalt kirjeldatud teise peatüki alguses. Antud uurimismeetod on leidnud laiemat kasutust õigusteoreetilistes töodes ning on sobiv püstitatud uurimisülesannete lahendamiseks.

Oluline on täiendavalt märkida, et käesoleva magistritöö koostamisel on autor lähtunud regionaalsest inimõigusest, ehk käsitlused põhinevad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonil. Samuti on vajalik piiritleda mõiste Euroopa

---

³ Alexy, R. „Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid“, 7 Juridica (2001), nr 1, 5-13, lk 11.

vangistusõigus. Käesoleva töö mõistes on Euroopa vangistusõigus Eestis, Soomes, Saksamaal ja Suurbritannias kasutusel olevate printsiipide kogum. Antud määratluse puhul peab arvestama, et see on mõjutatud Euroopa Inimõiguste Kohtu lahenditest ning muudest standarditest või soovitustest.

Magistritöö koosneb kahest peatükist, milles igas otsitakse vastust ühele püstitatud uurimisülesandele. Esimese peatüki läbivaks teemaks on vahistatute õigused sh. leiab käsitlemist milline on vahistatute õiguslik seisund, millised on nende inim- ja põhiõigused ning millises ulatuses on võimalik neid piirata. Teises peatükis leiab käsitlemist, kuidas on leidnud vahistatute õigused rakendumist elik kuidas saavad vahistatud oma õigusi teostada Eesti ja Euroopa vangistusõiguses ning kuidas suhestub Euroopa vangistusõigus Eesti vangistusõigusega.

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

Vahistatu- isik, kellele on tõkendina kohaldatud vahistamist ja kes kannab eelvangistust kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas⁴.

Vangla- käesoleva töö mõistes kõik kinnipidamiskohad, kus võib vahistatuid hoida.⁵

ASkE- arestimaja sisekorraeeskiri

CPT- European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

EIÕK- Euroopa Inimõiguste Kohus

EIÕKonv- Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

EVR- Euroopa Vanglareeglistik

KrMS- kriminaalmenetluse seadustik

PS- Eesti Vabariigi põhiseadus

StVollzG- Strafvollzugsgesetz (Saksamaa vangistusseadus)

TPA- The Prison Act (Suurbritannia vangistusseadus)

TPR- The Prison Rules (Suurbritannia vanglareeglid)

TutkVA- Valtionevoston asetuse tutkintavankeudesta (Soome eeluurimisvangistusmäärus)

TutkVL- tutkintavankeuslaki (Soome eeluurimisvangistusseadus)

VangS- vangistusseadus

VankeusL- vankeuslaki (Soome vangistusseadus)

VSkE- vangla sisekorraeeskiri

---

⁴ Vangistusseadus § 4, 14.06.2000, jõustunud 01.12.2000 – RT I 2000, 58, 376... RT I, 29.12.2011, 54.

⁵ Vastavalt vajadusele on käesoleva töö raames eristatud arestimaja kinnise vangla eelvangistusosakonnast või vastupidi, kui see on vajalik käsitluse mõistmiseks või tuleneb õigusaktist.

1. VAHISTATUTE SEISUND JA ÕIGUSED

1.1 Vahistamine kui tõkend ja piirang isiku õigustele

Vahistamine ehk eelvangistus tähendab isiku vabadusõiguste ulatuslikku piiramist eesmärgiga tuua isik kohtuvõimu ette. Vahistamisega ei anta õiguslikku hinnangut sellele, kas isik on kuriteo toimepanemises süüdi, kuid antakse eelhinnang kavandatava kohtumenetluse perspektiivsusele ning isikust lähtuvale ohule. Vahistamine on preventiivne meede, et hoida ära uute süütegude toimepanemist, tunnistajate mõjutamist, asitõendite rikkumist või põgenemist.⁶ Vahistatu seisukohalt võib eelvangistuse sisuks pidada tema õiguste ulatuslikku piiramist, millega kaasnevad ulatuslikud muutused elus, sh kaasneb alandus, vahistatu isiku toomine avalikkuse ette, häbi, vaimsed kannatused, reputatsiooni vähenemine ning läbielamised perele ja tuttavatele.⁷

Vahistamist ning selle objektiivseid ja subjektiivseid pooli kirjeldav õigusteooria muutub rakendatavaks läbi õigusaktide, mis vahistamise kui instituudi sisustavad. Vahistamise näol on tegu instituudiga, mis on kasutusel nii Kontinentaal-Euroopa kui Anglo-Ameerika õigussüsteemis ning mõneti ka rahvusvahelises õiguses (näiteks Euroopa vahistamismäärus ja Rahvusvahelise Kriminaalkohtu vahistamiskäsk). Lisaks erinevatele õigussüsteemidele ning rahvusvahelisele õigusele on vahistamise näol tegu erinevate õigusharude kokkupuute punktidega hõlmates endas nii kriminaalmenetlusõigust, vangistusõigust, haldusõigust kui ka konstitutsioonilist õigust (enamik regulatsioone on taandatavad konstitutsioonilisele tasandile).

Eesti õiguskorras on vahistamise alusnormiks Eesti Vabariigi põhiseaduse⁸ (edaspidi PS) § 20 lõige 2 punkt 3, kuid et Eesti Vabariik on Euroopa Nõukogu liikmena ratifitseerinud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi EIÕKonv), mis oli ka PS loomisel eeskujuks, siis moodustab see üldise õigusliku lähtekoha ka

⁶ Davies, M., et al, *Criminal Justice 4th ed* (Essex: Pearson Education Limited, 2010), p 291.

⁷ Eryılmaz, B. M., *Arrest and detention powers in English and Turkish law and practice in the light of the European Convention on Human Rights* (Hague: Kluwer law international, 1999) p 51.

⁸ Eesti Vabariigi põhiseadus, 28.06.1992, jõustunud 03.07.1992 – RT 1992, 26, 349...RT I, 27.04.2011,2.

siseriikliku õiguskorra analüüsimiseks. Seega peab käesoleva magistritöö autor vajalikuks käsitleda EIÕKonvi ja sellele Euroopa Inimõiguste kohtu (edaspidi EIÕK) poolt antud tõlgendusi enne põhiseadust ning selle tõlgenusi.

EIÕKonv 5. artikli 1 punkt sätestab õiguse isikuvabadusele ja turvalisusele. Selle artikli eesmärgiks on kaitsta isiku füüsilist vabadust meelevaldse või õigusvastase vahistamise või kinnipidamise eest. Antud sätte kohaselt ei tohi kellelki meelevaldselt võtta tema vabadust. Vabaduse võtmine on lubatud avaliku korra kaitsmisega seonduvalt, kuid see peab toimuma seaduses sätestatud korras ning olema õiguspärane, ehk kooskõlas siseriikliku õiguse ja EIÕKonviga. Meetme õiguspärasust on võimalik kontrollida EIÕK tasandil ja vabaduse võtmine peab olema vastavuses kaitstava väärtusega ning jääma proportsionaalseks eesmärgiga, mille saavutamist soovitakse. Artikli 5 esimene punkt annab ammendava nimekirja juhtudest, mil õiguse piiramine on võimalik, samas punktid 2 kuni 5 sätestavad olulised kaitsemeetmed.⁹

EIÕKonv 5¹⁰. artikli esimese punkti alapunktide b, c ja f kohaselt on vahistamine lubatud seitsmel alusel: 1) kui isik on jätnud kohtu seadusliku korralduse täitmata, 2) kui isik on rikkunud seaduses ettenähtud kohustust, 3) kui isik on vaja tuua pädeva kohtuvõimu ette, 4) kui isik võib jätkata õigusrikkumiste toimepanemist, 5) kui isik võib põgeneda peale õigusrikkumise toimepanemist, 6) kui on vajalik takistada isiku loata riiki sissesõitu ning 7) kui on vaja võtta meetmeid, et isik riigist välja saata või välja anda. EIÕKonv koostamisel on nähtud ette võimalust riikidevaheliseks kriminaalmenetluse ühtlustamiseks, mis hõlmab ka riikidevahelisi vahistamismääruseid.

EIÕK on seisukohal, et vahistamine on lubatud. Märgitud on siiski, et isiku vabaduse piiramine on lubatud, kui selle eesmärgiks on isiku toomine pädeva asutuse ette. Täpsustatud on kolme tingimust. Esimeseks tingimuseks on põhjendatud kahtlus, et isik on süüteo toimepannud või on vajalik ennetada tema poolt süüteo toimepanemist või põgenemist peale süüteo toimepanemist. Teiseks tingimuseks on, et vahistamine peab toimuma seoses uurimisel oleva kuriteoga. Samas on kriminaalmenetluse, millega seoses isik vahistati, lõpptulemus vahistamise õiguspärasuse seisukohalt ebaoluline - võib juhtuda, et kogutud tõendid osutuvad ebapiisavaks, kuigi vahistamist peeti esialgu

⁹ Renucci, J.-F., Introduction to the European Convention on Human Rights: The Rights guaranteed and the protection mechanism (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2005), p 57-58.

¹⁰ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon [Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms], 04.11.1950, jõustunud 03.09.1953, ETS no. 5 (Eesti suhtes jõustunud 16.04.1996 – RT 2000, 11,57).

asjaoludest lähtuvalt põhjendatuks. Kolmandaks tingimuseks on, et vahistamise õiguspärasus peab olema kindla järelevalve all, sest isiku õigusi on rikutud, kui puudub põhjendatud kahtlus, et isik on süüteo toime pannud. Isegi siis, kui kahtlusi tekitavad faktid ei ole tõendatud samal tasemel kui need, mis on vajalikud süüdimõistmiseks või süüdistuse esitamiseks, peavad need olema tõkendi kohaldaja poolt läbivaadatud. Antud abinõud on vajalikud, sest kaalul on puudutatud isikute vabadused.¹¹ EIÕK käsitlust võib mõista mitmeti ehk üheltpoolt on oluline võimaliku süüteo toimepanija suhtes menetluse läbiviimine ning lahendini jõudmine, mis kummutab kahtlused või kinnitab neid sellise kvaliteediga tõenditega, mis tagavad isiku süüdimõistmise toimepandud süüteo eest. Samuti peab vaatama ka EIÕK käsitluse teist aspekti ehk ühiskonnaliikmete turvalisus. Isegi minimaalsete inkrimineerivate tõendite või kahtluse olemasolul on vaja neid kontrollida, et vältida võimalikku süütegude toimepanemist ning seeläbi tagada ühiskonnaliikmete turvalisus.

Siiski on õigusteoreetikud vahistamisega seonduvalt juhtinud tähelepanu ka Euroopa õigusesse loodud instituutide kooskõlale inimõigustega, mille üheks parimaks näiteks on Euroopa vahistamismäärus (edaspidi EVM). EVM-i kasutatakse, et tagada isiku vahistamine ning kriminaalmenetluse läbiviimine EVM-i välja andnud riigis. Vahistamise palve esitanud riik ei pea põhjendama vahistamise põhjust ning protsess põhineb riikide vahelisel usaldusel. Samuti peab rõhutama, et riikidel on piiratud võimalused keelduda EVM-i täitmisest.¹² Samas, nagu varasemalt märgitud, on EIÕKonvis kaetud ka antud temaatika.

PS § 20 lg 1 sätestab õiguse vabadusele ja isikupuutumatusel. Tegemist on klassikalise *habeas corpus* õigusega, mis peab tagama füüsilise vabaduse ja on ajalooliselt tekkinud kui ebaseadusliku vahistamise vastu suunatud õigus. PS § 20 lg 1 ja 2 eeskujuks on olnud EIÕKonv art. 5 lg 1.¹³ Ajalooliselt tähendas see täidesaatva võimu poolt kinni

---

¹¹ Renucci, J.-F., *Introduction to the European Convention on Human Rights: The Rights guaranteed and the protection mechanism* (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2005), p 59-60.

¹² Douglas-Scott, S., „Freedom, Security and Justice in the European Court of Justice: The Ambiguous Nature of Judicial Review“ – Campbell, T., et al (ed), *The Legal Protection of Human Rights: Sceptical Essays* (Oxford University Press, 2011) 268-293, p 277.

¹³ Justiitsministeerium, „Põhiseaduse 2. peatükk “Põhiõigused, vabadused ja kohustused”” (1998) <www.just.ee/10725> (25.12.2011). Põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjon moodustati Riigikogu 21.11.1995 otsusega tehtud ettepanekul Vabariigi Valitsuse 14.05.1995 korraldusega nr 459-k "Valitsuskomisjoni moodustamine" (RT I 1996, 35, 725) ning sellesse kuulusid Uno Lõhmus, Kalle Merusk, Heiki Pisuke, Jüri Raidla, Märt Rask, Heinrich Schneider, Eerik-Juhan Truuväli ja Henn-Jüri Uibopuu.

peetud isiku või tema lähedaste õigust pöörduda kinnipidamise õigsuse kontrollimiseks kohtu poole.

Põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuandes¹⁴ on toodud välja antud õiguse esemeline ja personaalne kaitseala, kaitseala riive, ning riive õigustamine. Antud raportist vajab märkimist täiendavalt:

- 1) õigus vabadusele tähendab füüsilist vabadust kõige laiemas tähenduses. Hõlmatud on nii õigus igale poole minna kui ka õigus iga kohta vältida;
- 2) isikupuutumatus tähendab õigusevastase vahistamise keeldu;
- 3) PS § 20 lg 1 on kõigi ja igaühe õigus, mis on igal üksikisikul sõltumata kodakondsusest;
- 4) PS § 20 lg 1 riive on iga füüsilise vabaduse kitsendus. Füüsilist vabadust riivavad eelkõige vangistus ja arest, samuti vahistamine;
- 5) PS § 20 lg 2 sisaldab kvalifitseeritud seaduse reservatsiooni, mis loetleb põhjused, mille alusel tohib füüsilist vabadust ja isikupuutumatust piirata.

Eeltoodust lähtuvalt võib pidada vahistamist ka Eesti õiguses lubatavaks, sest PS § 20 lg 2 p 3 näeb ette võimalust piirata isiku vabadust õiguserikkumises põhjendatult kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorgani ette või tema pakkumineku vältimiseks. Eesti Vabariigi põhiseadus otsesõnu terminit vahistamine ei kasutata, kuid vabaduse piiramise eesmärke sellises sõnastuses võib pidada sarnasteks nendega, mida on EIÕK näinud vahistamist lubavate kriteeriumitena.

Sellist seisukohta kinnitavad ka Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaande¹⁵ §-i 20 puudutavatest kommentaaridest nähtuvad järgmised vahistamise puhul olulised osised:

- 1) sätte eesmärk on pakkuda igaühele kaitset meelevaldse vabaduse võtmise eest;
- 2) säte kaitseb füüsilist (kehalist/ruumilist) vabadust ja turvalisust ega hõlma vaimset, majanduslikku, keskkonnaga seotud, sotsiaalset või muud liiki vabadust;
- 3) oluline on, et vabaduse võtmine on avaliku, s.o riigi- või munitsipaalvõimu akt;
- 4) õigus vabadusele ja isikupuutumatusele ei ole absoluutne õigus. See õigus on suhteline, selles on võimalikud erandid ehk riive õigustatud alused, mis on

---

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Maruste, R., et al, Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2008), lk 204-213.

loetletud ammendavalt sama paragrahvi punktides. Ammendavusest järeldub, et võimudel puudub igasugune voli kehtestada ise lisaaluseid vabaduse võtmiseks või olemasolevaid omatahtsi muuta;

- 5) küsimusele, kas inimeselt on võetud vabadus kooskõlas §-ga 20 või mitte, tuleb vastata üksikjuhtumite kaupa, igat kaasust eraldi hinnates ja kõiki asjaolusid arvestavalt, sh lähtudes konkreetse isiku konkreetsest seisundist ning arvestades vabaduse võtmise liiki, kestust, mõju ja viisi;
- 6) vahistamine on võimalik juhul, kui on põhjendatud kahtlus, et pannakse toime süütegu, põhjendatult peetakse vajalikuks süüteo toimepanemise ärahoidmist või on vajalik takistada isiku põgenemist pärast kuriteo toimepanemist;
- 7) vahistamine on tundlik ja erilist tähelepanu nõudev valdkond, sest tõkendi kohaldamine tähendab demokraatliku õigussüsteemi ühe alusprintsipi, süütuse presumptsiooni, samuti üldise vabadusõiguse tõsist riivet;
- 8) vahistamisel võetakse vabadus isikult, kelle suhtes ei ole veel jõustunud süüdimõistev ning vabaduse võtmist karistuseks sätestav kohtuotsus. Huvide kollisioon tuleneb samaaegselt avaliku võimu kohustusest tagada igapäevaste õigused ja vabadused, ühiskonna turvalisus, tabada õigusrikkujad, selgitada välja nende poolt toimepandud süüteod, tuua nad kohtu ette, kindlustada õigusemõistmine ning seejuures austada igapäevaste õigusi ja vabadusi;
- 9) vahi all olevatele isikutele rakendatavad piirangud peavad olema leebemad ja lähtuma teistest alustest, kui süüdimõistetutele rakendatavad piirangud.

PS kommentaaridest võib lugeda välja sarnaselt EIÕK käsitlusega seadusandja soovi tagada nii vahistatu õigused, kui ka ühiskonnaliikmete turvalisus. Samas on peetud ka oluliseks vahistatu õiguste austamist ning nende eristamist muudest kinnipidamiskohtades viibivatest isikutest tulenevalt asjaolust, et nende suhtes ei ole jõustunud süüdimõistev kohtuotsus, mis sätestaks vabadusekaotusliku karistuse.

Konkreetsema käsitluse vahistamisest leiame siiski seadustest. Vahistamise alused sätestab kriminaalmenetluse seadustiku¹⁶ (edaspidi KrMS) § 130 lõige 2, mille kohaselt võib kahtlustatava või süüdistatava vahistada prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel, kui isik võib kriminaalmenetlusest kõrvale hoiduda või jätkuvalt toime panna kuritegusid. Kuna

---

¹⁶ Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 – RT I 2003, 27, 166... RT I 29.12.2011, 20.

seadus täpsemalt vahistamise aluseid ei selgita, iseloomustab vahistamisotsuseid ulatuslik diskretsioon, mille õiguspärasuse kujundamisel on Eestis kaalukas koht kohtupraktikal.¹⁷ Kohtupraktikat saab pidada ka eelnevalt välja toodud PS kommentaaride aluseks. Õigusaktides sätestatu rakendamine toob endaga kahtlemata kaasa olukordi, mil on vajalik sätete tõlgendamine või ka varasema tõlgenduse ümberhindamine ning uue tõlgenduse andmine.

Eelnevalt on leidnud käsitlemist peamiselt isiku õigus vabadusele ja isikupuutumatusse, kuid lisaks antud füüsilisele õigusele seonduvad vahistamisega ka teised isikute õigused. Kahtlustatava vahistamine on isiku vabaduse võtmine ilma, et kohus oleks õiglasel kohtuistungil mõistnud kahtlustatava süüdi. Peab pidama silmas, et vahistatu võib osutada menetluse lõppedes süütuks. Seega kui arvatakse, et vahistamist kohaldatakse liiga lihtsalt, liiga tihti või liiga pikaks perioodiks tuleb silmas pidada, et vahistamine oleks kooskõlas süütuse presumptsiooniga.¹⁸

Põhjendatud kuriteokahtlus on vahistamise, kui kahe põhiõiguse – üldise vabadusõiguse ja süütuse presumptsiooni – kõige tõsisema riive lubatavuse absoluutne eeltingimus. Kohtuasjas *Lawless vs. Iirimaa* 1961. aastal tehtud otsuses, aga ka mitmes hilisemas lahendis on EIÕK märkinud, et vahistamise eesmärk saab lõppastmes olla vaid isiku toimetamine kohtu ette, keelatud on isiku vahistamine, kelle kohtuasja kohtuliku arutamiseni riik ei saa või ei soovigi jõuda. Tagatiseks, et kohtuliku arutamiseni saab ja soovitakse jõuda, on põhjendatud kuriteokahtlus, millest vahistamise eeltingimuse mõttes on alust rääkida siis, kui kohus jõuab kohtueelse menetluse seniste tulemuste põhjal veendumusele, et suure tõenäosusega on kahtlustatav või süüdistatav kas kuriteo täideviija või sellest osavõtja.¹⁹

Sellist käsitlust võib mõista, kui isiku tagatist riigi õigusvastase käitumise välistamiseks. Võimude lahususe printsiibist lähtudes peaks kohtuvõim olema teistest võimudest lahutatud ehk objektiivne hinnang antakse asjaoludele kohtuniku siseveendumuse alusel. Kui asjaoludest lähtuvalt ei ole võimalik jõuda veendumusele, et isik on kuriteo

¹⁷ Reinthal, T., “Vahistamised Eestis – liiga palju või liiga vähe?”, 14 *Juridica* (2007), nr 10, 675-680, lk 675.

¹⁸ Stevens, L., “Pre-Trial Detention: The Presumption of Innocence and Article 5 of the European Convention on Human Rights Cannot and Does Not Limit its Increasing Use”, 17 *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* (2009), 165–180, p 167.

¹⁹ Reinthal, T., “Vahistamised Eestis – liiga palju või liiga vähe?”, 14 *Juridica* (2007), nr 10, 675-680, lk 677.

täideviija või osavõtja, peaks kohtunik jõudma järeldusele, et antud isiku suhtes on tõkendi kohaldamine perspektiivitu.

Antud kaks käsitlust näitavad ühtviisi hästi ja halvasti, millisel viisil on isikute põhiõigused või inimõigused seotud vahistamise, kui tõkendiga. Üheltpoolt peab eeldama, et isik on süütu, aga samas peab olema piisav kahtlus, et eeldada, et isik on teo toimepanemises süüdi ning tema suhtes on põhjust tõkendit kohaldada.

Põhiõigusi riivavaks menetlustoiminguks (vahistamine, vara arestimine, ülekuulamine, läbi otsimine jne) peab kõigepealt seadusandja olema kehtestanud riive põhiseadusliku lubatavuse tingimused ja põhimõtteliselt iga konkreetse menetlustoimingu puhul peaks menetleja tagama selle seaduslikkuse (põhiõiguste riive proportsionaalsuse).²⁰ PS § 22, milles sätestatakse süütuse presumpatsioon, ei näe *ekspressis verbis* ette riive põhiseadusliku lubatavuse tingimusi. Samas vahistamise üheks eelduseks on, et isik võib jätkata süütegude toimepanemist ehk riik peab enne süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist käsitlema isikut kui tulevast võimalikku süüdimõistetut.

Justiitsministeeriumi poolt 2009. aastal läbi viidud vahistamise analüüsi²¹ kohaselt on uute kuritegude toimepanemise oht kohtueelse menetluse staadiumis peamiseks vahistamise põhjuseks. Analüüsis on täiendavalt toodud välja, et uute kuritegude toimepanemise oht võib sõltuda nii varasemastest karistustest kui ka sellest, mitmes kuriteoepisoodis isik kahtlustatav on. Analüüsist lähtuvalt ei ole vahistamise puhul oluline, kas isik on varem pannud toime samaliigilisi kuritegusid, kuid mainitud on, et juhul kui isik on toime pannud vaid ühe kuriteo üritatakse kohaldada kergema liigilist tõkendit. Siiski on analüüsi autor tõdenud, et on ka juhtumeid, mil kohaldatakse vahistamist juhul, kui isik ei ole varasemalt kuritegusid toime pannud. Kahjuks antud analüüs ei käsitle, millisel hulgal vahistatuid mõistetakse kohtus hiljem õigeks.

Üldiselt peetakse problemaatiliseks, et osad vahistatud mõistetakse õigeks ning teistele ei mõisteta karistuseks vangistust. Antud asjaolust tulenevalt võib järeldada, et ennekõike koheldakse ebaõiglaselt vahistatuid, kes mõistetakse kohtus õigeks. Isiku õiguste piiramine enne kohtuistungit loob mulje isiku süüdimõistmisest enne

²⁰ Kergandberg, E. "Kas kriminaalmenetlusega saab tekitada kahju? Kui saab, siis mis Eesti Vabariigis pärast seda juhtuda võib?", 19 *Juridica* (2011), nr 8, 629-633, lk 631.

²¹ Kolpmets, U., „Vahistamiste analüüs“ (2009) <www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=48334/Vahistamiste+anal%FC%FCs.pdf> (03.01.2012).

kohtuistungi toimumist. Samavõrd problemaatiliseks võib pidada ühiskonnaohtlike süütegude puhul vahistamise asemel muude tõkendite kasutamist. Kui isikut süüdistatakse ühiskonnaohtliku süüteo toimepanemises, siis ühiskonna kaitsmine nõuab, et isikud ei saaks panna toime uusi süütegusid. Kui valitakse ebasobiv tõkend, mis võimaldab isikul panna toime uue süüteo, siis see võib tekitada ühiskonna vastumeelsust. Samavõrd ei teeni kriminaalmenetluse huve olukord, kui süüdistatavad hoiavad menetlusest kõrvale ning ei ilmu kohtu ette süüdimõistmiseks ja karistuse kandmiseks.²²

Euroopa õigusteoorias on asutud seisukohale, et süütuse presumptsioon ei ole põhimõttena vastuolus vahistamise, kui tõkendiga. Seega ei saa pidada süütuse presumptsiooni ka argumendiks, mis võimaldaks vaidlustada vahistamise laialdast kasutamist.²³ Süütuse presumptsiooni tuleb seega vaadelda kui olulist kriminaal- ja konstitutsiooniõiguse osa, kuid see ei oma tähtsus tõkendi rakendamise puhul, kuna tegu ei ole karistusliku meetmega. Siiski ei saa selle osatähtsust alahinnata isiku õiguste tagamisel vahistamise ajal. On ilmne, et iga isiku õiguslik eeldus on, et enne süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist koheldakse teda süütuna ning võimaldatakse tal jätkata võimalikult suures ulatuses oma igapäevaseid tegevusi.

Eestile sarnast vahistamise regulatsiooni on kasutatud ka teistes Euroopa riikides sealhulgas Saksamaal, Suurbritannias, Soomes, Hispaanias ja Prantsusmaal. Saksamaal võib vahistamist kohaldada ainult kohtunik juhul, kui on väga tõenäoline, et isikut karistatakse teo eest, mille toimepanemises teda kahtlustatakse, kui vahistamine on proportsionaalne teo raskusega, mille toimepanemises isikut kahtlustatakse ning on olemas muud alused isiku vahistamiseks ehk oht isiku põgenemiseks või isiku poolt tõenditega manipuleerimiseks.²⁴

Isikute kinnipidamist ja vahistamist puudutav regulatsioon on sätestatud Saksamaa kriminaalmenetluse seaduses (“Strafprozessordnung”). Samuti on kriminaalmenetluse aspektist oluline Saksamaa põhiseadus (“Grundgesetz”). Põhiseadusest tuleneb õigusriigi põhimõte, millest tulenevad ka muud olulised kriminaalmenetlusega seotud isiku õigused nagu näiteks süütuse presumptsioon, proportsionaalsuse põhimõte jne.

²² Davies, M., et al, *Criminal Justice 4th ed* (Essex: Pearson Education Limited, 2010), p 290.

²³ Stevens, L., “Pre-Trial Detention: The Presumption of Innocence and Article 5 of the European Convention on Human Rights Cannot and Does Not Limit its Increasing Use”, 17 *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* (2009), 165–180, p 171.

²⁴ Jehle, J. M., *Criminal justice in Germany* (Berlin: Federal Ministry of Justice, 2009), p 20.

Samuti on Saksa õiguse puhul oluline osa rahvusvahelistel lepetel, mis muutuvad siseriikliku õiguse osaks peale nende ratifitseerimist.²⁵

Lähtuvalt Saksamaa õigusest ja õiguse põhimõtetest on vahistamise ainsateks eesmärkideks süüteo põhjaliku uurimise tagamine, kriminaalmenetluse läbiviimine õigusriigi põhimõttest lähtuvalt ja kui vajalik karistuse täideviimise kindlustamine. Süüdistatava kohaloleku kindlustamine kohtuistungil (vaid osa kriminaalmenetluse läbiviimisest vastavalt õigusriigi põhimõttele) on pigem tehniline aspekt, mis näib olevat praktikas kerkinud peamiseks. Ennekõike põhjusel, et ka Saksamaa karistusõiguses ei ole isiku üle kohtu mõistmine ja karistuse määramine isiku kohalolekuta võimalik. Seda seisukohta toetab ka fakt, et enamasti põhjendatakse vahistamist isiku kriminaalmenetluse läbiviimisest kõrvalehoidmise võimalikkusega.²⁶

Saksamaa kriminaalmenetluse seadustiku (Strafprozeßordnung²⁷) §-i 112 lõigetes 2 ja 3 ning §-is 112a on sätestatud ammendav loetelu vahistamise alustest. Seejuures on oluline märkida, et iga alus peab olema faktidega põhjendatud ning võimalikku ohtu peab olema hinnatud. Vahistamise alusteks on:

- 1) põgenemine või menetlusest kõrvale hoidmine või oht, et isik võib põgeneda või asuda menetlusest kõrvale hoidma;
- 2) tõenditega manipuleerimine või õigusemõistmise takistamine;
- 3) kuriteo raskus²⁸;
- 4) vajadus ära hoida uute sarnaste kuritegude toimepanemist.²⁹

Saksamaal on enamike vahistamiste põhjenduseks, et isik võib asuda kõrvale hoidma kriminaalmenetluse läbiviimisest. Aastal 2006 olid 93,1%³⁰ kõikidest vahistamistest põhjendatud seoses kriminaalmenetlusest kõrvalehoidmisega või selle võimalikkusega,

---

²⁵ van Kalmthout, A. M., Knapen, M. M., Pre-trial Detention in the European Union: An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU (Nederland: Wolf Legal Publishers, 2009), p 389.

²⁶ Ibid, p 408.

²⁷ Strafprozeßordnung, ausfreitungsdatum 12.09.1950, zuletzt geändert durch Art. 2 G v. 21.07.2012 I 1566.

²⁸ Antud vahistamise alust ei saa kasutada iseseisvana.

²⁹ van Kalmthout, A. M., Knapen, M. M., Pre-trial Detention in the European Union: An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU (Nederland: Wolf Legal Publishers, 2009), p 413.

³⁰ Kuna samaaegselt on võimalik vahistamist kohaldada kahel või enamal põhjusel ei moodusta ka protsendid kokku tervikuna sadat protsenti.

5,9% olid põhjendatud ohuga, et isik võib muuta või hävitada tõendeid, 4,6 % seoses teo raskusega ning 9,2% seoses võimaliku uute süütegude toimepanemisega.³¹

Suurbritannia puhul peab arvestama teatava erisusega õigussüsteemis ehk vahistamist kohaldatakse vaid juhul, kui isikut ei ole võimalik kautsjoni vastu vabastada. Suurbritannia kautsjoni seaduse (Bail Act³² 1976) kohaselt ei saa isikut vabastada kautsjoni vastu juhul, kui teda süüdistatakse tapmises, tapmiskatses, mõrvas, vägistamises või vägistamiskatses. Vahistamist rakendatakse juhul, kui isikut kahtlustatakse eriti raske süüteo toime panemises, isik on varasemalt mõistetud süüdi sarnaste süütegude toimepanemise eest, on alust uskuda, et isik võib asuda kriminaalmenetlusest kõrvale hoidma, isik võib asuda mõjutama tunnistajaid või on tõenäoline, et isik paneb enne kohtuistungit toimumist toime uusi süütegeid.

Soome õiguses reguleerib vahistamist eeluurimisvangistuseseadus (Tutkintavankeuslaki, edaspidi TutkVL) ja Riiginõukogu määrus eeluurimisvangitusest (Valtioneuvoston asetus tutkintavankeudesta, edaspidi TutkVA). TutkVL³³ 1. ptk § 3 kohaselt on vahistamise eesmärk tagada kohtueelne uurimine, kohtumenetlus ja karistuse täideviimine ning takistada kuritegeliku käitumise jätkamist. TutkVL 1. ptk. § 4 sätestab, et eelvangistuse täideviimise põhinõudeks ja seaduse tõlgendamise lähtekohaks on, et vahistatu õigusi ei saa seaduse alusel piirata enam, kui see on eelvangistuse eesmärgi, eelvangistuses pidamise kindluse ja vangla korra säilitamiseks vältimatult vajalik.

Hispaania puhul iseloomustavad vahistamist kolm asjaolu. Esiteks on tegu kohtuliku meetmega ehk Hispaania õiguse kohaselt on vahistamise kohaldamiseks õigus vaid kohtunikul. Teiseks on tegu erakordse meetmega ehk see on lubatud vaid juhul, kui on täidetud kriminaalmenetlust reguleerivas õigusaktis *expressis verbis* väljendatud tingimused. Kolmandaks on tegu tõkendiga ehk vahistamist ei tohi kasutada, et sundida kahtlustavat ütlushi andma või muul keelatud viisil menetluse huvides. Lisaks peab arvestama vahistamise proportsionaalsust ehk kahtlustatavat ei tohi vahistada, kui on

---

³¹ van Kalmthout, A. M., Knapen, M. M., Pre-trial Detention in the European Union: An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU (Nederland: Wolf Legal Publishers, 2009), p 415.

³² Bail Act 1976, passed 15.11.1976, act modified by 2001 c. 16, s. 131(1); S.I. 2002/344, art. 2.

³³ Tutkintavankeuslaki, voimaantulo 01.10.2006, muutettu 736/2011 voimaantulo 01.09.2011.

olemas muu isiku õigusi vähem riivav meede, millega on võimalik saavutada samu eesmärke.³⁴

Prantsuse õiguses on kolm erinevat tingimust kuriteos kahtlustatava isiku vahistamiseks. Nendeks on ühiskonna turvalisuse tagamine, tunnistajate ja tõendite ohutuse tagamine ja süüdistatava põgenemise takistamine. Isiku põgenemise tõenäosuse hindamisel arvestatakse isiku töö- ja elukoha olemasolu ning perekondlikke sidemeid. Õigusteoreetilises kirjanduses on jõutud tõdemuseni, et isiku vahistamise otsuse taga võib olla faktoreid, mida ametlikult õiguses (seadustes) ei tunnistata. Vahistamise kohaldamine lubab suhteliselt laialdast kaalutusõiguse kasutamist ning on võimalus, et isikuga seotud individuaalsed asjaolud mõjutavad vahistamise kohaldamist. Näiteks süüdistatava rahvus või kodakondsus võivad muutuda määravaks faktoriks, mille alusel otsustatakse isiku kohtlemine (sh vahistamine) ja edasine menetluse käik.³⁵

Nagu varasemalt märgitud mõjutab seaduse tõlgendamist ning rakendamist ulatuslikult kohtupraktika. Seega võib lisaks õigusaktides sätestatudle pidada oluliseks kohtute seisukohti.

Eesti kohtupraktikas on vahistamisalust ning selle olemasolu põhjendamist käsitletud mitmetes lahendites. Riigikohus on lahendis nr 3-1-1-105-11³⁶ jõudnud järgnevatele seisukohtadele:

- 1) põhjendatud kuriteokahtlus on üks vahistamise obligatoorsetest eeltingimustest, mida vahistamist otsustav kohus peab konkreetsetele tõenditele tuginevalt põhjendama, sh ka piisavalt konkreetselt kirjeldama, millise kuriteo toimepanekus isikut kahtlustada on põhjust. Üldsõnalisest viitest "kriminaalasja materjalidele" põhjendamiskohustuse täitmiseks ei piisa;
- 2) vahistamise aluseks on oht, et kahtlustatav võib pakku minna või oht, et ta võib asuda uusi kuritegusid toime panema. Ka vahistamisalust tuleb põhjendada konkreetsetele asjaoludele viidates, millest kohus saab vahistamisaluse olemasolu järeldada;
- 3) varasem karistatus iseenesest ei saa olla vahistamisaluseks.

---

³⁴ Garcia, A. & Bachmaier, L., *Criminal Law in Spain* (Hague: Kulwer Law International, 2011), p 259.

³⁵ Pager, D., "The Republican ideal? National minorities and the criminal justice system in contemporary France", 10 *Punishment & Society* (2008), No 4, 375-400, p 384.

³⁶ Marko Armas Juvoneni vahistamine, kriminaalasi nr 3-1-1-105-11, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtumäärus, 01.02.2012.

Antud seisukohti täiendas Riigikohtu kriminaalkolleegium osaliselt lahendis 3-1-1-32-12³⁷, milles kohus tõdes järgnevat:

- 1) süüdistatava poolt tema süüd kinnitavate tõendite varjamine või hävitamine, kui sellega ei panda toime mõnda muud kuritegu, ei ole karistatav. Seetõttu ei saa ka oht, et süüdistatav vabaduses midagi sellist võiks ette võtta, olla vahistamise aluseks;
- 2) võimalus, et süüdistatav võiks vabaduses asuda uusi kuritegusid toime panema, peab olema konkreetsete asjaoludega põhjendatud. Põhjendus peab olema seda mõjukam, mida kergem on võimalik toimepandav süütegu.

Antud seisukohad aitavad täiendavalt sisustada ja selgitada KrMSis sätestatud vahistamise aluseid ning vahistamise õigusinstituudi eesmäärke. Need eesmärgid on seda olulisemad vahistamise ehk eelvangistuse täideviimisel. Kui Eestis on vahistamine võimalik kahel alusel, milleks on kriminaalmenetlusest kõrvalehoidmine või kuritegude jätkuv toimepanemine, siis EIÕK ja erinevate Euroopa riikide praktikas on vahistamisele seatud võrdlemisi erinevad tingimusi.

Eeltoodu põhjal ning arvestades ka varasemalt käsitletud Saksamaa, Hispaania ja Prantsusmaa vastava praktikaga võib pidada Eesti õigusaktidest tulenevaid vahistamise aluseid mõnevõrra piiritletumaks ning ka vähem isikute õiguseid riivavaks. Siiski, ei saa eitada, et vahistamisega kaasneb isiku õiguste ulatuslik riive, mis vahistamise korrektsel rakendamisel on õiguspärane.

1.2 Vahistatute õiguste sõltuvus tõkendi eesmärgist

Kuigi õigusteoorias on esitatud ka seisukohti, et vahistamine ja vangistuse täideviimine on osa karistusõigusest (nõ kolme samba teooria) ning mõnes riigis on vangistuse ja eelvangistuse täideviimisega seotud küsimused ka allutatud üldkohtule, on Eesti kehtiva õiguse kohaselt vangistuse ja eelvangistuse täideviimine haldusõiguse osaks. Haldusõiguses kehtib üldine eesmärgi- ja mõõdupärasuse põhimõte (HMS § 3 lg 2), mille kohaselt peavad kohaldatavad õiguste piirangud olema kohased, vajalikud ja proportsionaalsed seatud eesmärgi suhtes. Sama põhimõte tuleneb ka VangS §-ist 4¹ (vt

---

³⁷ M. K. vahistamine, kriminaalasi nr 3-1-1-32-12, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtumäärus, 12.04.2012.

allpool). Varasemalt käsitletu põhjal võib Eesti õiguses olla tõkendil kaks eesmärki: 1) kriminaalmenetlusest kõrvalehoidmise takistamine ning 2) kuritegude toimepanemise takistamine. Võrreldes seda varasemalt käsitletud Saksa, Suurbritannia, Soome ja Prantsuse vastavate regulatsioonidega on näiliselt Eesti õiguses vahistamise aluseid vähem. Tõlgendades mõistet „kuritegude toimepanemise takistamine“ laiemalt saab sellega hõlmata ka isiku õiguste vastased süüteod kohtueelses, kohtuvälises ja kohtumenetluses. Seega võib lugeda ohtu tõendite ja isikute ütluste muutmiseks või hävitamiseks võrdväärseks ohuga, mis on seotud uute süütegude toimepanemisega. Karistusseadustiku³⁸ §-ides 302, 303, 304, 322 ja 323 on sätestatud süüteod, mida võib pidada tõkendi kohaldamise eesmärgiga seonduvaks nende hulgas õigusemõistmise takistamisega seonduvad (tervisekahjustuse tekitamine, mõjutamine, vara hävitamine) ja kriminaalmenetluse läbiviimisega seonduvad (isiku sundimine, vägivalda kasutamine). Samas nagu varasemalt käsitletud Riigikohtu lahendist nähtub ei ole tõendite hävitamine, kui sellega ei panda toime uut süütegu, eraldiseisev vahistamise alus. Vahistamise eesmärgi saavutamiseks on reeglina piisav pelgalt vabaduse piiramine sellega, et isikul on eelvangistuse ajal takistatud vangla või arestimaja territooriumilt lahkumine. Muud piirangud peaksid olema põhjendatud igal üksikjuhtumil eraldi.

Antud käsitlust toetab ka KrMS § 143¹, mis sätestab vabaduspiiranguga isikule kohaldatavad lisapiirangud. Lisapiiranguid võib prokuratuuri või kohtu määruse alusel kohaldada, kui on piisav alus oletada, et vahistuses või vangistuses viibiv või aresti kandev kahtlustatav või süüdistatav võib oma tegevusega kahjustada kriminaalmenetluse läbiviimist. Määruse alusel võib vahistatu ümber paigutada, eraldada täielikult teistest vahistatutest või vangistust või aresti kandvatest isikutest. Samuti võib määrusega piirata või täielikult keelata kahtlustatava või süüdistatava:

1. lühiajalise või pikaajalise kokkusaamise õigust;
2. kirjavahetuse ja telefoni kasutamise õigust;
3. lühiajalise väljasõidu õigust;
4. lühiajalise väljaviimise või vabastamise õigust.

Lisapiirangute kehtestamise puhul on oluline märkida, et vastava määruse saab teha ka prokurör ehk vahistatu niigi piiratud õiguste täiendav piiramine ei ole vaid kohtu

---

³⁸ Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 - RT I, 04.04.2012, 3...RT I, 04.04.2012, 1.

pädevuses. Aastal 2003 olid näiteks kokkusaamised täielikult keelatud umbes 6%-l³⁹ vahistatute koguarvust.

Eesti õiguses võib seega tõkendil olla kaks peamist eesmärki:

- 1) kriminaalmenetlusest kõrvalehoidmine (põgenemine jurisdiktsioonist);
- 2) kuritegude toimepanemise takistamine (kuritegu- vargus, mõrv vms).

Teise punkti juures võib alapunktina tuua välja ka veel kohtumenetluse läbiviimise takistamise (kohtueelse ja kohtumenetlusega seotud kuriteod).

Lisaks tõkendi kohaldamise eesmärgile on teooriakirjanduses⁴⁰ vaadeldud ka põhimõtteid, mis on olulised vahistamise kohaldamise kaalumisel:

- 1) peab eeldama, et vahistatud on süüitud ning neid ka vastavalt kohtlema;
- 2) avalikkusel on õigus olla kaitstud isikute eest, kes võivad ohustada teisi isikuid või nende vara;
- 3) õigeaegselt mõistmata jäänud õigus on õigluse puudumine.

Vahistamise kohaldamisel on seega kaalukausil lisaks konkreetse isiku õigustele ka ühiskonna ootused. Lähtudes eelnevatest põhimõtetest vahistamise kohaldamise kaalumisel on selge, et nii nagu vajab ühiskond kaitset ohtlike isikute eest, vajavad ka isikud kaitset riigi meelevaldse või ülemäärase sekkumise eest. Kaitset riigi eest aga tagavad selgelt sõnastatud õigused ning toimivad õiguskaitsevahendid.

Tõkendi eesmärgi määratlemisest on keerukam hoomata, milliseid vahistatute õigusi piirab tõkendi rakendamine. Samuti on tõkendi rakendamisel oluline mõista ka tõkendi kohaldamise kaudseid mõjusid.

Vahistamist peetakse märgistavaks, see häirib isiku suhteid perekonna ja kogukonnaga, pärsib hariduse omandamist ja töötamist ning võib mõjuda tugevalt kohtuistungiks ettevalmistumisele ja seega ka lõplikule kohtuotsusele. Samuti võib vahistamine viia

---

³⁹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, „Report to the Estonian Government on the visit to Estonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 23 to 30 September 2003“ (2004) <www.cpt.coe.int/documents/est/2005-06-inf-eng.htm> (18.12.2011).

⁴⁰ Morgan, R., „The proper use of imprisonment“ – Jewkes, Y. (ed), Prisons and Punishment (London: SAGE publishing, 2008) 183-206, p 201.

noored kokku inimestega, kes on neile halvaks eeskujuks ning suurendada seeläbi retsidiivsust. Seega võib vahistamisega kaasneda isikule negatiivseid mõjutusi.⁴¹

Sarnaste tulemusteni on jõutud ka teistes uurimustöodes, mis käsitlevad vahistatute õigusi. Kui isik on vahistatud võib ta kaotada oma eluruumi ja töökoha ning lisaks peab ta olema igapäevaselt üle 23 tunni lukustatud kambrisse. Samuti peab ta taluma vanglaelus tulenevat pinget, ohte ja alandusi. Vahistatutel on piiratud võimalused õigusabi saamiseks, nende tingimused on halvemad, kui süüdimõistetutel ning enesetappude arv kõrge. Samuti peavad vahistatud igapäevaselt taluma privaatsuse rikkumisi, kui neid läbi otsitakse ning otsest ohtu teistelt vahistatutelt, keda nendega koos kinni peetakse.⁴²

Euroopas on tugevnemas arusaam, et vahistamise kasvav trend on suureks probleemiks. Vahistamise tagajärjena võib isik kaotada oma reputatsiooni ja töö, katkeda võivad perekondlikud sidemed. Samuti võib kaasneda isikuga seotud ettevõtete maksujõuetus, katkeda isiku karjäär ning halveneda füüsiline ja vaimne tervis. Antud tagajärjed avalduvad eriti teravalt isikute puhul, kes menetluse lõppedes tunnistatakse süütuteks.⁴³

Täiendavalt on vajalik rõhutada vahistamisega kaasnevaid psühholoogilisi läbielamisi, mis distsipliinina väljuvad õigusteaduse raamidest, kuid võivad isikule põhjustada mittevarelis kahju, mida on võimalik õigusteoreetiliselt käsitleda ning ka hinnata.

Asutustes, kuhu paigutatakse ka vahistatuid ning kus on suur vahistatute läbivool, on vahistatute ja ametnike suhted vaenulikumad, kui muudes kinnipidamisasutustes. Traditsiooniliselt on sellised asutused olnud kõige jõhkramad, halvemas seisukorras ja neis piiratakse enim isikute vabadusi.⁴⁴

Kohtumenetluse tulemuse ebakindlusega ja kohtumenetluse kestvusega seonduv stress omab vahistatutele eriti kahjulikku mõju, kui vahistatu peab viibima ülerahvastatud

---

⁴¹ Stubbs, J., „Re-examining Bail and Remand for Young People in NSW“, 43 *Australian & New Zealand Journal of Criminology* (2010), No 3, 485-505, p 486.

⁴² Octigan, M., „Pre-Trial Services: Someone Else’s Agenda?“, 49 *Probation Journal* (2002), No 1, 19-26, p 19.

⁴³ Murdoch, J., *The treatment of prisoners: European standards* (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2006), p 175.

⁴⁴ Warr, J., „Personal reflections on prison staff“ – Bennet, J., et al (ed), *Understanding Prison Staff* (Devon: Willian Publishing, 2008) 17-29, p 28.

kinnipidamiskohas ning on vähe professionaalseid ametnikke, kes võiksid pakkuda vahistatutele abi kohanemisel.⁴⁵

Väljatoodud mõjutusi ei saa aga pidada vahistamise kui instituudiga seonduvaks ehk need tulenevad konkreetsetl tõkendi kohaldamisest ehk need ei ole seotud niivõrd tõkendi enda eesmärgiga. On ilmne, et paljude erinevate inimeste kohtumisel võib nende vahel tekkida pingeid, mis ei olnud õigusakti andja eesmärgiks. Ehk isiku vabaduse piiramisega kaasneb sellised mõjutusi, mida ei ole võimalik õigusaktide baasil lahendada. Siiski on õigusaktides üritatud piirata võimalike negatiivsete mõjututuste kestvust. Nimetatud piirangud on tuletatavad nii EIÕKonvist (art. 6 p. 1) kui ka PSist (§ 14). Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma lahendis⁴⁶ asunud seisukohale, et isiku õigus nõuda enda kohtuasja menetlemist mõistliku aja jooksul tuleneb Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsiooni 6. artikli 1. punkti esimesest lausest. Isiku kõnealusele õigusele vastab kriminaalmenetluses iga menetleja kohustus astuda nii kohtueelses menetluses kui ka kohtumenetluses samme kriminaalasja võimalikult kiireks lahendamiseks. Sarnase õiguse võib tuletada ka PS §-ist 14, mis sätestab põhiõiguse korraldusele ja menetlusele.⁴⁷

Eeltoodu põhjal võib vahistatute õigusi sisustada sarnaselt kõikide teiste isikute õigustega ehk vahistatul on kõik samad õigused, mis tal olid enne vahistamist. Vahistamisega seonduvalt on vaid piiratud isiku õigust vabadusele ja isikupuutumatusel. Kinnipidamisasutuses viibimine ning isiku liikumise piiramine tähendab seda, et sellega kaasneb muude õiguste piiramine, mis on seotud isiku õigusega vabalt liikuda. Näiteks on isiku vabadusega seonduvalt piiratud: õigus vabale eneseteostusele, õigus perekonna ja eraelu puutumatusel, õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta, õigus tegeleda ettevõtlusega ning koonduda tulundusühingutesse- ja liitudesse jne. Enamiku isiku põhiõigustest võib lugeda seotuks isiku õigusega vabadusele.

Teaduskirjanduses on sisustatud erilisi kinni peetavate isikutega seonduvaid õigusi⁴⁸:

⁴⁵ Walmsley, R., *Prisons in Central and Eastern Europe* (Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, 2005), p 16.

⁴⁶ Riigiprokuratuuri kassatsioonprotest Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 10.09.2003 otsusele Peeter Rüngase õigeks mõistmises süüdistuses KrK § 164-2 lg 4 p 1 järgi, kriminaalmenetluse asi nr 3-1-1-3-04, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 27.09.2004, lõik 19.

⁴⁷ Ernits, M., et al, *Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Juura, 2008), lk 160.

⁴⁸ Trevton-Jones, G. D., *Imprisonment: the legal status and rights of prisoners* (London: Sweed and Maxwell Limited, 1989), p 33-37.

- 1) ohutu keskkond- kambrid, trepid, voodid jms;
- 2) ohutu paik viibimiseks, õppimiseks ja töötamiseks;
- 3) kaitse teiste kinnipeetavate eest;
- 4) kaitse diskrimineerimise eest;
- 5) vaba juurdepääs kohtutele ning õiglane distsiplinaarkaristuste süsteem;
- 6) õigus kahju hüvitamisele, mis on tingitud isiksuse muutumisest.

Antud õiguste puhul tuleb mõista ning eristada sisuliselt kahte erinevat õiguste komplekti. Esimesteks neist võib pidada isiku vahetuid õiguseid ning teisteks isiku õiguseid, mis on seotud tõkendi rakendamisega. Sisuliselt on tegu samade õigustega, mis on isikul ka vabaduses viibides, kuid õiguste kirjapanekul on täiendavalt märgitud kinnipidamisega seonduvaid piiranguid ja õigussüsteemi eripärasid. See, mis vabaduses viibivale isikule on tavapärane (näiteks õigus kirjavahetusele), vajab õigusaktis täiendavalt sisustamist, et tõkendi rakendamisel oleks vahistatutele antud õigused tagatud.

Õigusaktide koostamisel ning vahistatute õiguste sisustamisel balansseeritakse süütuse presumptsiooni ning kriminaalmenetluse läbiviimise lihtsuse piiril. Selle tulemusena on õigusaktid koostatud lähtekohast, et vahistatakse vaid isikud, kes ka hiljem süüdi mõistetakse ning sellest tulenevalt on vaja piirata isikute õiguseid selliselt, et kriminaalmenetlust oleks võimalikult lihtne läbi viia.

Varasemates vahistatute olukorda analüüsivates teostes on jõutud järeldustele, et kõik vahistatute kinnipidamisega tegelevad asutused peaksid kriminaalmenetluse läbiviimise ning õiguspärase tõkendi rakendamiseks kohtlema vahistatuid, kelle suhtes on vaja rakendada oluliselt kõrgemaid julgeolekupiiranguid nii, et see ei mõjutaks asutuses viibivate vahistatute enamust.⁴⁹

Antud printsiibi järgmine peaks tähendama, et vahistatute tõkendi rakendamisega seotud õigused sisustatakse laiemalt ning õiguste piiramine seatakse kohtute ülesandeks. Isiku vabaduse piirangu leevendamiseks võib isikule võimaldada erinevaid suhtlemisviise, et mingil viisil realiseerida oma muid õigusi, mida vabadusõiguse piiramine riivab. Lisaks on antud printsiibil teine pool ehk tõkendi rakendamine kinnipidamisasutuse poolt. Tõkendi rakendamine nõuab sisuliselt vahistatute eristamist

---

⁴⁹ Casale, S., Plotnikoff, J., *Regimens for Remand Prisoners* (London: The Prison Reform Trust, 1990), p 25-26.

lähtuvalt tõkendi eesmärgist, et kõikidel vahistatutel oleks võimalik realiseerida oma õiguseid ning õiguste realiseerimist ei takistaks teistele vahistatutele seatud piirangud.

Vahistamisega seonduvalt kaasneb piirang isiku võimalusele vabalt liikuda ehk tõkendi rakendamisel viibib isik kinnipidamisasutuses järelevalve all. Füüsilise vabaduse piiramise leevendamine toimub läbi kinnipidamisasutuse välise suhtlemise soodustamise.

Antud põhimõtte rakendamist võib märgata ka Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigis, kus lähtutakse vahistatute kohtlemisel järgnevatest reeglitest⁵⁰:

- 1) erilist tähelepanu pööratakse kinni peetavate isikute kinnipidamisasutuse väliste suhete säilimisele;
- 2) kinni peetavat isikut julgustatakse ja abistatakse kinnipidamisasutuse väliste kontaktide loomisel ja säilitamisel;
- 3) ranget korda ja distsipliini tagatakse vältides ülemääraseid piiranguid, mis ei ole vajalikud ohutu kinnipidamise ja hästi korraldatud suhete tagamiseks.

Vaadeldes Eesti vahistatute vangistusseaduses (edaspidi VangS) sätestatud tõkendi rakendamisega seotud õigusi saab üldistatult eristada kokku neljateist erinevat õigust:

- 1) olla koheldud inimväärikal viisil (VangS § 4¹ lg 1);
- 2) olla allutatud vaid piirangutele, mis vastavad tõkendi eesmärgile ja inimväärikuse põhimõttele, ega moonuta seaduses sätestatud teiste õiguste ja vabaduste olemust (VangS § 4¹ lg 2);
- 3) kanda isiklike riideid (VangS § 93 lg 1);
- 4) õigus tutvuda üleriigiliste päevalehtede ning raamatukogus hoitavate raamatute ja ajakirjadega (VangS § 93 lg 3);
- 5) õigus tellida mõõdukuse piires isiklike vahendite arvel ajalehti, ajakirju ja muud kirjandust (VangS § 93 lg 3);
- 6) õigus omada vanglateenistuse nõusolekul kambris raadiot või televiisorit (VangS § 93 lg 3);
- 7) viibida vähemalt üks tund päevas vabas õhus (VangS § 93 lg 5);
- 8) õigus töötada, kui vanglateenistus saab seda võimaldada (VangS § 93 lg 7);
- 9) õigus kokkusaamisele (VangS §-id 93 ja 94);

---

⁵⁰ Coyle, A., „Governing, leadership and change“ – Jewkes, Y. (ed), Handbook on Prisons (Devon Willian Publishing, 2007) 496-517, p 499-502.

- 10) õigus kirjavahetusele (VangS §96);
- 11) õigus telefoni kasutamisele (VangS § 96);
- 12) õigus saada pakke (VangS § 98 lg 1);
- 13) õigus lühiajalisele väljaviimisele (VangS § 99);
- 14) alaealisel vahistatul on õigus põhi- või üldkeskhariduse omandamisele (VangS § 93 lg 4).

Edasisel käsitlemisel liigitatakse antud õigusi kolme suuremasse kategooriasse. Esiteks vahistatu kambriga seonduv, teiseks vahistatu hõivetegevuse ja vaba ajaga seonduv ning kolmandaks vahistatu vanglavälise suhtlemisega seonduv.

Lisaks riikide õigussüsteemides kehtestatud vahistatute õigustele on vahistatute olukorda üritanud parandada ka rahvusvahelised organisatsioonid. Üheks laiaulatuslikumaks rahvusvahelise organisatsiooni algatuseks võib pidada Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitus (Rec (2006) 2) „Euroopa Vanglareeglistik“. Riigikohtu halduskolleegium on lahendis 3-3-1-95-08⁵¹ asunud antud dokumendi kohta seisukohale, et soovitusliku iseloomuga "Euroopa Vanglareeglistiku" normid ei ole küll õiguslikult siduvad, kuid neid tuleks käsitada eesmärkide ja põhimõtetenähtena, mille täitmise poole püüelda ja millest võimaluse korral juhinduda. Ülevaatlik Eesti, Saksamaa, Soome ja Suurbritannia õiguses ning Euroopa Vanglareeglistikus sätestatud vahistatute õiguste tabel on lisatud käesoleva töö lisana ning leiab pikemat käsitlemist järgnevas peatükis.

Samas peab arvestama, et vahistamisega võivad kaasneda varasemalt käsitletud negatiivsed mõjud. Vahistamise kahjulike mõjude vähendamiseks on kaks võimalust. Esimeseks võib pidada vahistamise vähendamist (tõkendi kohaldamata jätmist) ning teiseks vahistatute õiguste piiramine tõkendi eesmärgiga kooskõlas olevas ulatuses.

Kuigi sissejuhatuses autor märkis, et käsitlemist ei leia vahistamise ajaline pikkus ja vahistamise kasutamise eesmärgipärasus on teemakäsitluse terviklikkuse saavutamiseks vajalik ka lühike käsitlus antud teemal. Hispaania kriminaalmenetlusõiguse puhul on selgelt märgata samme, mida on astunud, et vähendada vahistamiste arvu. Vahistamine on lubatud vaid juhul, kui isik on pannud toime süüteo, mille eest määratav karistus on

---

⁵¹ Silver Semiskari (Semiskar) kaebus Viru Vangla toimingute õigusvastasuse tuvastamiseks ja Viru Vanglale ettekirjutuse tegemiseks, 3-3-1-95-08, Riigikohtu halduskolleegium, kohtumäärus, 05.02.2009, lõik 9.

pikem, kui kaks aastat. Erandina on vahistamine lubatud lühema karistusega sanktsioneeritud süütegude puhul, kuid seda vaid eeldusel, et isikut on varasemalt karistatud sarnaste süütegude eest ning need ei ole aegunud või isik on viimase kahe aasta jooksul olnud kutsutud kohtusse süüdistatavana, kuid jätnud ilmumata. Oluline on märkida, et erandlikel vahistamise põhjustel ei saa vahistamise pikkus ületada süüteo eest mõistetavat maksimaalset karistust.⁵²

Saksamaa vahistamisõiguse arengut on lisaks kohtutele mõjutanud ka õigusteadlaste ja praktikute kriitilised arutelud ja seisukohad. Täpsemalt juba 1980. aastatel oldi seisukohal, et vahistamist kasutati tõkendina liiga tihti ning selle kasutamine oli enamasti ebaproportsionaalne. Kritiseerimist on leidnud ka juurdepääs vahistatutele, mis raskendab kaitsjate tööd ning samuti on tähelepanu juhitud vahistatute tingimustele ja tõkendi kohaldamise õigusliku regulatsiooni napisõnalisusele (Saksamaa kriminaalmenetluse seadustikus vaid §-id 119 ja 148).⁵³ Sarnase tõdemuseni on jõudnud ka teistes teadustöodes, mille kohaselt vahistamine seab olulisi takistusi esindajale töötamaks kliendiga ning raskendab märgatavalt kohtuprotsessiks vajalike ettevalmistuste tegemist võrreldes isikutega, keda ei ole vahistatud ning seega seab ohtu isiku õiguse õiglasele kohtumõistmisele.⁵⁴

Võrreldes Hispaania süsteemi ning Saksamaa (sama, mis Eestis) süsteemile osaks saanud kriitikat võiks Hispaania mudeli kasutuselevõtt vähendada nii vahistamiste arvu, kui ka vahistamise pikkust. Samas peab mõnna, et ka ilma Hispaania süsteemi kitsenduse lisamiseta riigi õigusaktidesse on võimalik kohtutel tõkendi rakendamise otsustamisel sellest lähtuda, kui soovituslikust abivahendist vahistamise põhjendatuse kaalumisel.

Keskendudes vahistatute õiguste piiramisele tõkendiga kooskõlas olevas ulatuses, peab tooma välja tõkendi rakendamise tingimuste miinimumstandardi. Antud miinimumstandard on tuletatav VangS §-ist 4¹, mille kohaselt vahistatu tohib olla allutatud vaid piirangutele, mis vastavad konkreetse tõkendi eesmärgile ja inimväärikuse põhimõttele, ega moonuta seaduses sätestatud teiste õiguste ja vabaduste olemust. Saksamaa konstitutsiooniõiguse tõlgendamisel on jõutud järeldusele, et

⁵² Garcia, A. & Bachmaier, L., *Criminal Law in Spain* (Hague: Kulwer Law International, 2011), p 259.

⁵³ van Kalmthout, A. M., Knapen, M. M., *Pre-trial Detention in the European Union: An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU* (Nederland: Wolf Legal Publishers, 2009), p 391.

⁵⁴ Schlothauer, R., Weider, H.-J., *Untersuchungshaft* (Hamburg: HJR-verlag, 2010), s. 5.

vahistatu kinnipidamine peab lähtuma põhiseaduslikust süütuse presumptsioonist. See keelab üheltpoolt kohelda vahistatut süüdimõistetuna ning teisalt nõuab piisavalt alust, et kohelda vahistatut teistest vahistatutest erinevalt.⁵⁵

Seega peaks tõkendi kohaldamine kaasa tooma olukorra, kus vahistatu eraldatakse ühiskonnast ja piiratakse tema liikumist või suhtlemist vastavalt tõkendi eesmärgile, kuid samuti asutakse samme, et vahistatu saaks jätkata õiguspärast käitumist ühiskonnas. Tõkendi rakendamine peaks seega olema filtriiks, mis piirab proportsionaalses ulatuses vaid neid isiku õigusi, mis võivad aidata kaasa õigusvastasele käitumisele.

Kesk- ja Ida-Euroopa vahistatute olukorra parandamiseks on läbi aastate tehtud mitmeid ettepanekuid. Antud ettepanekute eesmärgiks on olnud tõkendi kohaldamise tingimuste miinimumstandardi järgimine. Ettepanekutest⁵⁶ tasub märkida:

- 1) vahistatute hulga vähendamine kinnipidamiskohtade mahutavusele vastava arvuni;
- 2) kinnipidamiskohtade suuruse vähendamine, et oleks lihtsam rakendada vahistatutele sobivat päevakava (liikumine, töötamine, õppimine vms);
- 3) ühes kambris hoitavate vahistatute arvu vähendamine;
- 4) vahistatule ettenähtud kambripinna suurendamine (3 m² või üle selle);
- 5) kambris paiknevate sanitaarsõlmede korrastamine ning inimväärlikaks (privaatseks) muutmise või kambrivälise sanitaarsõlmede loomine;
- 6) piisava valgustuse ja ventilatsiooni tagamine kambrites;
- 7) praktika lõpetamine, kus vahistatud viibivad lukustatud kambris 22 või rohkem tundi päevas;
- 8) vahistatutele päevas vähemalt ühe tunnise vabas õhus liikumise või treeningu võimaldamine;
- 9) kambrivälise ajaveetmise võimaluste pakkumine vahistatutele, mis vähendaks kinnipidamisasutuses viibimisega seotud pingeid;
- 10) vanglasisesele ja -välisele suhtlemisele seatud piirangute vähendamine miinimumini ning piirangute rakendamine ainult vahistatute puhul, kes võivad asuda takistama kriminaalmenetluse läbiviimist või jätkata süütegude toimepanemist;

⁵⁵ Pieroth, B., Schlik, B., Grundrechte. Staatsrecht II (Hamburg: HJR-verlag, 2011), s 107.

⁵⁶ Walmsley, R., *Developments in the Prison Systems of Central and Eastern Europe* (Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, 1995), p 23.

- 11) kohtute poolne kontroll vahistatute olukorra üle (kaebeõiguse olemasolu);
- 12) vahistatute informeerimine kriminaalmenetluse läbiviimisest.

Rohkem kui viieteist aasta tagasi tehtud ettepanekutest, mille tegemiseks analüüsiti ka Eesti vahistatute olukorda, on Eesti õiguses realiseerunud enamus. Oluliselt on parandatud tingimusi, milles vahistatuid hoitakse. Siiski veedavad vahistatud jätkuvalt lukustatud kambrites 23 tundi päevas, kambrivälised ajaveetmise võimalused sisuliselt puuduvad ning vanglasisesele ja –välisele suhtlemisele seatud piirangud on jäänud samale tasemele. Pikemalt leiab õiguste rakendamine käsitlemist käesoleva töö järgmises peatükis.

Vahistatute õigusi saab kokkuvõtlikult pidada samadeks, mis on vabaduses viibivatel isikutel. Vahistatute õiguste rakendamine on piiratud tulenevalt tõkendi rakendamisest ning sellest lähtuvalt võivad tõkendi valem rakendamisel vahistatu õigused saada oluliselt riivatud. Tõkendi rakendamine peaks olema filtriks, mis piirab proportsionaalses ulatuses vaid neid isiku õigusi, mis võivad aidata kaasa õigusvastasele käitumisele.

2. VAHISTATUTE ÕIGUSTE TEOSTAMINE

Õigusriigi põhimõtte tuumaks on põhiõiguste määratletus, nende austamine ja järgimine riigivõimu organite poolt ning tõhus kohtulik kontroll põhiõiguste piiramise üle. Õigusriigi põhimõtte idee ellurakendamiseks kehtivas õiguskorras on dogmaatikas võetud omaks teooria põhiõiguste sisu ja piiramise lubatavuse kohta (printsiibiteooria). Printsiibiteooria esemeks on küsimused, kas ja kui, siis kuidas tohib legitiimselt piirata põhiõigusi. Tegemist on demokraatliku põhiseadusriigi kesksete küsimustega. On ju vabadusele, õigusele ja õiglusele rajatud riigi peamine eesmärk tagada isikute vabadust, mille paratamatuks tingimuseks on omakorda seda vabadust mitte rikkuda.⁵⁷

Printsiibiteooria mõistmiseks on autor kasutanud R. Alexy kirjeldust⁵⁸ printsiibiteooria osistest. See käsitlus võimaldab hästi avada vahistatute õiguste piiramisega seonduvat, mis on teoreetilis-dogmaatiliseks baasiks magistritöö analüüsile. Printsiibiteooriat on käsitlenud ka Madis Ernits põhiseaduse kommenteeritud väljaande teise peatükki sissejuhatuses⁵⁹.

Lähtuvalt printsiibiteooriast võib vahistamise rakendamisel pidada problemaatiliseks küsimust, kas olemasolevast režiimist tulenevad piirangud on sobilikud, vajalikud ja mõõdukad. Riigikohus on asjas nr 3-3-1-91-06⁶⁰ asunud seisukohale, et vahistatute ja kinnipeetavate suhtes on vangistusseaduses ettenähtud kinnipidamistingimused erinevad. Kuigi vahistatul on vangistusseaduse kohaselt mõningaid eeliseid süüdimõistetutega võrreldes, on olulisemate põhiõiguste osas vahistatu kinnipidamisrežiim süüdimõistetu omast rangem. Oluline on täiendavalt selgitada riigikohtu käsitlust ehk kinnipidamistingimused on erinevad küll süüdimõistetute ja vahistatute puhul, kuid antud lahendi puhul ei ole eristatud erinevaid vahistatuid. Kinnipidamiskohas võib olla isikuid, kelle vahistamisel on lähtunud erinevatest alustest

⁵⁷ Ernits, M. "Põhiõigused kui väärtusotsused Riigikohtu praktikas" - Narits, R., *Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras* (Riigikohus, 2005) 29-60, lk 31.

⁵⁸ Alexy, R. „Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid“, 7 *Juridica* (2001), nr 1, 5-13, lk 11.

⁵⁹ Ernits, M., et al, *Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Juura, 2008), lk 75-94.

⁶⁰ J. K. kaebus Tartu Vangla toimingute õigusvastaseks tunnistamise nõudes seoses kaebaja kinnipidamisega eelvangistusosaluste eluhoones, 3-3-1-91-06, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, 16.01.2007, lõik 12.

ehk nad võivad asuda kriminaalmenetlusest kõrvale hoidma või jätkata kuritegude toimepanemist. Seega on vajalik täiendavalt kontrollida, kas vahistatute suhtes rakendatavad piirangud on kooskõlas isikute põhiõigustega. Enne põhiõigustega kooskõla kontrollimist on siiski vajalik selgitada, kas konkreetse õiguse puhul on üldse võimalik eristada isikuid tõkendi kohaldamise eesmärgist lähtuvalt, näiteks kas tõkendi kohaldamise eesmärgiga on seotud, kui palju ruutmeetreid peab olema isikul kambris põrandapinda.

Vahistamine piirab ennekõike õigust vabadusele (PS § 20) ja vabale eneseteostusele (PS § 19). Antud kahte õigust on võimalik vahistamisega seonduvalt käsitleda üldise vabaduspõhiõigusena. Varasemalt märgitud põhiseaduse kommenteeritud väljaande teise peatükki sissejuhatuses on leidnud käsitlemist ka vabaduspõhiõiguse kontrollskeem⁶¹.

Vabaduspõhiõiguse kontrollskeemi esimese tasandi moodustab põhiõiguse kaitseala riive, mis omakorda jaguneb kaheks alamtasandiks – kaitseala ning riive. Põhiõiguse kaitseala ehk kaitsepiirkond määrab kindlaks põhiõigusliku kaitse eseme ja õigustatud subjekti. Kaitseala jaguneb omakorda esemeliseks ja isikuliseks kaitsealaks. Põhiõiguse esemeliseks kaitsealaks on põhiõiguse kandja tegevus, omadus või seisund, mida põhiõigussäte hõlmab. Põhiõiguse isikulise kaitsealana tähistatakse isikute ringi, keda vastav põhiõigus kaitseb. Riive on soomõiste, mis hõlmab iga põhiõiguste adressaadi takistamise, kahjustamise ja kõrvaldamise. Takistada, kahjustada või kõrvaldada saab tegevusi, omadusi ja seisundeid, mis on vastava põhiõiguse kaitseesemeks.⁶²

Vabaduspõhiõiguse kontrollskeemi teise tasandi moodustab riive põhiseaduslik õigustamine, mis samuti omab kahte alatasandit- riive formaalne põhiseaduspärasus ning riive materiaalne põhiseaduspärasus. Riive vastab põhiseadusele formaalselt, kui riiklik akt anti välja kõiki üldisi pädevus-, menetlus- ja vorminõudeid jälgides. Peale selle peab akt vastama parlamendireservatsiooni ja õigusselguse põhimõtte nõuetele. Riive vastab põhiseadusele materiaalselt, kui kaitseala riivel on legitiimne põhjus ning kaitseala riive on proportsionaalne.⁶³

---

⁶¹ Ernits, M., et al, Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2008), lk 93.

⁶² Ibid, lk 87-88.

⁶³ Ibid, lk 92.

Vabaduspõhiõiguse kontrollskeem annab võimaluse kontrollida, kas vahistatute suhtes rakendatavad piirangud on kooskõlas isikute põhiõigustega. Nimetatud kontrollskeem leiab täiendavat selgitamist ning kasutamist järgnevates alapeatükkides.

EIÕK lähtub kontrollil riive miinimumtasemest. EIÕK on seisukohal, et EIÕK-õiguse artikkel 3 sisustab ühe demokraatliku ühiskonna alusväärtustest. Artikkel 3 keelab igasuguse piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise hoolimata asjaoludest või ohvri käitumisest.⁶⁴ Õigusvastane kohtlemine peab saavutama teatava miinimumtaseme, et see oleks vaadeldav artikli 3 rikkumisena. Miinimumtaseme hindamine on suhteline, see sõltub kõikidest asjaoludest, sh õigusvastase kohtlemise kestusest, selle psüühilistest ja füüsilistest tagajärgedest ning osadel juhtudel ka õigusvastase kohtlemise ohvriks olnud isiku soost, vanusest ja tervislikust olukorrast.⁶⁵

Õigusvastane kohtlemine, mis saavutab miinimumtaseme, sisaldab endas enamasti ka tegelikku kehalist vigastust või intensiivset kehalist või vaimset kannatust. Siiski ka nende puudumisel võib isiku kohtlemine langeda artikliga 3 kaitstavate väärtuste hulka, juhul kui isiku kohtlemine on alandav, ei austa isiku inimväärikust, toob endaga kaasa hirmu, ängistust või alavääristamist, mis võib murda isiku moraalse või füüsilise vastupanu.⁶⁶

Kuna EIÕK lähtub enda praktika arendamisel lisaks EIÕK-õiguse tekstile ka liikmesriikides üldlevinud praktikast, siis on EIÕK lahendid dogmaatiliseks baasiks, mille alusel hinnata Euroopa kui terviku vangistusõiguse arengut ning vahistatute õiguste teostamist Euroopa riikides⁶⁷. Samuti antakse EIÕK lahendites hinnang printsibiitoria kohaselt olulisele aspektile ehk põhiõiguste legitiimsele piirangule. EIÕK pädevus on siiski mõnevõrra piiratud. Alates konventsiooni vastu võtmisest 1950. aastal kuni käesoleva aastatuhande keskpaigani oli EIÕK praktika aluseks olnud üks kindel põhimõte, et on välistatud EIÕK sekkumine lepinguosaliste riikide õiguskorda või kohtu praktikasse määral, mis nõuab seaduste, kohtu- või haldus praktika muutmist. Erinevalt teistest regionaalsetest inimõiguste kaitse süsteemidest ja kohtutest ei saa

---

⁶⁴ Labita v. Italy, application nr 26772/95, European Court of Human Rights, 06.04.2000.

⁶⁵ Ireland v. the United Kingdom, application nr 5310/71, European Court of Human Rights, 18.01.1978.

⁶⁶ Pretty v. the United Kingdom, application nr 2346/02, European Court of Human Rights, 29.04.2002.

⁶⁷ EIÕK kuuluvad 47 riiki, mis on ratifitseerinud EIÕK-õiguse.

EIÕK panna riikidele siduvaid kohustusi oma seaduste muutmiseks.⁶⁸ Seega vahistatuid puudutavate õigusaktide muutmise peab leidma siseriikliku alge.

Järgnevalt leiab käsitlemist vahistatute õigustega seonduv. Käesoleva magistr töö autor on grupeerinud vahistatute õigused lähtuvalt õiguste teostamise eesmärgist ning nendega seonduvatest inim- ning põhiõigustest.

2.1 Vahistatute elutingimused vanglas

Vahistatute elutingimusi kinnipidamiskohas saab enim seostada juba varasemalt käsitletud EIÕK konv artikliga 3, mille kohaselt ei või kedagi piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada.

Vahistatute tingimused kinnipidamiskohas on olnud erinevatel aegadel problemaatilised üle Euroopa. Walmsley käsitlemise kohaselt sätestavad rahvusvahelised standardid, et vahistatute tingimused peavad olema vähemalt samal tasemel, kui süüdimõistetutel. Kahjuks tingimused vahistatutele Kesk- ja Ida-Euroopas nagu ka mujal kontinendil on tihti halvemad, kui nõutud.⁶⁹

Asjas Kudla vs. Poola⁷⁰ on EIÕK sisustanud kohustused riigile, mis on seotud isiku kinnipidamisega. Riik peab tagama, et tingimused kinnipidamiskohas on piisavad, et tagada isiku inimväärne kohtlemine, heaolu ja turvalisus. Samuti ei tohi isiku kinnipidamise viis ja meetodid põhjustada isikule kannatusi, mis ületavad kinnipidamisega vältimatult kaasnevaid.

EIÕK ei ole sisustanud kambri miinimumnõudeid, vaid on lähtunud käesoleva peatüki alguses kirjeldatud kohtlemise miinimumnõudest. Tulenevalt EIÕK menetluses olnud asjadest võib siiski vastavad miinimumnõuded tuletada. Asjas Labzov vs. Venemaa⁷¹ oli problemaatiline ülerahvastatus ning sellest tulenevad tingimused. Vahistamise vältel (35 päeva) oli isikul alla 1 m² isikliku ruumi ning ta jagas magamiskohta teiste kinnipeetavatega, oodates puhkamiseks järjekorras. Isik oli lukustatud kambris 23

⁶⁸ Susi, M., "Struktuurse probleemi määratlus Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendites 2010-2011". 19 *Juridica* (2012), nr 1, 3-12, lk 3.

⁶⁹ Walmsley, R., *Developments in the Prison Systems of Central and Eastern Europe* (Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, 1995), p 32.

⁷⁰ Kudla v. Poland, application nr 30210/96, European Court of Human Rights, 26.11.2000.

⁷¹ Labzov v. Russia, application nr 62208/00, European Court of Human Rights, 16.09.2005.

tunniks päevas ning pääses kambri välja vaid 1 tunniks. Ventilatsioon, küttesüsteem, valgustus ning sanitaartingimused olid vastuvõetamatud vastavalt EIÕK-õiguse artiklile 3.

Asjas *Mayzit vs. Venemaa*⁷² leidis kohus, et vähem kui 2 m² põrandapinda kinni peetava isiku kohta, puudulikud sanitaartingimused, sisuliselt ööpäevaringne viibimine kambri ning sellistes tingimustes viibimine 9 kuu vältel ületab riive miinimumtaseme ning sellist kogumit võib lugeda inimväärikust alandavaks kohtlemiseks. Siiski peab märkima, et samas asjas ei nõustunud kohus vahistatu seisukohaga, et tal ei olnud tulenevalt kambri halbade tingimustest ja asjaolust, et kinnipidamiskoha juhtkond ei lubanud kasutada õiguskirjandust ning kopeerida kriminaalmenetlusega seotud dokumente, võimalik valmistada kohtuistungiks.

Asjas *Karalevičius vs. Leedu*⁷³ märkis kohus, et isik viibis üle 3 aasta ja 2 kuu vahistatuna kinnipidamisasutuses, mis Leedu valitsuse sõnade kohaselt oli üle 100% ülerahvastatud lähtuvalt siseriiklikust õigusest. Isiku kohta kambri oli alla 2 m² põrandapinda ning isik viibis kambri 23 tundi ööpäevast.

Asjas *I.I. vs. Bulgaaria*⁷⁴ viibis vahistatu 24 tundi ööpäevast ligemale 3 kuu jooksul ülerahvastatud kambri ilma loomuliku valguseta ning ilma igasuguste võimalusteta füüsilisteks või muuks kambri välisteks tegevusteks. Samuti ei olnud isikul võimalik saada ravi varasemalt diagnoositud haiguse vastu.

EIÕK lahendite põhjal võib seega inimväärselt kohtlemise ning kambri tingimustega seonduvalt pidada oluliseks loomulikku valgust, tehisvalgust, põrandapinda ning sobiva magamiskoha olemasolu. Eristatud ei ole isikuid tulenevalt tõkendi kohaldamise eesmärgist.

Vahistatu kambri miinimumnõuded on selgelt sisustatud EVR-s. EVR punkti 18.1 kohaselt peavad ruumid, milles kinni peetavaid isikuid hoitakse ning ennekõike magamiseks kasutatavad ruumid olema seisukorras, mis ei riiva inimväärikust. Ruumid ja nende sisustus peavad tagama võimalikult suures ulatuses privaatsust ning olema vastavusest tervise ning hügieeni nõuetega. Lisaks peab pöörama tähelepanu kliimatilistele tingimustele ning ennekõike põrandapinnale, õhuhulgale, valgustusele,

⁷² *Mayzit v. Russia*, application nr 63378/00, European Court of Human Rights, 06.05.2005.

⁷³ *Karalevičius v. Lithuania*, application nr 53245/99, European Court of Human Rights, 07.07.2005.

⁷⁴ *I.I. v. Bulgaria*, application nr 44082/98, European Court of Human Rights, 09.09.2005.

küttele ning ventilatsioonile. Punkti 18.2 kohaselt kõikides ruumides, milles kinni peetavad isikud elavad, töötavad või kogunevad:

- 1) peavad aknad olema piisavalt suured, et kinni peetavatel isikutel oleks võimalik lugeda ja töötada loomulikus valguses. Aknad peavad võimaldama värske õhu juurdepääsu välja arvatud juhul, kui ruumis on konditsioneer;
- 2) tehisvalgus peab vastama tunnustatud tehnilistele standarditele;
- 3) kambris peab olema alarmsüsteem, mille abil on võimalik teavitada ametnikke.

Erinevates kinnipidamiskohtades teostatud kontrollide põhjal on CPT sisustanud oma standardid, mille täitmist kinnipidamiskohtade poolt peetakse soovituslikuks, et tagada kinni peetavate isikute heaolu.

CPT standardite punkti 30 kohaselt peab kambri akende katmine metallplaatide või sarnaste vahenditega olema erandiks, et tagada vahistatute kinnipidamisel vajalik eraldatus. Kõiki sellises ulatuses seatud piiranguid (s.o akende katmine) tuleb kaaluda ning asjaolusid individuaalselt hinnata. Isegi kui antud meetmed on vajalikud ei tohiks nende rakendamise käigus olla piiratud loomulik valgus ning värske õhu juurdepääs.

CPT standardite punkti 42 kohaselt võivad isiku lühiajalisel kinnipidamisel olla ainelised tingimused halvemad. Politsei poolne isiku kinnipidamine on üldjuhul lühiajaline. Seega ei saa eeldada, et ainelised olud politsei kinnipidamiskohtades on samal heal tasemel, kui kohtades, kus isikuid pikaajaliselt kinni peetakse. Võrdluseks võib tuua, et Soomes võib vahistatut paigutada politsei kinnipidamiskohta ainult kohtu loal kuni neljaks nädalaks ning põhjendatud juhul võib seda tähtaega pikendada kohtu loal (TutkVL 2. ptk. § 1 lg 3).

Siiski leitakse CPT standardite punktis 42, et kõikide politsei kambrite suurus peaks olema vastavuses neis hoitava isikute hulgaga, piisaval tasemel valgustatud (st, et oleks võimalik lugeda), ventileeritud ning võimaluse korral loodusliku valguse abil valgustatud. Kambrites peaks olema võimalused puhkamiseks (kinnitatud tool või pink) ning isikutel, kes viibivad kambrites öösel peab olema võimalik kasutada magamiseks puhtaid madratseid ning tekke. Kinni peetud isikutel peab olema võimalus oma loomulike vajaduste rahuldamiseks puhastes ja korralikes tingimustes ning neile peab võimaldama piisavaid pesemisvõimalusi. Kinni peetavad isikud peaksid saama toitu sobivatel aegadel ning nende hulgas ka vähemalt ühe korraliku eine (st. midagi enamat

võileivast) iga päev. Isikutel, keda hoitakse politsei kinnipidamiskohas üle 24 tunni, peab olema võimalus igapäevaseks vabas õhus viibimiseks.

CPT standardite punkt 43 sätestab politsei poolt kasutatava kambri soovitusliku suuruse. Soovituslikuks suuruseks politsei kambrite puhul, milles hoitakse ühte isikut kauem kui mõned tunnid, peab lugema 7 ruutmeetrit, seinade vaheline kaugus peab olema vähemalt kaks meetrit ning lae kõrgus vähemalt 2,5 meetrit.

CPT standardite punkt 49 käsitleb sanitaar- ja hügieenitingimusi. Inimliku keskkonna vajalikeks komponentideks on nõuetekohase tualeti olemasolu ning piisava hügieenitaseme hoidmine. CPT ei saa pidada aktsepteeritavaks olukorda, kus inimese loomulike vajaduste rahuldamine toimub ämbrisse, mida vahel kambri tühjendatakse. Tualett peab olema kambri või isikutel peab olema võimalus külastada soovi korral ilma viivitusega (sh öösel) kambri väljaspool asuvat tualetti. Kinni peetavatel isikutel peab olema võimalus kasutada pesemisvõimalusi, samuti võib pidada soovitatavaks, et kambrites on olemas jooksev vesi.

Suurbritannia vangistusõiguses on kambrite tingimusi puudutav reguleeritud nii TPA kui TPR poolt, millest viimane on küll viiteline norm. TPA⁷⁵ §-iga 14 ei reguleerita küll sisulisi tingimusi kambri, kuid sätestatakse sobivate elamistingimuste tagamise menetluskord läbi eelkontrolli. Paragrahvi esimese lõike kohaselt peab riigisekretär veenduma, et vanglates on kinni peetavatele piisavad majutustingimused. Lõike 2 kohaselt ei tohi kambrit kasutada kinni peetava isiku hoidmiseks, kui see ei ole inspektori poolt sertifitseeritud. Kambri suurus, valgustus, küte, ventilatsioon ning sisustus peab olema tervisele sobilik ning võimaldama kinni peetava isiku ööpäeva ringset suhtlemist ametnikega. TPR⁷⁶ § 26 lg 1 kohaselt ühtegi ruumi või kambrit ei tohi kasutada kinni peetavate isikute majutamiseks, kui need ei ole selleks TPA sätestatud korras sertifitseeritud.

Saksamaa vangistusõiguses on kambrite olmetingimusi ning kambritesse paigutamist reguleeritud StVollzG kahes paragrahvis. StVollzG⁷⁷ § 18 lg 1 reguleerib kinni peetavate isikute magamisega seonduvat ning selle kohaselt paiknevad kinni peetavad

⁷⁵ Prison Act 1952, passed 01.08.1952, act modified by S.I. 2002/3135.

⁷⁶ The Prison Rules 1999, laid before Parliament 11.03.1999, rules modified by 2008 No. 597, 01.04.2008.

⁷⁷ Gesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafe und der freiheitsentziehenden Maßregeln der Besserung und Sicherung (Strafvollzugsgesetz), ausfreitungsdatum 16.03.1976, zuletzt geändert durch Art. 2 G v. 29.07.2009 I 2274.

isikud öösel kambris üksinda. Mitme kinni peetava isiku samase kambrisse paigutamine on lubatav, kui üks kinni peetavatest isikutest vajab abi, või kui on oht kinni peetava isiku elule või tervisele.⁷⁸

StVollzG § 144 lg 1 reguleerib ruumide suurust ja tingimusi. Ruumid, milles kinni peetavad isikud magavad või veedavad vaba aega, samuti ühiskasutuseks mõeldud ruumid ning külastamisruumid peavad olema mugavad ning varustatud viisil, mis vastab nende eesmärgile. Neis peab olema piisav kogus õhku ning tervise kaalutlustel piisav küte, ventilatsioon, põrandapind ning akende suurus.

Soome vangistusõiguses on kambri olmetingimused reguleeritud vangistusseaduses (VankeusL), millele on TutkVL 1. ptk §-i 1 lõikes 2 viidatud kui üldseadusele. VankeusL⁷⁹ 1.ptk § 3 lg 2 kohaselt tuleb vangla tingimused korraldada niivõrd kui võimalik vastavuses ühiskonnas valitsevate elamistingimustega. VankeusL 7. ptk § 1 reguleerib üldiselt kõikide kinni peetavate isikute elutingimusi. Antud sätte kohaselt kinni peetavate isikute käsutuses peavad olema nõuetekohased elu- ja pesuruumid. Vanglate ehitamisel ja remontimisel peab arvestama, et kinni peetavate isikute eluruumid vastaksid ehitusalastes õigusaktides eluruumidele sätestatud tingimustele. Samuti tuleneb antud sättest, et kinnistes ruumides, milles viibivad kinni peetavad isikud, peab olema signalisatsiooni seadmed, mille abil on võimalik saada ühendus vangla personaliga.

TutkVL 3. ptk §-i 2 kohaselt majutatakse vahistatu võimalusel üksikkambrisse. Vahistatuid ei või paigutada kambrisse koos teise vahistatuga, kui see võib ohustada vahistamise eesmärki või vangla julgeolekut. Vahistatutel peab olema võimalik viibida osaliselt või täielikult eraldatuna teistest vahistatutest, kui vahistatul on põhjendatud kahtlus, et tema turvalisus on ohus või kui eraldamiseks on muu põhjendus. Omal soovil teistest vahistatutest eraldatud isiku õigusi ei tohi piirata rohkem, kui eraldi paiknemisega vältimatult kaasneb.

Eesti siseriiklikus õiguses saab kinni peetavate isikute olmetingimustega seonduva aluseks pidada PS § 18 esimest lauset, mille kohaselt kedagi ei tohi piinata, julmalt või

---

⁷⁸ Saksa praktikas peetakse tavapäraseks, et kinni peetavad isikud teataval määral abistavad teisi kinni peetavaid isikuid olmetegevustes (isikul puue, haigus, vigastus vms mis takistab osaliselt iseseisvat tegutsemist) või ametnikke järelevalves (teavitavad, kui isik üritab sooritada enesetappu vms).

⁷⁹ Vankeuslaki, voimaantulo 01.10.2006, muutettu 735/2011 voimaantulo 01.09.2011.

väärikust alandavalt kohelda ega karistada. Isiku põhiõiguste kaitse temaatikat on kajastatud ka tõkendi rakendamiseiga seotud õigusaktides. VangS § 4¹ sätestab, et vahistatut koheldakse viisil, mis austab tema inimväärikust ning kindlustab, et vahi all viibimine ei põhjusta talle rohkem kannatusi või ebameeldivusi kui need, mis paratamatult kaasnevad vanglas või arestimajas kinnipidamisega.

VangS § 90 lg 4 kohaselt peab vahistatu kamber vastama VangS § 45 lg-s 1 sätestatud tingimustele ja tagama vahistatu pideva visuaalse või elektroonilise jälgimise. VangS § 45 lg 1 kohaselt peab kinnipeetava kamber vastama ehitusseaduse alusel eluruumile kehtestatud üldistele nõuetele, mis tagavad kinnipeetavale kambris elutegevuseks vajaliku õhuhulga ja selle ringluse, valguse ja temperatuuri. Kambris peab olema aken ja kunstlik valgustus, mis kindlustab ruumi piisava valgustatuse. Kambriga suuruse ja kambriga sisustusse kuuluvate esemete loetelu kehtestab justiitsminister vangla sisekorraeskirjas.

VSKE⁸⁰ § 6 lg 6 kohaselt on kinni peetavale isikule toas või kambris ette nähtud vähemalt 2,5 m² põrandapinda. Samasisuline säte on ka ASKE⁸¹-s, mille § 12 lg 3 kohaselt on kinni peetavale isikule kambris ette nähtud vähemalt 2,5 m² põrandapinda.

VSKE § 7 lg 1 sätestab vanglas toa ja kambriga sisustuse nõuded. Kambriga või toa sisustusse peavad kuuluma ühe- või kahekordsed voodid, isiklike asjade hoiukoht, laud, istekoht igale kinnipeetavale, võimaluse korral valjuhääldi, riidenagi, võimaluse korral pesemiskoht ning võimaluse korral WC.

ASKE § 13 lg 1 sätestatud arestimajaga kambriga sisustus on veidi erinev. Kambriga sisustusse kuuluvad: ühe- või kahekordsed voodid (välja arvatud kainenema toimetatute hoidmiseks mõeldud kamber), võimaluse korral laud, võimaluse korral istekoht igale kinnipeetavale, võimaluse korral valjuhääldi, võimaluse korral riidenagi, võimaluse korral pesemiskoht, võimaluse korral WC, võimaluse korral isiklike asjade hoiukoht.

Nagu varasemalt käsitletud on Eesti õiguse seisukohalt suur roll mängida kohtupraktikal ning selle antud tõlgendustel õigusaktidele ning nende rakendamisele.

---

⁸⁰ Vangla sisekorraeskiri, vastu võetud justiitsministri määrusega 30.11.2000, jõustunud 31.12.2000 – RTL 2000, 134, 2139...RT I, 12.10.2012, 11.

⁸¹ Arestimajaga sisekorraeskiri, vastu võetud siseministri määrusega 27.09.2011, jõustunud 24.10.2011 – RT I, 30.09.2011, 4...RT I, 29.12.2011, 98.

Kinnipidamiskoha ainelisi tingimusi puudutav on kohtulahendites leidnud ulatuslikku käsitlemist ning kohus on avaldanud erinevaid põhimõttelisi seisukohti.

Simo Raisti kaebusega seonduvalt tehtud kohtulahendis⁸² hindas kohus erinevate kambriga seotud olmetingimuste seost isiku õiguste rikkumisega. Kohus jõudis seisukohale, et arestimaja kambris laua, toolide ja kapi puudumine võib tekitada isikule ebamugavust, kuid selline rikkumine ei ole sellise tähtsusega ega tõsidusega, mis tooks kaasa kaebaja vääriskuse alandamise ega saa põhjustada ka mingeid võimalikke tervisekahjustusi. Lisaks hindas kohus valgustuse ning ventilatsiooniga seonduvat. Loomuliku valgustuse ebapiisavust või selle puudumist, samuti puudulikku ventilatsiooni tuleb lugeda kaebaja õiguste rikkumiseks, seda just olukorras, kus samal ajal ei olnud kaebajal võimalik ka vabas õhus viibida. Kohus leidis, et ruumis, mis on ebapiisavalt ventileeritud ning kus tuleb vahistatutel igapäevaselt süüa, alandab WC kasutamisega kaasnev ebameeldiv lõhn inimvääriskust. Antud kaasuse ja selle lahendi puhul on vajalik eraldi märkida, et kogumis teiste puudustega loeti kohtu poolt vääriskust alandavaks ka olukord, kus tavalise kinnise ukse asemel oli trellitatud uks, mis asendas ventilatsiooni ja sisuliselt ka akent. Sellise ukse puhul ei olnud tagatud kambris olevate isikute privaatsus mingilgi moel.

Vahistatute privaatsuse ning kambritingimustega seonduvalt on kohtu poolt kasutatud ka teisi põhjendusi. Kambrist täielikult eraldamata (eraldatud kolmest küljest betoon seinaga) WC kasutamisest kambrikaaslaste juuresolekul tulenev ebamugavus on arestimajas kinnipidamisega paratamatult kaasnev. ASkE § 10 lõike 1 punktist 7 tulenevalt kuulub kambriga sisustusse võimaluse korral WC. Millistele nõuetele WC vastama peab, seda VangS ega ASkE ei sätesta, kuid VangS § 90 lg 4 ja § 156 lg 2 kohaselt peab olema tagatud vahistatu pidev visuaalne või elektrooniline jälgimine. Jälgimise nõue on sätestatud eelkõige vahistatu enda julgeoleku tagamiseks ja on eesmärgiga proportsionaalne, siis ei ole julgeoleku kaalutlustest lähtudes võimalik korraldada kinnipeetute loomulike vajaduste rahuldamist täielikus privaatsuses, järelikult ei rikutud kaebaja privaatsust rohkem kui seda oli vajalik ja mõistlik tulenevalt VangS § 90 lõikest 4 ja § 156 lõikest 2.⁸³

---

⁸² Simo Raist'i kaebus Lääne Prefektuuri vastu mittevahalise kahju hüvitamise nõudes summas 50 000 krooni, haldusasi nr 3-10-560, Tartu Halduskohus, Tartu kohtumaja, kohtuotsus, 02.07.2010.

⁸³ Raimo Koore (Koor) kaebus Lõuna Politseiprefektuuri vastu mittevahalise kahju nõudes, haldusasi nr 3-10-940, Tartu Halduskohus, Tartu kohtumaja, kohtuotsus, 22.06.2010, lk 3.

CPT standardites ja EVRis sätestatud vahistatute tingimusi võib pidada vahistatute õiguste tasemeks, millal isiku inimõigused ei ole kinnipidamisel üldjuhul rikutud ehk selliste tingimuste võimaldamisel vahistatutele peaks olema tagatud, nende õiguste kaitse. EVR sätetele ja CPT standarditele vastavad põhimõtted on lihtsalt tuletatavad ka EIÕK lahenditest, mis puudutavad vahistatute ainelisi tingimusi kambrites. Seega üldpõhimõttena saab isiku põhiõigusi kaitstuks lugeda juhul, kui kambri viibiva isiku kohta on piisavalt põrandapinda, kamber on nõuetekohaselt valgustatud ning ventileeritud, kambri on sobilikud sanitaaringimused ning isikutele on loodud võimalused oma loomulike vajaduste rahuldamiseks.

Eestit teiste nimetatud riikidega võrreldes peab märkima põhimõttelist erinevust lähenemisel kambri tingimustele vastavuse määratlemisel. Suurbritannias erinevalt Saksamaa ja Eesti õigusest on sätestatud ruumide sertifitseerimiskord. Antud korra kohaselt ei tohi isikuid hoida ruumis, millel puudub vastav sertifikaat. Eesti ja Saksamaa õiguses eeldatakse, et ruum on ehitatud vastavalt nõuetele ning seega vastab ka nõuetele ning pidev sertifitseerimine ei ole vajalik. Arvestades kinnipidamiskohtades viibivate isikute võimalikku meelestatust ning samuti ka ruumide ja inventari kulumist võib esineda olukordi, kus kambri seisukord tulenevalt kinni peetavate isikute tegevusest ei vasta täielikult nõuetele (lõhutud valgustid või muu inventar). Tulenevalt kinnipidamiskoha eripärast peab arvestama, et kinnipidamiskohas valitsevad tingimused on pideva kinnipidamiskoha ametnike järelevalve all ning sõltumata sertifitseerimissüsteemi olemasolust toimub pidev kontroll vahistatute elutingimuste üle (ka julgeoleku kaalutlustel) ning puuduste avastamise korral ka puuduste likvideerimine.

Lisaks on erisuseks Saksamaa ja Soome vastavad sätted, mis käsitlevad vahistatute ööbimist üksikkambrites. Üksikkambritesse paigutamise eesmärk on siinkohal seotud vahistatute julgeoleku tagamisega ning samuti ka vahistatute privaatsuse tagamisega. Eestis on vahistatute julgeoleku tagamine lahendatud läbi pideva visuaalse või elektroonilise jälgimise ning vahistatute eraldamise süüdimõistetutest. Vahistatu privaatsust puudutavat võib lugeda selliseks ebamugavuseks, mis kaasneb paratamatult vanglas viibimisega ning mida on ka EIÕK pidanud aktsepteeritavaks. Vanglas viibides rikuvad vanglas toimuvad muud toimingud nagu näiteks vahistatu läbiotsimine rohkem isiku privaatsust, kui isiku ööbimine samas kambri koos teiste vahistatutega.

Problemaatiliseks võib Eesti vahistatute elutingimusi puudutavas osas pidada pigem olemasolevatest normides kinnipidamist, kui normide olemasolu iseenesest. VangS § 45 lg 1 sätestatud kambri tingimusi saab pidada kooskõlas olevaks nii EVR punktide 18.1 ja 18.2. Samuti vastavad need regulatsiooni tasemelt TPA § 14 lg 2 ja StVollzG § 144 lg 1-le.

Vahistatute elutingimuste puhul tuleb arvestada, et olenemata vahistamise eesmärgist ei ole vahet isiku elutingimustel ehk igal juhul tuleb vangistuses viibivale isikule tagada teatav olmetingimuste miinimumtaseme. Miinimumtaseme olemasolu kontrollimine väljuks aga käesoleva magistritöö raamest, sest on seotud konkreetsete asjaoludega ning seega ka konkreetse normikontrolliga.

2.2 Vahistatute hõivetegevus ja vaba aeg

Vahistatute hõivetegevus ja vaba aeg on seotud mitme erineva EIÕKonv artikliga. EIÕKonv artikli 3 kohaselt ei või kedagi piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada. EIÕKonv protokoll artikliga 2, mille kohaselt kedagi ei või jätta ilma õigusest haridusele. Endale võetud mis tahes haridus- ja õpetamisfunktsioone täites peab riik austama vanemate õigust tagada lastele nende endi usuliste ja filosoofiliste veendumustega kooskõlas olev haridus.

EIÕK praktika antud osas on paljuski seotud eelmises alapeatükis käsitletud lahenditega, mis puudutavad kinnipidamistingimusi vanglas ning siinkohal ei ole eesmärgipärane nende uuesti kordamine. Märkima peab siiski, et vahistatute puhul on oluline võimalus viibida igapäevaselt väljaspool kambrit. Lahendites on käsitletud nii viibimist värskes õhus, kui ka üldiselt viibimist väljaspool kambrit.

EVR-is on käsitletud ulatuslikult vahistatute hõivetegevuse ja vaba aja veetmisega seonduvat. EVR punkti 95.3 kohaselt peavad vahistatutega tegeledes vanglaametnikud juhinduma reeglitest, mis kohalduvad kõikidele kinni peetavatele isikutele ning võimaldama vahistatutel osaleda erinevates tegevustes, mida antud reeglid võimaldavad. EVR punktist 25.2 tuleneb olulise põhimõttena, et kinnipidamisrežiim peab võimaldama kinni peetavatel isikutel viibida võimalikult palju aega väljaspool kambreid, et oleks tagatud piisav sotsiaalne suhtlus. Antud punkt küll käsitleb sõnastuse poolest süüdimõistetute kohtlemist, kuid koostoimes punktiga 95.3 on see kohaldatav ka

vahistatutele. Tähtsusetuks ei saa siiski pidada ka teisi EVR sätteid. Punkti 28.1 kohaselt peavad kõik vanglad võimaldama kinni peetavatele isikutele võimalusi mitmekülgse hariduse omandamiseks, mis vastab kinni peetava isiku individuaalsetele vajadustele ning arvestab kinni peetava isiku püüdlustega. EVR puhul ei ole leidnud määratlemist kinni peetavate isikute vanuselised erisused ehk hariduse omandamist on peetud oluliseks kõikide kinnipidamiskohas viibivate isikute puhul.

EVR punkti 99. c kohaselt võimaldatakse vahistatule juurdepääsu raamatutele, ajalehtedele ning muule meediale välja arvatud juhul, kui kohtu korraldusega on juurdepääsu piiratud. Lisaks on EVR kohaselt võimalik vahistatutel vanglas töötada. EVR punktist 100.1 lähtuvalt pakutakse vahistatutele võimalust vanglas töötada, kuid vahistatuid ei kohustata töötama.

CPT standartide punktis 47 on käsitletud vahistatute režiimi vanglas. Mitmekülgne režiim kinnipidamiskohas (töö, haridus, sport jne) on määrava tähtsusega kinni peetavate isikute heaolu seisukohalt. See kehtib kõikide asutuste kohta hoolimata sellest, kas tegu on süüdimõistetute või vahistatutega. Kinni peetavaid isikuid ei tohi jätta nädalateks vahel isegi kuudeks lukustatuna kambrisse hoolimata sellest, kui head on ainelised tingimused kinnipidamiskohas. CPT on seisukohal, et üheks sihiks peab olema võimaluste loomine, et vahistatud saaksid veeta mõistliku osa päevast (8 tundi või enam) väljaspool kambreid ning neile oleks tagatud mitmekülgsed võimalused aja sisustamiseks. CPT standardite punktis 48 on käsitletud ka tavapärasemat vahistatute õigust, CPT on seisukohal, et eranditult kõik kinni peetavad isikud (sh need kes kannavad karistust kartseris) peavad saama igapäevase võimaluse viibida vabas õhus.

Suurbritannia vangistusõiguses on kasutusel privileegide süsteem. TPR § 8 lg 1 kohaselt kõikides vanglates kehtestatakse riigisekretäri poolt privileegide süsteem vastavalt kinni peetavate isikute klassidele. Määratlema peab ka korra, mille alusel on kinni peetaval isikul võimalik vanglas teenitud raha kasutada vanglasiseselt. Sama paragrahvi 2 lõike kohaselt võib privileegide süsteem sisaldada regulatsiooni, mille kohaselt kinni peetavad isikud võivad viibida väljaspool kambrit üle nõutava miinimumi. Oluline on ka põhimõte, mis tuleneb sama paragrahvi 3.-st lõikes. Privileegide süsteem võib sisaldada ka regulatsiooni, mille kohaselt privileegid on lubatud kinni peetavale isikule vaid niikaua, kui kinni peetav isik on järginud kindlaks määratud käitumisstandardeid. TPR-ist otseselt ei tulene, millised on privileegid, mida on võimalik vanglas kasutada.

TPR kommentaaride⁸⁴ kohaselt võib privileegiks olla ka näiteks vahistatule kambrisse isikliku olemelektronika (televiisor, raadio) võimaldamine.

TPR § 29 käsitleb vahistatute kehakultuuriga tegelemist. Lõike 1 kohaselt peab 21-aastane või vanem kinni peetav isik saama võimaluse tegeleda kehakultuuriga vähemalt ühe tunni nädalas, kui asjaolud seda võimaldavad ehk kui vastavat õigust ei ole mingil põhjusel piiratud. Sama paragrahvi 2 lõike punkti „a“ kohaselt nooremale, kui 21-aastasele kinni peetavale isikule peab olema tagatud võimalus tegeleda kehakultuuriga tööpäeva sees, samuti õhtuti ning nädalavahetustel. Kehakultuuriga tegelemine peab suurendama isikliku vastutust, kinni peetava isiku huvi ning oskusi ja julgustama vaba aega sihipärasemalt kasutama.

TPR § 30 käsitleb vabas õhus viibimist. Antud sätte kohaselt, antakse kinni peetavale isikule võimalus igapäevaselt, kui ilm võimaldab ning see on kooskõlas korra ja distsipliini tagamisega, veeta mõistlikus pikkuses aega vabas õhus.

TPR § 31 lg 1 sätestab üldregulatsiooni kinni peetavate isikute töötamise kohta. Antud sätte kohaselt süüdimõistetud kinnipeetav peab tegema kasulikku tööd kuni 10 tundi päevas. Töö korraldatakse selliselt, et kinni peetavatel isikutel on võimalik töötada väljaspool kambreid ning suheldes teineteisega. Sama paragrahvi 5 lõikest tuleneb regulatsioon, mis käsitleb vahistatute töötamist. Vahistatu võib töötada omal soovil lähtudes süüdimõistetutele sätestatud regulatsioonist.

Suurbritannia õiguses on vahistatute õppimisega seonduv reguleeritud TPR § 32-s. Üldine hariduse omandamise põhimõte tuleneb sama sätte esimest lõikest. Kõikidele kinnipeetavatele ja vahistatutele tuleb anda võimalus saada kasu haridusest ning vanglas pakutavad haridusvõimalused peaksid julgustama kinnipeetavaid ja vahistatuid haridust omandama. Suurbritannia puhul on lisaks oluline ka kinni peetavate isikute muude oskuste arendamine. Antud sätte 2 lõike kohaselt hariduse andmine peab olema korraldatud kõikides vanglates ning lähtuma riigisekretäri juhenditest. Samuti peavad olema loodud mõistlikud võimalused kinnipeetavatele ja vahistatutele, kes soovivad oma vabast ajast parandada oma haridust või oskusi läbi kutsehariduse, kaugõppe, eraõppe või huviringide. TPR § 32 lg-s 4 on käsitletud koolikohustuse täitmist. Juhul,

---

⁸⁴ Loucks, N., *Prison Rules: A Working Guide* (London: The Prison Reform Trust, 2000) p31.

kui kinnipeetav või vahistatu on koolikohuslane korraldatakse tema õppimisvõimalused nii, et tal oleks võimalik osaleda õppetöös vähemalt 15 tundi töönädalas.

TPR § 33 ja § 43 reguleerivad kirjandusega seonduvat. TPR § 33 kohaselt kõikides vanglates peab olema raamatukogu, mis järgib riigisekretäri korraldusi kirjanduse hankimisel. Kõik kinnipeetavad ja vahistatud võivad kasutada raamatukogu raamatuid. TPR §43 lg 1 kohasel võib vahistatu lasta endale toimetada või vangla vahendusel hankida isiklikuks kasutamiseks raamatuid, ajalehti, kirjutamiseks vajalikke vahendeid ning muid vaba aja veetmise vahendeid, mida hindab sobilikuks sõltumatu järelevalve nõukogu ning mille sobivusega nõustub ka vangla direktor.

Saksamaa vangistusõiguses on kasutusel sarnased sätted nagu Suurbritannias. StVollzG § 38 lg 1 reguleerib õppimist. Kinnipeetaval või vahistatul, kes ei ole omandanud keskharidust, võimaldatakse omandada keskharidust samuti ka haridust, mida kinnipeetavad ja vahistatud saaksid omandada puudega inimeste või vaimselt alaarenenud inimeste erikoolis. Samuti võimaldatakse omandada kutseharidust või kutsehariduse täiendõpet.

StVollzG § 64 sätestab võimaluse kinni peetavale isikule vabas õhus viibimiseks. Kinni peetavale isikule, kes ei tööta vabas õhus antakse võimalus viibida vabas õhus vähemalt üks tund päevas, kui ilmastik seda kindlaks määratud ajal võimaldab.

StVollzG §-s 67 on sätestatud suhteliselt sarnane regulatsioon, kui CPT standardite punktis 47. Antud paragrahvi kohaselt antakse kinni peetavale isikule võimalus osaleda vabaaja tegevustes. Sealhulgas peaks olema kinni peetaval isikul võimalus osaleda loengutel, kursustel, huviringides, vestlusringides, vaadata televiisorit, kasutada raamatukogu, tegeleda spordiga ning osaleda spordiüritustel. Antud sätet on täpsustatud StVollzG järgnevates paragrahvides. StVollzG § 68 lg 1 kohaselt võimaldatakse kinni peetavale isikule vangla vahendusel tellida mõistlikus koguses ajalehti ja ajakirju. Sama paragrahvi 2 lõike kohaselt ei saa tellida ajalehti ja ajakirju, mille levitamine on kriminaal- või halduskorras karistatav. Väljaanded või väljaannete osad võidakse eemaldada, kui need võivad ulatuslikult ohustada kinnipidamise eesmärki või vangla julgeolekut.

StVollzG §69 reguleerib raadio- ja televisiooniprogrammide jälgimist vanglas. Antud paragrahvi esimese lõike kohaselt võimaldatakse kinni peetaval isikul kuulata vangla raadioprogrammi ning vaadata televiisorit koos teiste kinni peetavate isikutega. Programmid peavad olema valitud nii, et isikute soovid ja vajadused seoses poliitika, hariduse ja meelelahutusega oleksid täidetud. Raadio ja televisiooniprogrammide näitamine võib olla ajutiselt peatatud või osadel kinni peetavatel isikutel keelatud, kui see on vältimatult vajalik vanglas julgeoleku tagamiseks. Sätte 2. lõige kehtestab erandi esimese lõike osas. Antud erandi kohaselt võib kinni peetaval isikul olla oma raadio ja televiisor StVollzG paragrahvis 70 sätestatud tingimustel. StVollzG §70 käsitleb kinni peetavale isikule vaba aja veetmiseks vajalike vahendite lubamist. Lõike 1 kohaselt kinni peetav isik võib võimaluse korral omada raamatuid ja muid vahendeid, mis on vajalikud õppimiseks või vabaaja veetmiseks. Lõike 2 kohaselt kinni peetaval isikul ei ole lubatud kasutada vahendeid, kui nende kasutamine, üleandmine või omamine oleks kriminaal- või halduskorras karistatav, seaks ohtu kinnipidamise eesmärgi täitmise või vangla julgeoleku.

Soome vangistusõiguse vahistatute hõivetegevust ja vaba aega reguleerivad sätted sisalduvad üldjoontes TutkVLis, kuid vahistatute õppimist käsitlev regulatsioon on sätestatud VankeusL 8. ptk §-is 8, mille kohaselt kinni peetav isik võib õppida vanglas või väljaspool vanglat. Samuti tuleb antud sätte kohaselt anda kinni peetavatele isikutele võimalus põhihariduse omandamiseks. TutkVL 5 ptk § 7 kohaselt tasustatakse vahistatu tööd, õppimist või muud vangla poolt korraldatud või heakskiidetud tegevust.

TutkVL ptk 3 § 5 käsitleb vahistatute viibimist vabas õhus. Antud sätte kohaselt peab vahistatul olema võimalik viibida vabas õhus vähemalt üks tund päevas, välja arvatud juhul, kui see ei ole võimalik vahistatu tervislikust seisundist tulenevalt või kui sellega kaasneb eriti suur oht vangla julgeolekule.

Ka Soome vangistusõiguses on võimalik vahistatute töötamine. TutkVL 4. ptk §-i 2 kohaselt võib vahistatule anda loa omal kulul vangla tingimustes sobiva töö tegemiseks. Töö tegemiseks võidakse vahistatule anda tasuta kasutamiseks vangla töövahendeid, kui sellest ei tulene ohtu vangla julgeolekule või see ei ole vastuolus isiku kinnipidamise eesmärgiga. Loa võib tühistada, kui esimeses lauses märgitud tingimus ei ole täidetud, või kui töö tegemine ohustab vangla julgeolekut.

TutkVL 7. ptk reguleerib vahistatute erinevaid vaba aja veetmise võimalusi vanglas. TutkVL 7. ptk § 1 kohaselt vahistatu võib osaleda vaba aja veetmise tegevustes ja veeta vaba aega koos teiste vahistatutega. Osalemist võib keelata või piirata, kui vahistatu:

- 1) viibib üksikvangistuses, või
- 2) on eraldatud teistest vahistatutest distsiplinaarmenetluse läbiviimise ajaks või nende suhtes on kohaldatud täiendavaid julgeolekumeetmeid.

Vahistatu võimalusi vabaaja tegevustes osalemiseks võidakse piirata, kui ta on joobeseisundis, häirib vabaaja tegevusi, ohustab vangla korda või julgeolekut.

TutkVL 7. ptk § 3 sätestab raamatukogu kasutamise seonduva. Vahistatutele tuleb anda võimalus kasutada vangla raamatukogu või avalikku raamatukogu. Vahistatuid tuleb juhendada raamatukogu kasutamisel. Teise olulise osa vaba aja veetmisel moodustab erinevate meedia väljaannetega seonduv. TutkVL 7. ptk §-i 4 kohaselt peab vahistatutel olema võimalus jälgida televisiooni- ja raadioprogramme ning lugeda ajalehti ning oma vahendite arvel hankida ajalehti ja ajakirju. Ajalehtede ja ajakirjade omamisele kohaldatakse isiklike esemete omamisele sätestatud.

Eesti õigusaktides on vahistatute vabaaja sisustamine ja hõivetegevus reguleeritud üksikutes sätetes. Nagu antud alapeatüki alguses käsitletud hõlmab vahistatute hõivetegevus ja vabaaja sisustamine mitmeid inim- ja põhiõigusi. Ennekõike on see seotud PS §-iga 18, mille esimese lause kohaselt ei tohi kedagi piinata, julmalt või väärikut alandavalt kohelda ega karistada. Lisaks on antud temaatikaga seonduv PS §-is 19 sätestatud õigus vabale eneseteostusele ning PS §-is 37 sätestatud õigus haridusele.

Vahistatute hõivetegevuse ning vaba aja sisustamise üks aluspõhimõtetest on sätestatud VangS §-i 90 lõikes 3, mille kohaselt vahistatut hoitakse ööpäev läbi lukustatud kambri, välja arvatud ajal, kui vahistatu töötab või õpib. Eraldi hoitakse vahistatuid, keda süüdistatakse ühes ja samas kriminaalasjas. VangSi §-i 93 lg-e 4 sätestab vahistatute õppimisega seonduva. Alaealisele vahistatule, kes on olnud eelvangistuses vähemalt üks kuu, võimaldatakse põhi- või üldkeskhariduse omandamise jätkamine vastava riikliku õppekava alusel. VangS § 93 lg 7 reguleerib vahistatute töötamisega seonduvat. Vahistatu ei ole kohustatud töötama. Kui vahistatu soovib töötada ja vanglateenistus saab talle seda võimaldada, kohaldatakse tema suhtes käesoleva süüdimõistetud kinnipeetavatega samu sätteid.

Juhul, kui vahistatu ei tööta või ei õpi on vahistatul tavapärase tökendi kohaldamise puhul võimalik viibida kambris väljas vaid VangS § 93 lg 5 alusel. Antud sätte kohaselt võimaldatakse vahistatul viibida vähemalt üks tund päevas vabas õhus.

Vahistatute kambris viibitud aja sisustamist reguleerib VangS §-i 93 lg-e 3, mille kohaselt vahistatule peavad olema kättesaadavad üleriigilised päevalehed ning raamatukogus hoitavad raamatud ja ajakirjad. Vahistatul on lubatud vanglateenistuse vahendusel tellida mõõdukuse piires isiklike vahendite arvel ajalehti, ajakirju ja muud kirjandust, kui see ei ohusta vangla julgeolekut. Vanglateenistuse nõusolekul on kambris lubatud isiklik raadio või televiisor samuti võib vanglateenistus lubada vahistatu kambri valgustamist väljaspool ettenähtud aega.

Vahistatute kambri tingimusi ning vahistatute hõivetegevuse ja vaba aja sisustamisega seonduv on leidnud käsitlemist ühistes kohtulahendites, mis käsitlevad vanglarežiimi tervikuna. Tartu Halduskohus on oma lahendis⁸⁵ asunud seisukohale, et kaebuse esitajale vabas õhus viibimise mittevõimaldamine on õigusvastane ja inimväärikust alandav. Seda eriti olukorras, kus kaebaja pidi ööpäevaringselt viibima kambris, milles puudus loomulik valgus. Lühiajalised kokkusaamised lähedastega ega uurimistoimingud ei asenda ettenähtud võimalust viibida igapäevaselt tund aega vabas õhus.

Siinkohal on oluline eelmises alapeatükis käsitletud problemaatika, et normide olemasolu ei tähenda nende täitmist kinnipidamiskohtade poolt. Riigikohus on oma lahendis⁸⁶ asunud seisukohale, et seaduses imperatiivselt sätestatud normi olemasolu, mis kohustab vabas õhus viibimist võimaldama, ei saanud vastustaja jaoks olla ootamatu. Seaduses ettenähtud kinnipidamistingimuste tagamine kuulub vangla mõjusfääri. Kahju ärahoidmiseks oleks võinud kaaluda kaebaja paigutamist nõuetele vastavasse arestimajja või vangla eelvangistusosakonda. Antud lahendist võib lugeda välja, et kinnipidamiskoha haldussuutmatuse ei ole õigustuseks isiku õiguste rikkumisel, sest õigusaktides sätestatu näol on tegu miinimumtasemega, mida igal juhul peab võimaldama. Ehk kinnipidamiskohas viibivaid vahistatuid võib alati panna soodsamasse positsiooni, kuid mitte kunagi halvemasse, kui õigusaktist tulenev.

⁸⁵ Keijo Martin'i kaebus Lääne Prefektuuri vastu mittevõimaldada kahju 50 000 krooni hüvitamise nõudes, haldusasi nr 3-10-561, Tartu Halduskohus, Tartu kohtumaja, kohtuotsus, 02.07.2010, lõik 8.

⁸⁶ Lauri Landmanni (Landmann) kaebus Ida Politseiprefektuuri tekitatud mittevõimaldada kahju hüvitamiseks, haldusasi nr 3-3-1-14-10, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, 21.04.2010, lõik 15.

Kohute menetluses on olnud ka vahistatute vabas õhus viibimisega seonduv temaatika, mis tuleneb normi sõnastusest, mille kohaselt peab vahistatu ise avaldama soovi vabas õhus viibimiseks. Kohus on asunud antud küsimuses seisukohale⁸⁷, et ka suulisest sooviavaldusest piisab selleks, et anda võimalus kinnipeetavale viibida üks tund vabas õhus ning kui sellest normist kinni ei peeta, on tegemist kinni peetava isiku õiguste rikkumisega ning ebainimliku kohtlemisega.

Tartu Ringkonnakohus on käsitlenud oma lahendis⁸⁸ ka vahistatu võimalust tegeleda kehakultuuriga vanglas. Antud lahendi kohaselt VangS § 55 lg 1 ja 2 ei kehti vahistatu suhtes, sest vahistatu õigust viibida vabas õhus on reguleeritud VangS §-s 93 lg 5 ning arvestades eelvangistuse täideviimise erisusi, ei ole tagatud vahistatule kehakultuuriga tegelemine.

Samuti on Tallinna Ringkonnakohus oma lahendis⁸⁹ analüüsinud vahistatutele kehtestatud piiranguid. Vanglas viibides on kinni peetavad isikud allutatud vanglas kehtivale režiimile, mis määrab kindlaks nende päevakava ning tagab vanglas korra ja julgeoleku. Paratamatult piirab see ka kinni peetavate isikute liikumis- ja tegevusvabadust, samas pole vahistatutel õigust ega alust eeldada, et nad saavad kinnipidamiskohas viibides jätkata oma tavapärast elurežiimi.

Tulenevalt eeltoodust võib tuua riikide ja institutsioonide praktika võrdlemisel välja erinevaid kitsaskohti. Ennekõike on need seotud kambrivälise tegevuse, kehakultuuriga tegelemise ning õppetegevusega.

Nagu käesoleva peatükki sissejuhatuses selgitatud on printsibioteooriast lähtuva käsitluse andmiseks vajalik hinnata, kas küsimuse all oleva normiga on seatud ebasobivaid piiranguid isiku õigustele, mis ei ole seotud tõkendi kohaldamisega. Esimesena leiab neist käsitlemist, kas VangS § 90 lg-ga 3 kaasneb vabaduspõhiõiguse riive, kui tegu on isikutega, kelle suhtes on tõkendina vahistamist kohaldatud vaid

---

⁸⁷ A.G. kaebus Lõuna Prefektuuri vastu mittevaralise kahju 50.000.- krooni hüvitamise nõudes, haldusasi nr 3-10-610, Tartu Halduskohus, Tartu kohtumaja, kohtuotsus, 28.06.2010, lk 4.

⁸⁸ O.B. kaebus Ida Politseiprefektuuri Kohtla-Järve arestimaja ametnike tegevuse õigusvastaseks tunnistamiseks, haldusasi nr 3-08-128, Tartu Ringkonnakohus, kohtuotsus, 11.09.2008, lk 6.

⁸⁹ Terki Tunise kaebus Tallinna Vangla toimingute õigusvastasuse tuvastamiseks, Tallinna Vangla kohustamiseks toimingud uuesti sooritada ja Tallinna Vangla kodukorra p-de 2.10, 2.19, 14.2.4, 14.3.5, 14.4.1.3 ja 14.4.4 tühistamiseks või muutmise kohustamiseks, haldusasi nr 3-08-1384, Tallinna Ringkonnakohus, kohtuotsus 25.03.2011, lk7.

kriminaalmenetlusest kõrvalehoidmise takistamiseks, aga mitte suhtlemise takistamise eesmärgil. Antud juhul võib asjassepuutuvaks põhiõiguseks pidada PS §-is 19 sätestatud õigust vabale eneseteostusele.

Vabaduspõhiõiguse kontrolliskeemi esimesest tasemest lähtuvalt on vajalik sisustada põhiõiguse kaitseala riive. Antud sätte esemelisse kaitsealasse kuulub õiguslik vabadus ehk õigus teha ja tegemata jätta seda, mida isik soovib. Samuti kuulub esemelisse kaitsealasse integriteedi säilimine so. enesemääramisõigus ja enesekujundamise õigus. Isikulisse kaitsealasse kuuluvad kõik isikud seega ka vahistatud. Üldise vabadusõiguse kaitseala riivab iga kaitstud positsiooni ebasoodus mõjutamine põhiõiguse adressaadi poolt. Samuti ei ole oluline, kas see pannakse toime õigusakti või toiminguga.⁹⁰ Seega isiku viibimist kambris 23 tunni vältel päevas võib pidada mõjutuseks, mis pärsib isiku õiguslikku vabadust ning samuti ka integriteedi säilimist. Kuna isiku mõjutamine toimub õigusakti (VangS) alusel, siis võib liikuda järgmisele tasemele.

Vabaduspõhiõiguse kontrolliskeemi teise taseme moodustab riive põhiseaduslik õigustamine, mille esimese taseme moodustab formaalne ning teise materiaalne põhiseaduspärasus. VangS § 90 lg 3 tulenevat riivet võib pidada formaalselt põhiseaduspäraseks, sest vabaduspõhiõigust on piiratud Riigikogu poolt vastu võetud, Presidendi poolt välja kuulutatud ja avaldatud seadusega.

Materiaalse põhiseaduspärasuse hindamiseks tuleb läbida kaks tasandit, selgitada seaduse legitiimne eesmärk ja kontrollida proportsionaalsuse põhimõtte rakendamist. Legitiimse eesmärgi sisustamisel peab ennekõike märkima, et PS § 19 puhul on tegemist lihtsa seaduse reservatsiooniga, mida võib piirata mis tahes põhjusel, mis ei ole PS-iga otseselt keelatud. Seega võib see olla ka piiratud, kui tegu on tõkendina vahistamise kohaldamisega, järelikult võib VangS § 90 lg 3 eesmärgiks pidada vahistatu kriminaalmenetlusest kõrvalehoidmise ja kuritegude toimepanemise jätkamise takistamist.⁹¹

Proportsionaalsusega seonduvalt tuleb läbida kolm taset sobivus, vajalikkus, mõõdukus. Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult ebaproportsionaalne on sobivuse mõttes abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi

⁹⁰ Ernits, M., et al, Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2008), lk 198-199.

⁹¹ Ernits, M., et al, Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2008), lk 200.

saavutamist.⁹² Vahistatu hoidmist ööpäevaringselt lukustatud kambris võib pidada sobivaks, sest see soodustab eesmärgi saavutamist, st. vahistatul on raskendatud menetlusest kõrvale hoidmine ning ka kuritegude jätkuv toimepanemine. Vajalik on abinõu, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isiku vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne, kui esimene.⁹³ Arvestades, et vahistatute hulka võib sattuda isikuid, kelle kinnipidamiskohas viibimise ainsaks eesmärgiks on takistada isiku kriminaalmenetlusest kõrvale hoidmist (näiteks välismaalased), kuid samas on selge, et isik ei soovi kinnipidamiskohast põgeneda või tema põgenemine ei ole tõenäoline, võib antud regulatsiooni pidada ebavajalikuks. Sama eesmärki ehk kriminaalmenetlusest kõrvalehoidmise kindlustamist oleks võimalik saavutada ka samade vahenditega, mis on rakendatud süüdimõistetute puhul, kes üldjuhul saavad igapäevaselt liikuda väljaspool oma kambrit ning suhelda teiste kinni peetavate isikutega. Tulenevalt regulatsiooni ebavajalikkusest võib pidada isiku vabaduspõhiõigust riivatuks ning VangS § 90 lg 3 mitte põhiseaduspäraseks.

Eraldi peab siinkohal märkima ka Eesti vanglate kodukordasid, kus hoitakse vahistatuid (Tallinna Vangla⁹⁴, Tartu Vangla⁹⁵, Viru Vangla⁹⁶). Kodukorra eesmärk on täpsustada VangS ja VSKe sätteid ehk selgitada, kuidas toimub tõkendi kohaldamine konkreetse vangla territooriumil. Antud käskkirjade analüüsi põhjal tuleb tõdeda, et ka vangla kodukordades ei ole sätestatud täpsustusi, mis eristaksid üksteisest vahistatuid, kelle suhtes tõkendi kohaldamise eesmärgiks on kas kriminaalmenetlusest kõrvale hoidmise takistamine, kuritegude jätkuv toimepanemine või korraga nii kriminaalmenetlusest kõrvale hoidmine kui kuritegude jätkuv toimepanemine. Seega ei ole ka seaduse alusel antud aktidega täiendavalt erisusi loodud.

Samuti vajab lahendamist ka küsimus, mis puudutab isikute võimalust tegeleda kehakultuuriga. Paralleele saab siinkohal tuua süüdimõistetutega kelle puhul on samuti oluline, et teatavad isikud omavahel ei kohtuks ning neil ei oleks võimalik planeerida või valmistada ette kinnipidamiskohast põgenemist. Mõlemal juhul on vajalik teostada järelevalvetoiminguid. Samuti peab märkima, et sportimisvõimaluse kasutamine võiks

---

⁹² Ibid, lk 126.

⁹³ Ibid, lk 127.

⁹⁴ Tallinna Vangla kodukord, kinnitatud Tallinna Vangla direktori 16.04.2009 käskkirjaga nr 21, kättesaadav <www.vangla.ee/28524>, (25.05.2012).

⁹⁵ Tartu Vangla kodukord, kinnitatud Tartu Vangla direktori 29.04.2009 käskkirjaga nr 1-3/61, kättesaadav <www.vangla.ee/26892>, (25.05.2012).

⁹⁶ Viru Vangla kodukord, kinnitatud Viru Vangla direktori 23.03.2009 käskkirjaga nr 1.1-1/61, kättesaadav <www.vangla.ee/35389>, (25.05.2012).

vahistatute puhul toimuda ka näiteks kambrite kaupa ehk vahistatud saaksid suhelda vaid nende isikutega, kellega nad igapäevaselt koos viibivad.

Suurbritannia vangistusõiguses on täiendavalt sätestatud, et vahistatutel peab olema piisav võimalus kinnipidamiskohas spordiga tegelemiseks. Eesti õiguses ei ole vahistatute puhul *expressis verbis* ette nähtud võimalust kehakultuuriga tegelemiseks. Vastav säte on olemas küll kinnipeetavaid puudutavas osas (VangS § 55 lg 1), kuid seda ei ole varasemalt käsitletud Tartu Ringkonnakohtu tõlgenduse⁹⁷ kohaselt võimalik tõlgendada selliselt, et see laieneks ka vahistatutele. EVR ei näe otseselt ette, et vahistatutel peaks olema võimalik tegeleda kehakultuuriga, kuid seda võib eeldada punkti 25.2 mõttest, mille kohaselt peab olema tagatud normaalse liikumisvajaduse rahuldamine. Kambrivälise liikumis- ja suhtlemisvajaduse rahuldamine on oluline osa kinnipidamisrežiimist. Seega tuleks leida võimalusi, et vahistatud saaksid oma liikumisvajadust rahuldada ning neil oleks võimalus selleks ka tegeleda kehakultuuriga.

Kehakultuuriga tegelemise saab samuti siduda vabaduspõhiõiguse kontrollskeemi ning PS §-is 19 sätestatud vaba eneseteostuse õigusega. Lähtuvalt eeltoodud käsitlusest, mis puudutas kambri viibimist saab skeemi lühendada ning jätta kõrvale korduvad osad. Esimese taseme puhul on oluline, et keeldu kehakultuuriga tegelemiseks võib pidada mõjutuseks, mis pärsib isiku õiguslikku vabadust ning samuti ka integriteedi säilimist. Kuna isiku mõjutamine toimub õigusakti (VangS) alusel, siis võib liikuda järgmisele tasemele. Riivet võib formaalselt pidada õiguspäraseks, samuti saab eelnevaga tuua paralleeli materiaalse põhiseaduspärasuse osas. Sarnaselt VangS §-i 90 lõikega 3 tuleb ka kehakultuuriga tegelemise keelu puhul keskenduda peamiselt proportsionaalsusele.

Proportsionaalsusega seonduvalt tuleb läbida kolm taset: sobivus, vajalikkus ja mõõdukus. Kehakultuuriga tegelemise keeldu võib pidada sobivaks, sest kehakultuuriga tegelemise ajal võib vahistatul olla lihtsam põgeneda, sest ta ei ole lukustatud kambri⁹⁸ ning samuti on võimalik kasutada kambri väljaspool viibimist suhtlemiseks teiste vahistatutega. Vajalikkuse puhul peab märkima, et tõkendi eesmärgi saavutamiseks ei pea isikut täielikult kõikidest tegevustest isoleerima. Kehakultuuriga

⁹⁷ O.B. kaebus Ida Politseiprefektuuri Kohtla-Järve arestimaja ametnike tegevuse õigusvastaseks tunnistamiseks, haldusasi nr 3-08-128, Tartu Ringkonnakohtus, kohtuotsus, 11.09.2008, lk 6.

⁹⁸ Vangla punul võib põgenemist takistavaid meetmeid vaadelda mitmeti. Ennekõike takistavad põgenemist füüsilised tõkked (kambri uks, trellid, aed, okastraat vms) ja elektroonilised süsteemid (kaamerad, signalisatsiooni süsteemid vms). Vahistatu liikumisel vanglas ei viibi ta oma kambri, ehk igal juhul on üks põgenemist takistav füüsiline tõke (kambri uks) eemaldatud, mis lihtsustab selle võrra põgenemist.

tegelemist võib oma olemuselt pidada sarnaseks vabas õhus viibimisega ehk vahistatud viiakse kambrist selleks kohandatud kinnipidamiskoha ossa, kus on võimalik viibida vabas õhus. Kehakultuuriga tegelemise puhul oleks tegu sarnase tööprotsessiga, erinev oleks vaid isikute sihtpunkt. Tulenevalt eeltoodust võib antud regulatsiooni pidada ebavajalikuks. Seega võib vahistatute puhul pidada nende PS §-ist 19 tulenevat õigust vabale eneseteostusele riivatuks, kui neile ei võimaldata kehakultuuriga tegelemist.

Varasemalt viidatud kohtulahend⁹⁹ on siinkohal näiteks, et kohus on hinnanud, kas isikul on kehtivate õigusaktide alusel võimalik tegeleda kehakultuuriga või mitte. Hinnangut ei ole antud kehakultuuriga tegelemise võimalikkusele või selle seotusele tõkendi kohaldamise eesmärgiga.

Vahistatute hõivetegevust ja vaba aega puudutavast temaatikast saab tuua välja ka kolmanda osa, mis eritub teiste riikide praktika põhjal. Olenemata tõkendi kohaldamise eesmärgist on küsitav piirangu seadmine vahistatute õppetegevusele. Senine regulatsioon kohustab vanglat võimaldama alaealisele vahistatule keskhariduse omandamist. Sellest võib järeldada, et vanglates on paigas nii õppeprotsess, kui võimalused tõkendi kohaldamise eesmärgist lähtuvalt õppetöö läbiviimiseks st. ka järelevalve on korraldatud sobivalt.

Saksamaa õiguses on sätestatud, et vahistatul võimaldatakse omandada keskharidus ning vahistatu eale ei ole piire seatud. Suurbritannia vastav regulatsioon näeb ette, et hariduse omandamist soodustatakse ning kui vahistatu on koolikohuslane peab ka kinnipidamiskohas koolikohustust täitma. EVR ei täpsusta täiendavalt vahistatute õppimisega seonduvat, sätestades vaid, et vahistatutel võimaldatakse õppida. VangS vahistatute õppimist käsitlev regulatsioon annab võimalusi selle tõlgendamiseks isikule kahjulikul viisil. Nii teoreetiliselt, kui ka praktiliselt on võimalik olukord, kus vahistatu, kes varasemalt on täitnud oma koolikohustust nõuetekohaselt, satub keskhariduse omandamise viimasel aastal kinnipidamisasutusse ning tema sünnikuupäev on aasta esimeses osas. Seega ei pruugi üldkeskharidust omandav vahistatu olla enam alaealine ning VangS ei tulene kohustust isikule üldkeskhariduse võimaldamiseks. Samuti on hariduse omandamisega seotud probleemid seoses isiku paigutamisega vanglasse või arestimajas. Arestimajas ei ole vastavaid võimalusi, et oleks võimalik vahistatu

---

⁹⁹ O.B. kaebus Ida Politseiprefektuuri Kohtla-Järve arestimaja ametnike tegevuse õigusvastaseks tunnistamiseks, haldusasi nr 3-08-128, Tartu Ringkonnakohus, kohtuotsus, 11.09.2008, lk 6.

haridustee jätkamine samuti võib hariduse omandamine olla takistatud tulenevalt uurimistoimingute läbiviimisest vms. Alaealised vahistatud paigutatakse justiitsministri 25.03.2008 määruse nr 9 „Täitmisplaan“¹⁰⁰ §-i 3 lg-e 1 punkti 4 kohaselt Viru Vanglasse, kuhu on loodud sobivad tingimused alaealistele ka õppetöö jätkamiseks. Seega oleks vajalik alaealised vahistatud paigutada esimesel võimalusel vanglasse.

PS §-i 37 kohaselt on igapäevane õigus haridusele. Tegemist on suisa niivõrd universaalse õigusega, et seda peab võimaldama kõigile Eestis seaduslikult viibivatele välisriigi kodanikele ja kodakondsuseta isikutele.¹⁰¹ Ka õigust haridusele on võimalik kontrollida vabuspõhiõiguse kontrolliskeemi abil, sest õigus haridusele on seotud vaba eneseteostusega ennekõike nende isikute puhul, kes oma vanusest tulenevalt ei ole koolikohuslased.

Lähtuvalt eeltoodud käsitlustest saab ka nüüd kontrolliskeemi lühendada ning jätta kõrvale korduvad osad. Esimese taseme puhul on oluline, et vanuselist piirangut keskhariduse omandamiseks võib pidada mõjutuseks, mis pärsib isiku õiguslikku vabadust ning samuti ka integriteedi säilimist. Kuna mõjutus tuleneb vangistusseadusest, siis võib liikuda järgmisele tasemele. Riivet võib formaalselt pidada õiguspäraseks, samuti saab eelnevaga tuua paralleeli materiaalse põhiseaduspärasuse osas. Ka õppimisega seonduva sätte puhul tuleb keskenduda peamiselt proportsionaalsusele.

Proportsionaalsusega seonduvalt tuleb läbida kolm taset sobivus, vajalikkus, mõõdukus. Vanuselist piirangut keskhariduse omandamiseks võib pidada sobivaks, sest õppimise ajal on võimalik isikul lihtsamini põgeneda ning samuti on võimalik kergemini suhelda teiste vahistatutega. Vajalikkuse puhul peab arvestama, et vahistatute hulgas võib olla isikuid, kes on vahetult enne vahistamist saanud täisealiseks, kuid jätkuvalt omandavad kesk(põhi)haridust või isikuid, kes on täisealisena asunud kesk(põhi)haridust omandama. Küsimus on seega, kas samal tasemel järelevalvet on võimalik saavutada isikut vähem koormava abinõuga. Antud küsimusele on andnud vastuse ka seadusandja ehk erisused on loodud tulenevalt isiku vanusest, aga mitte vahistamise eesmärgist. Seega on tulemust võimalik saavutada isikut vähem koormava abinõuga, sest see on võimalik ka alaealiste vahistatute puhul, kellele võimaldatakse keskhariduse

¹⁰⁰ Täitmisplaan, vastu võetud justiitsministri määrusega 25.03.2008, jõustunud 15.04.2008 – RTL 2008, 29, 424...RT I, 12.10.2012, 3.

¹⁰¹ Ernits, M., et al, Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2008), lk 344.

omandamist. Seega võib vahistatute puhul pidada nende PS § 19 tulenevat õigust vabale eneseteostusele riivatuks, kui neile ei võimaldata hariduse omandamist.

2.3 Vahistatute vanglaväline suhtlemine

Vahistatute vanglavälise suhtlemise regulatsiooni aluseks võib pidada EIÕK onv 8 artiklit, mille esimene punkt sätestab, et igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladust. Sama artikli 2 punkti kohaselt võimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu, kui koosõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.

Antud õigusega seonduv on leidnud käsitlemist ka EIÕK praktikas. Samuti on sisustatud vahistatute suhtlemisega seonduvat temaatikat. Asjas *Messina vs. Itaalia* käsitles kohus kinnipidamisega seonduvat ning asus järgnevale seisukohale „Kinnipidamine nagu ka iga teine meede, mis piirab isiku vabadust sisaldab endas vältimatult piiranguid tema era- ja perekonna elule. Siiski on õigus era- ja perekonnaelule oluline osa kinni peetava isiku õigustest ning isikule peab võimaldama säilitada kontakti oma lähedaste ja perekonnaga ning vajadusel peavad ametnikud kinni peetavat isikut abistama kontakti säilitamisel.”¹⁰²

Samas lahendis on EIÕK aga toonud esile ka järgneva põhimõtte: “Piirangud, mis on seatud isiku era- ja perekonnaelule nagu näiteks limiidi seadmine kokkusaamistele perekonnaga nende kokkusaamiste jälgimine või kinni peetava isiku suhtes muu erilise režiimi kohaldamine või erilise külastamise korra sisseseadmine on sekkumine isiku artiklis 8 sätestatud õigusesse, kuid need ei ole iseenesest sätte rikkumised. Kõik sellised piirangud peavad olema kohaldatud koosõlas seadusega, need peavad aitama tagada artikli 8 paragrahvis 2 sätestatud eesmärki ning lisaks peavad need olema põhjendatud, kui demokraatlikus ühiskonnas vajalikud.”¹⁰³

CPT standardite punkti 51 kohaselt on väga oluline, et kinni peetav isik säilitaks hea kontakti välismaailmaga. Ennekõike peavad kinni peetaval isikul olema võimalused

¹⁰² *Messina v. Italy* (No. 2), application nr 25498/94, European Court of Human Rights, 28.12.2000.

¹⁰³ *Messina v. Italy* (No. 2), application nr 25498/94, European Court of Human Rights, 28.12.2000.

säilitamiseks oma suhteid perekonna ning lähedaste sõpradega. Suhtlemise põhimõtteks peaks olema vanglaväliste kontaktide soodustamine. Iga piirang, mis on suhtlemisele seatud, peab põhinema julgeoleku kaalutlustel ning arvestama julgeoleku tagamise vajadusi ning ressursse. CPT peab vajalikuks rõhutada, et antud valdkonnas on vajalik teatav paindlikus normide rakendamisel. Ennekõike puudutab see kinni peetavate isikute poolt telefoni kasutamist ning kokkusaamisi, kelle perekonnaliikmed elavad vanglast kaugel ning kokkusaamised on seega raskendatud. Sellistele kinni peetavatele isikutele võiks võimaldada pikemaid kokkusaamisi (kokkusaamiste aja kogumist teatava perioodi jooksul) või paremaid võimalusi telefoni kasutamiseks.

Suurbritannia vangistusõiguses on vanglavälise suhtlemisega seonduv sätestatud üldprintsibiis TPS §-is 34, mille 1. lõike kohaselt võib riigisekretär distsipliini tagamiseks, korra säilitamiseks, kuritegude ärahoidmiseks või teiste isikute huvides seada isikulisi või üldiseid piiranguid kirjavahetusele ja muule suhtlusele, mis toimub kinni peetava isiku ja teiste isikute vahel. Sama paragrahvi 2. lõike kohaselt võib riigisekretär nõuda, et kokkusaamine toimuks ruumides, kus on spetsiaalsed vahendid, mis piiravad või takistavad füüsilist kontakti kinni peetava isiku ja kokkusaaja vahel. TPR § 35 mõnevõrra täpsustab eelmises paragrahvis sätestatud. Antud paragrahvi esimese lõike kohaselt võib riigisekretär seada isikust lähtuva konkreetse piirangu või kõikidele vahistatutele kehtiva üldise piirangu vahistatu saadetavatele ja vastuvõetavatele kirjadele ning kokkusaamiste hulga ning tingimustele.

TPR § 44 sätestab vahistatutele saadetud pakkidega toimimise. Paragrahvi esimesest lõikest tuleneb üldprintsip, mille kohaselt kinni peetavale isikule saadetud raha või muu esemega (mis ei ole kiri) tegeletakse vastavalt vangla direktori diskreditsiooni otsusele ning kinni peetavat isikut teavitatakse, mida vangla direktor on kirjas sisaldanud esemetega otsustanud teha (anda isikule, hävitada, säilitada kuni isiku vabanemiseni vms).

Saksamaa vangistusõiguses on vahistatutel mõnevõrra erinevad õigused vanglaväliseks suhtlemiseks. StVollzG § 24 lg 1 kohaselt on kinni peetavatel isikutel õigus regulaarsetele kokkusaamistele. Kokkusaamiste kogupikkus peab olema vähemalt üks tund kuus. Muu kokkusaamistega seonduv reguleeritakse vangla reeglitega.

StVollzG § 28 reguleerib kirjavahetust. Antud paragrahvi esimese lõike kohaselt on kinni peetaval isikul õigus saata ja võtta vastu kirju ilma piiranguteta. Teine lõige sätestab sellest erisuse, mille kohaselt vangla direktor võib keelata kirjavahetuse kindlate isikutega, kui:

- 1) see võib seada ohtu vangla julgeoleku;
- 2) kui kirja adressaadiks ei ole kinni peetava isiku sugulased karistusseadustikust lähtuva regulatsiooni mõttes ning on alust arvata, et kirjavahetus võib avaldada mõju kinnipidamisele.

StVollzG § 33 lg 1 sätestab vahistatule pakkide üleandmisega seonduva. Kinni peetav isik võib saada kolm korda aastas mõistliku intervalliga pakke, mis sisaldavad toitu ja luksuskaupu. Vangla võib määratleda pakkide vastuvõtmise kuupäeva ja pakkides sisalduvate esemete arvu. Sama paragrahvi teise lõike kohaselt pakid avatakse kinni peetava isiku juuresolekul. Kinni peetavale isikule keelatud esemeid hoitakse kinni peetava isiklike asjade juures (laos) või tagastatakse saatjale. Esemed, millega on võimalik tekitada vigastusi teistele isikutele või kahjustusi varale ning mida ei ole võimalik üle anda, säilitada või tagastada hävitatakse. Kinni peetavat isikut teavitatakse esemete hävitamisest.

StVollzG §35 lg 3 kohaselt võib vangla direktor lubada kinni peetava isiku vanglast väljaviimist järelevalve all, kui isiku vanglast välja lubamine ilma järelevalveta ei ole võimalik.

Soome vangistusõiguses on vahistatute õigused sarnased Suurbritannia ja Saksamaa vahistatute õigustega, siiski on Soome õiguses teatavad erisused. TutkVL ptk 8 § 1 kohaselt on vahistatul õigus kirjavahetusele, kui seda ei ole sunnivahendiseaduse (pakkokeinolaki) alusel piiratud. Vahistatule saabunud või vahistatu saadetud kirju võidakse kontrollida keelatud esemete või ainete avastamiseks läbivalgustamise abil või kasutades muid sarnaseid vahendeid, mis ei nõua kirja avamist.

Vahistatute poolt telefoni kasutamist reguleerib TutkVL ptk.i 8 paragrahv 6. Antud sätte kohaselt antakse vahistatule võimalus kasutada omal kulul telefoni, kui seda õigust ei ole sunnivahendiseaduse alusel piiratud. Vangla sisekorraeskirjades võidakse täpsustada telefoni kasutamisega seonduvat. Vahistatutel peab olema võimalik olla ühenduses oma kaitsjaga ning muude isikutega asjade ajamiseks, mida ei ole võimalik

teha kirja või kokkusaamiste teel. Telefoni kasutamise eelduseks võidakse seada, et vahistatu teatab, kellega ta kavatseb ühendust võtta. Telefoni kasutamist võidakse takistada või piirata, et tõkestada kuritegu, tagada vangla julgeolekut või kui see on vajalik vahistamise eesmärgi saavutamiseks. Antud sätte alusel võidakse erakorralisel juhul lubada vahistatul kasutada telefoni tasuta.

TutkVL ptk 9 §-id 1 ja 2 reguleerivad vahistatute kokkusaamisi. Esimese paragrahvi kohaselt on vahistatul õigus ettenähtud ajal ja ulatuses, mis ei takista vangla tavapärasest toimimist, järelevalve all toimuvatele kokkusaamistele, kui neid ei ole piiratud sunnimeetmete seaduse alusel. Kokkusaamist võib lubada ka muul ajal, kui see on vajalik vahistatu ühiskondlike sidemete säilitamiseks või muul erandlikul põhjusel. Vahistatutel on piiramatu õigus ilma põhjendamatu viivitusega kohtuda oma esindajaga. Teine paragrahv reguleerib järelevalveta toimuvaid kokkusaamisi. Antud sätte kohaselt võidakse vahistatu lähisugulastele, muudele lähedastele, esindajale või põhjendatud juhtudel muudele isikutele lubada vahistatuga kokkusaamist ilma järelevalveta, kui see on vajalik vahistatu ühiskondlike sidemete säilitamiseks, õiguslike küsimuste lahendamiseks või teistel samaväärsetel põhjustel. Täiendavalt on märgitud, et järelevalveta kokkusaamine ei või ohustada vangla julgeolekut.

TutkVL 9. ptk-i paragrahv 9 sätestab sarnaselt Saksamaale õiguse lühiajaliseks vanglast lahkumiseks. Antud sätte kohaselt võidakse vahistatule anda luba järelevalve all lühiajaliseks vanglast lahkumiseks Soome territooriumile, et kohtuda raskelt haige lähedasega, lähedase matustel osalemiseks või muul sarnasel eriti tähtsal põhjusel.

Sarnaselt EIÕKonv on ka Eesti õiguses sätestatud nii perekonna- ja eraelu puutumatusena seonduv põhiõigus, kui ka sõnumisaladuse tagamisena seonduv. PS §-i 26 kohaselt on igal inimesel õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. PS § 43 kohaselt on igal inimesel õigus tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladusele. Erandeid võib kohtu loal teha kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks seadusega sätestatud juhtudel ja korras.

Sarnaselt teistele riikidele on ka Eesti õiguses sätestatud vahistatute suhtlemist puudutav regulatsioon. VangS §-i 94 lõike 1 kohasel lubatakse vahistatule lühiajalisi kokkusaamisi isiklikes, õiguslikes või ärilistes huvides, mida vahistatu ei saa teostada läbi kolmandate isikute.

VangS § 96 lõige 1 reguleerib kirjavahetuse ja telefoni kasutamisega seonduvat. Antud sätte kohaselt on vahistatul õigus kirjavahetusele ja telefoni (välja arvatud mobiiltelefoni) kasutamisele, kui selleks on tehnilised tingimused. Kirjavahetus ja telefoni kasutamine toimub vangla sisekorraeskirjadega sätestatud korras. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt kirjavahetus ja telefoni kasutamine toimub vahistatu kulul. Siiski on kohus vahistatute kulul helistamist laiendavalt tõlgendanud. Riigikohtu Halduskolleegium on oma 01.03.2007 otsuses nr 3-3-1-103-06¹⁰⁴ asunud seisukohale, et VangS § 28 lg 2 ja ka § 96 lg 2 ei keela kinnipeetaval ega vahistatul helistada vastuvõtja arvel või laetava kõneajaga kõnekaardiga. Seega ei või vahistatu helistada vangla kulul, kuid kuidas toimub kulude jaotumine helistaja ning kõne vastuvõtja vahel ei ole vangla lahendada. Lisaks kirjavahetusele on vahistatutel võimalik lähtuvalt VangS § 98 lg 1 saada pakke. Pakis lubatud esemete loetelu sätestatakse vangla või arestimaja sisekorraeskirjades.

VangS § 99 lg 1 kohaselt olulistel ja edasilükkamatutel isiklikel, õiguslikel või ärilistel asjaoludel, mis nõuavad vahistatu isiklikku kohalolekut, on vanglateenistuse ametnikul õigus lubada vahistatu välja viia järelevalve all kuni üheks päevaks, kui selleks on andnud nõusoleku uurimisasutus, prokuratuur või kohus, kui kriminaalasi on kohtu menetluses. Väljaviimise kulud kannab vahistatu.

Erinevalt Saksamaa ja Soome vahistatutest puudub Eestis vahistatute pikaajaliste kokkusaamiste regulatsioon. Eriliselt küsitavaks muudab selle KrMS § 143¹ sõnastus, mille kohaselt on võimalik piirata või keelata süüdistatavate või kahtlustatavate pikaajalisi kokkusaamisi. Täpsustusena tuleb siiski lisada, et KrMS § 143¹ ei laienda isikute õigusi, vaid sätestab olemasolevatele õigustele lisapiirangute kehtestamise võimaluse kriminaalmenetluses. Seega, kui vahistatutel ei ole õigust pikaajalistele

---

¹⁰⁴ Romeo Kalda kaebus Pärnu Vangla direktori 16. augusti 2005. a käskkirja nr 61 tühistamise nõudes, haldusasi nr 3-3-1-103-06, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, 01.03.2007, lõik 10.

kokkusaamistele, ei ole kriminaalasja menetlejal võimalik sellele ka KrMS § 143¹ alusel lisapiiranguid kehtestada.¹⁰⁵

Riigikohtu lahendis 3-4-1-9-10¹⁰⁶, arutles kohus vahistatute pikaajaliste kokkusaamiste keelamise põhiseaduspärasuse üle. Lahendi punkti 46 kohaselt pikaajalise kokkusaamise võimaluse puudumine sekkub PS §-s 26 tagatud õigusesse perekonnaelu puutumatusetele kriminaalmenetlusest kõrvalehoidumise ning jätkuva kuritegude toimepanemise, sh tõendite hävitamise, muutmise ning võltsimise ja tunnistajate mõjutamise vältimise eesmärkidel. Need eesmärgid on PS § 26 teise lause kohaselt perekonnaelu puutumatusete riivena lubatud. Punkti 59 kohaselt vahistatule pikaajaliste kokkusaamiste mittevõimaldamine on sobiv abinõu kriminaalmenetlusest kõrvalehoidumise ning jätkuva kuritegude toimepanemise vältimise eesmärkidel, kuivõrd vahistatu pikemaajalisem kontrollimatu koosolemine abikaasaga võib soodustada pakkumineku ja kuritegude jätkuva toimepanemise, sh tõendite hävitamise, muutmise ning võltsimise ja tunnistajate mõjutamise organiseerimist.

Pikaajalised kokkusaamised on nähtud ette EVR-is, Saksamaa ja Soome õiguses. Saksamaa õiguses on lubatud vahistatutele kokkusaamised, mis toimuvad ilma järelevalveta ning lubatud on külastajate ning vahistatu vaheline füüsiline kontakt.¹⁰⁷ Soome õiguses on lubatud kokkusaamised järelevalveta. Nagu varasemalt käsitletud on riigikohus asunud oma praktikas seisukohale, et vangistusseaduses olev norm, mis puudutab kinnipeatavatele pikaajaliste kokkusaamiste lubamist ei ole vastuolus põhiseadusega. Siiski ei anna normi vastuolu puudumine tunnistust sellest, et vastav regulatsioon oleks ebavajalik või õigussüsteemi sobimatu. Riigikohus ei võta lahendi tegemisel vastu õiguspoliitilist seisukohta, vaid jääb õigusaktidest tuleneva pädevuse piiresse. Seega on pikaajalise kokkusaamise normi loomise üle otsustamine seadusandja pädevuses. Antud küsimust puudutavalt on Riigikohtu lahendi nr 3-4-1-9-10¹⁰⁸ eriarvamuses märkinud kohtunik Jüri Põllu järgmist: “Märgin, et seadusandja ongi KrMS § 143¹ lg 1 p 1 kehtestamisel lähtunud sellest, et vahistatul on pikaajalise

¹⁰⁵ Terki Tunise (Tunis) kaebus Tallinna Vangla kohustamiseks läbiotsimise käigus äravõetud esemete tagastamiseks, pikaajaliste kokkusaamiste võimaldamiseks ja R. L. kandmiseks Terki Tunise isiklikku toimikusse faktilise abikaasana, haldusasi nr 3-3-1-62-09, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, 19.11.2009, lõik 16.

¹⁰⁶ Tallinna Ringkonnakohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks vangistusseaduse § 94 lõige 1, 3-4-1-9-10, Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, kohtuotsus, 04.04.2011.

¹⁰⁷ Boetticher, A. & Feest, J., *German criminal and prison policy* (Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2008), p 377.

¹⁰⁸ Tallinna Ringkonnakohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks vangistusseaduse § 94 lõige 1, 3-4-1-9-10, Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, kohtuotsus, 04.04.2011.

kokkusaamise õigus ning kriminaalasja menetleja suudab kaalumise teel vältida ohte, mis kaasnevad kriminaalmenetlusele pikaajalise kokkusaamise võimaldamisega. Probleem on nähtavasti tekkinud sellest, et vangistusseaduse vastuvõtmisel unustati KrMS § 143¹ lg 1 p 1 olemasolu.“ Seega võib teatava reservatsiooniga väita, et seadusandja tahteks on olnud vastava regulatsiooni kehtestamine, kuigi normi sõnastusest lähtuvalt võib eeldada, et normi eesmärgiks oli lisapiirangute seadmine isikutele, kelle vabadust on juba piiratud (süüdimõistetud).

Riigikohtu poolt pikaajaliste kokkusaamistega seonduva järelduste tegemisel on kohus tuginenud paljuski EIÕK lahendile Messina nr 2¹⁰⁹. Antud lahendi puhul on vajalik märkida, et isik oli seotud organiseeritud kuritegevusega, samuti oli isik varasemalt hoidnud kõrvale karistuse kandmisest ning oli reaalne oht, et isik võib asuda uuesti karistuse kandmisest kõrvale hoidma. Riigikohtu menetluses olnud põhiseadusliku järelevalve taotluse raames võib mõista antud põhjenduste olemasolu ehk hinnatud ei ole niivõrd konkreetse kaasuse ja isikuga seonduvaid asjaolusid vaid normiga seonduvat probleematikat.

Küsitavaks võib antud kohtuasja puhul pidada seost vahistamise eesmärgi ning vahistatu õiguste vahel. See temaatika ei leidnud käsitlemist ka kohtunik Jüri Põllu eriarvamuses. Ehk küsitavaks jääb, milline oli antud hetkel tõkendi rakendamise eesmärk ning kas antud eesmärk oli kooskõlas vahistatu õigustega. Lahendist ei selgu, kas oli oht, et vahistatuga kokkusaaja võis asuda mõjutama tunnustajaid, hävitama tõendeid vms, samuti ei olnud selge, kas oli alust arvata, et isik võib asuda kõrvale hoidma kriminaalmenetluse läbiviimisest. Seega oli konkreetse normikontrolli raames lähtunud vahistamise mõlemast eesmärgist ehk isik võis asuda nii kriminaalmenetlusest kõrvale hoidma kui ka ta võis jätkata süütegude toimepanemist.

Varasemalt käsitletud teooriakirjanduse ning kohtulahendite pinnalt on võimalik jõuda seisukohale, et vahistatu õigused peavad olema piiratud tõkendi eesmärgist lähtuvas ulatuses. Juhul, kui vahistamise eesmärk muutub, peavad muutuma ka vahistatute õigused ning neid peab praktikas rakendama asuma. Vahistatute õiguste rakendamist Euroopa ja Eesti vangistusõiguses saab pidada üldjoontes sarnasteks ehk kohtud lähtuvad isikute samadest õigustest (EIÕK-õigused), mis leiavad käsitlemist ka Riigikohtu lahendites.

---

¹⁰⁹ Messina v. Italy (No. 2), application nr 25498/94, European Court of Human Rights, 28.12.2000.

Pikaajaliste kokkusaamiste küsimuste võimalikkuse küsimuse lahendamiseks on vajalik vaadelda antud temaatikat abstraktse normikontrolli tasandilt, eristades isikuid tõkendi kohaldamise eesmärgist lähtuvalt. Seega tuleks eraldi vaadelda kolme tüüpi vahistatuid. Esiteks need, kelle puhul on tõkendi kohaldamise eesmärgiks kriminaalmenetlusest kõrvale hoidmise takistamine. Teiseks need, kelle puhul on tõkendi kohaldamise eesmärgiks kuritegude toimepanemise takistamine ning kolmandaks vahistatud, kelle puhul kohaldati tõkendit mõlemal eelpoolnimetatud põhjusel.

Pikaajalised kokkusaamised on ennekõike seotud isiku õigusega perekonnaelu puutumatusel. Lähtudes käsitlusest, et vabaduspõhiõigused on üksikisiku riigi vastu suunatud õigused, mis peavad tagama kõikehõlmava kaitse riigivõimu õigusvastase tegevuse eest.¹¹⁰ Saab ka perekonnaelu puutumatusel seotud küsimuse siduda vabaduspõhiõigusega. Liiatigi on professor Uno Lõhmus jõudnud järeldusele, et perekonna- ja eraelu üksikud tahud võivad kuuluda PS § 19 lg-s 1 sõnastatud üldise isikuõiguse kaitsealasse.¹¹¹ Perekonna segamatut ja järelevalveta kohtumist kinnipidamiskohas käsitlev õiguslik regulatsioon võib olla üks nendest tahkudest, mida võib pidada pigem erandlikuks ning seega ka üldise isikuõiguse kaitsealasse jäävaks.

Vabaduspõhiõiguse kontrollskeemi puhul võib pidada asjassepuutuvaks põhiõiguseks PS § 19 lg 1-te. Nimetatud skeemi on korduvalt kasutatud käesoleva magistr töö raames ning siinkohal leiab käsitlemist sellest olulisim.

Kontrollskeemi esimese taseme puhul on oluline, et pikaajaliste kokkusaamiste keeldu võib pidada mõjutuseks, mis pärsib isiku õiguslikku vabadust ning samuti ka integriteedi säilimist. Kuna isiku mõjutamine toimub õigusakti (VangS) alusel, siis võib liikuda järgmisele tasemele. Riivet võib formaalselt pidada õiguspäraseks, samuti saab eelnevate kontrollskeemide läbimisega tuua paralleeli materiaalse põhiseaduspärasuse osas. Ka siinkohal lasub raskeskese proportsionaalsusel.

Proportsionaalsusega seonduvalt tuleb läbida kolm taset sobivus, vajalikkus, mõõdukus. Pikaajaliste kokkusaamiste keeldu võib pidada sobivaks, sest kokkusaamise ajal on võimalik isikul anda edasi või saada infot, mis on vajalik kinnipidamiskohast

---

¹¹⁰ Ernits, M., et al, Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2008), lk 87.

¹¹¹ Ibid, lk 281.

põgenemiseks või kuritegude toimepanemise jätkamiseks. Vajalikkuse puhul peab arvestama, et tõkendil võib olla varasemalt kirjeldatud kolm eesmärki. Antud eesmärkidest võib erandlikuks pidada vaid teisenäo nimetatut ehk olukorda, kui vahistatute hulgas võib olla isikuid, kelle kinnipidamiskohas viibimise ainsaks eesmärgiks on takistada isiku kriminaalmenetlusest kõrvale hoidmist, kuid nagu ka varasemalt märgitud on selge, et isik ei soovi kinnipidamiskohast põgeneda või tema põgenemine ei ole tõenäoline. Antud isikute puhul ei ole vanglaväline suhtlemine piiratud, seega saavad nad vabalt vahetada informatsiooni. Samuti peab arvestama, et süüdimõistetutele on samuti lubatud pikaajalised kokkusaamised ehk praktikas on kasutusel järelevalvemeetmed, millega on võimalik minimeerida isiku põgenemise ohtu. Seega võib isikute puhul, kelle suhtes on rakendatud vahistamist eesmärgiga takistada kriminaalmenetlusest kõrvale hoidmist, pidada antud regulatsiooni ebavajalikuks. Seega võib osade vahistatute puhul pidada nende PS §-ist 19 tulenevat õigust vabale eneseteostusele rikutuks, kui neile ei võimaldata pikaajalisi kokkusaamisi.

KOKKUVÕTE

Magistritöö käsitleb vahistatute õigustega seonduvat probleematikat vaadeldes selleks paralleelselt Eesti ning Euroopa vangistusõigust. Käesoleva töö puhul on erilist tähelepanu pööratud vahistamise eesmärgile ning selle seostele vahistatute õigustega ning nende teostamisega.

Magistritöös seati eesmärgiks sisustada vahistatute õigused ning analüüsida vahistatute õiguste rakendamist ehk teostamist ja Eesti siseriikliku ning Euroopa vangistusõiguse suhestumist vahistatuid puudutavas osas. Eesmärgi saavutamiseks seati kaks uurimisülesannet:

- 1) analüüsida teaduskirjandust, Eesti ja välisriikide õigusakte ning kohtupraktikat osas mis, puudutab vahistatute õigusi;
- 2) analüüsida Eesti ja välisriikide õigusakte, soovituslikke akte ja standardeid ning kohtupraktikat osas, mis puudutab vahistatute õiguste teostamist ja Euroopa vangistusõiguse suhestumist Eesti vangistusõigusega.

Esimese uurimisülesande täitmiseks oli vajalik esialgu käsitleda vahistatu õiguslikku seisundit, ehk selgitada, milles seisneb vahistamine kui tõkend. EIÕKonv ja PS ning nende rakendamise praktika ja õigusteadlaste kommentaaride kohaselt on vahistamine üldise vabadusõiguse ühe keskse osa, ehk isiku füüsiline vabaduse piiramine. Seega vahistatu on isik, kelle suhtes on kohaldatud tõkendina vahistamist, millega kaasneb isiku füüsilise vabaduse piiramine.

Olenevalt tõkendi kohaldamise eesmärgist võib vahistamisega kaasneda ka isiku muude õiguste piiramist või need piirangud kaasnevad füüsilise vabaduse piiramisega. Samas nenditakse, et tõkendi rakendamisega kaasneb igal juhul ka muid piiranguid, kui need, mis on vahetult seotud tõkendi kohaldamise eesmärgiga. Käesoleva magistritöö raames käsitletud riikide praktikast saab tuua välja erinevaid tõkendi kohaldamise eesmäärke. Saksamaal on nendeks põgenemine või menetlusest kõrvale hoidmise takistamine, tõenditega manipuleerimine või õigusemõistmise takistamine ning vajadus ära hoida

uute sarnaste kuritegude toimepanemist. Suurbritannias on vahistamise eesmärkideks süütegude toimepanemise takistamine, isiku kriminaalmenetlusest kõrvale hoidmise takistamine, tunnistajate mõjutamise takistamine ning uute süütegude toimepanemise takistamine. Soomes on eesmärkideks kohtueelse uurimise, kohtumenetluse ja karistuse täideviimise tagamine ning isiku kuritegeliku käitumise jätkamise takistamine. Prantsusmaa õiguskorras on vahistamise eesmärkideks ühiskonna turvalisuse tagamine, tunnistajate ja tõendite ohutuse tagamine ja süüdistatava põgenemise takistamine.

Nimetatud eesmärkidel vahistatute vabaduse piiramist võib pidada kooskõlas olevaks ka EIÕK konv. sätetatud isiku vabaduse piiramise juhtudega.

Isiku õiguste piiramine peab toimuma lähtuvalt tõkendi eesmärgist, ehk isiku põhiõigusi võib piirata ulatuses, mis vältimatult kaasneb isiku vabaduse piiramisega ning on kooskõlas vahistamise eesmärgi saavutamiseks. Vahistatute õiguste sätestamine õigusaktides on mooduseks, kuidas tagada isikutele võimalikult paljud samad võimalused (suhelda, õppida, meelt lahutada, sportida jne), mis neil oleksid vabaduses viibides.

Esimese uurimisülesande puhul on seega oluline ka konkreetsete vahistatute õiguste koondamine. Koondi koostamisel on lähtutud Eesti, Soome, Sakasamaa ja Suurbritannia õigusaktidest ning EVRist, ehk eesmärgiks oli leida võimalikult palju erinevaid õiguseid, mis võivad vahistatul olla. Antud koond vahistatute õigustest on lisatud käesoleva töö lisana. Kokkuvõtlikult saab eristada kolme erinevasse kategooriasse kuuluvaid õiguseid. Käesoleva töö raames esimese kategooria moodustavad vahistatu elutingimustega seonduvad õigused, mille võib koondada vahistatute õiguseks viibida nõuetele vastavas kambris. Teise kategooria moodustavad vahistatute hõivetegevuse ja vaba aja veetmisega seonduvad õigused. Antud kategooriasse kuuluvad õigused kambrivälisele tegevusele, vabas õhus viibimisele, meedia ja raamatute kättesaadavusele, kuid samuti ka õigus õppida ja töötada. Kolmandasse kategooriasse kuuluvad vahistatu vanglavälise suhtlemisega seonduvad õigused sh õigus lühi- ja pikaajalistele kokkusaamistele, kirj vahetusele, telefoni kasutamisele, pakkide vastuvõtmisele ning lühiajalisele väljaviimisele.

Teise uurimisülesande teostamise aluseks oli vahistatute õiguste koondi olemasolu, ehk see annab võimaluse käsitleda vahistatute õiguste teostamist ning Euroopa

vangistusõiguse suhestumist Eesti vangistusõigusesse. Antud kaks uurimisülesande osa leidsid paralleelselt käsitlemist käesoleva magistritöö viimase peatüki kolmes alapeaüksis.

Tulenevalt vahistatute õiguste kategooriatest käsitles magistritöö autor alapeatükis 2.1 vahistatute olmetingimustega seonduvaid õiguseid. Osas, mis puudutab õiguste teostamist võib kokkuvõtlikult asuda seisukohale, et Eestis on loodud tingimused õiguste teostamiseks, ehk õiguslik raamistik on olemas. Tulenevalt siseriiklikust ning ka EIÕK praktikast võib järeldada, et peamine küsimus õiguste teostamisel ei lasu mitte normide olemasolus vaid vanglate võimalustes pakkuda tingimusi, milleks vahistatutel on õigus. Samuti on olmetingimustega seonduva puhul oluline, et need ei ole sõltuvuses tõkendi kohaldamise eesmärgist ning vahistatutele peavad igal juhul olema tagatud teataval tasemel olemtingimused.

Ka Euroopa ja Eesti vangistusõiguse suhestumise võtmes ei saa vahistatute olemtingimusi puudutavates õigustes tuua välja erisusi, millest lähtuvalt võiks Eesti vahistatuid pidada paremas või halvemas olukorras olevateks.

Vahistatute hõivetegevuse ning vaba aja sisustamisega puutumust omavate õiguste teostamise käsitlemisel tuleb problemaatiliseks pidada kambrivälise liikumise, kehakultuuriga tegelemise ja hariduse omandamisega seonduvaid regulatsioone. Kambrivälise liikumise puhul lähtuvalt tõkendi eesmärgist ning kehakultuuriga tegelemise ja hariduse omandamise puhul olenemata tõkendi kohaldamise eesmärgist riivab Eestis kehtiv regulatsioon või selle puudumine isikute põhiõigusi. Erinevalt teistest võrreldud riikidest oli Eestis ainsana olukord, kus vahistatud viibivad 23 tundi ööpäevast kambris ning vahistatutel ei ole võimalik kambriväliselt suhelda ega liikuda, tegeleda kehakultuuriga ega osaleda olenemata vanusest õppetöös. Peab tõdema, et on tekkinud olukord, kus režiim, mida vahistatute suhtes rakendatakse ei pruugi kõikide vahistatute puhul olla kooskõlas tõkendi kohaldamise eesmärkidega.

Vahistatute hõivetegevust ning vaba aja sisustamist puudutavas osas Euroopa ja Eesti vangistusõiguse suhestumist käsitledes saab veelkord rõhutada õiguste rakendamise seonduvat problemaatikat, ehk Eesti õiguslik regulatsioon on antud osas oluliselt piiratum võrreldes Euroopa vangistusõigusega. Ennekõike on erinevus isikute igapäevases viibimises kambris, kui Eesti puhul on tegu aluspõhimõttega, et isikud

viibivad üldreeglina lukustatuna kambrisse, siis teistes riikides lähtutakse sellest, et isikud üldjuhul liiguvad vabalt ning nad lukustatakse kambrisse erandkorras.

Käesoleva magistritöö viimases alapeatükis 2.3 leidis käsitlemist vahistatute vanglavälise suhtlemisega seonduv. Antud valdkonnas vahistatute õiguste teostamisel on Eesit õiguse puhul kitsaskohaks vahistatute järelevalveta kokkusaamiste võimaluse puudumine. Antud võimalus on olemas sarnase vahistamise regulatsiooniga Soomes ja Saksamaal. Magistritöö raames läbiviidud normikontrolli tulemusena jõudis magistritöö autor tulemusele, et antud piirang ei ole proportsionaalne. Ebaproportsionaalsus tuleneb tõsiasiast, et antud juhul normi puudumine ei ole kooskõlas kõikide vahistatute vahistamise eemärkidega, ehk piirang on teataval juhul ebasobiv.

Ka Euroopa ja Eesti vangistusõiguse suhestumist puudutavas osas on Eesti regulatsiooni puuduseks võimaluse puudumine pikaajalisteks kokkusaamisteks. Teised vanglavälise suhtlemisega seonduvad vahistatute õigused on Euroopa vangistusõiguse eeskujul leidnud sisustamist ka Eesti vangistusõiguses.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et magistritöö alguses püstitatud eesmärk sai täidetud. Magistritöös sai sisustatud vahistatute õigused, samuti analüüsiti vahistatute õiguste teostamist ja Euroopa ning Eesti vangistusõiguse suhestumist vahistatuid puudutavas osas. Töö käsitluse ja ka edaspidiste antud valdkonna tööde käsitluste raskuskeskmeks peab pidama tõkendi kohaldamise eesmärki ning sellega seonduvalt vahistatute õiguste teostamist. Käesolevat magistritööd ei saa siiski pidada ammendavaks käsitluseks ega ka lahenduseks magistritöö käigus esiletoomist leidnud normatiivsetele küsimustele. Ammendava käsitluse loomiseks oleks otstarbekas keskenduda ühele vahistu õigusele ning sellest lähtuvalt luua ka Eesti õigusaktidesse sobivad normid, mis käesolevas töös esiletoodud probleemid lahendaks.

SUMMARY

The subject of this master's thesis is „The rights of remand prisoners, their implementation and interaction with European prison law“. It is written in Estonian and consists of 80 pages.

The thesis proceeds from a judgement nr 3-4-1-9-10 made by the Estonian Supreme Courts constitutional review chamber concerning limitations set to the ways of interacting with family members while in remand custody. Supreme Court judge Mr. Põld disagreed with other judges in the chamber and he wrote an extra to the judgement which implied that remand prisoners should be treated in accordance with the errand of their detention.

The author set two research tasks:

- 1) to analyze literature, Estonian and foreign legislation and case law concerning the rights of remand prisoners;
- 2) to analyze Estonian and foreign legislation, case law and standards regarding implementation of remand prisoner rights and the relations between Estonian and European prison law.

The first chapter of the thesis covers the first research task concerning the rights of remand prisoners. The first subchapter analyses which errand can a remand detention have. This approach is based on the legislation of Estonia, United Kingdom, Finland, Germany and also to some extent on Spain and France. The second subchapter analyses the rights of remand prisoners and gives a summary of them (added as an extra to the thesis).

The second chapter is divided into three subchapters by the category of remand prisoners rights. First sub chapter analyses the rights related with conditions in remand custody (floor space, ventilation, lighting etc). Second subchapter analyses the rights related with employment and leisure activities in remand custody. Third subchapter analyses the rights related with remand prisoners connections with the outside world.

To complete the first research task it was important to analyze the legal status of a remand prisoner. The conclusion was that a remand prisoner is a person whose right to free movement was limited by the fact that he was in remand custody. All other rights of the person in remand custody besides the right to free movement should be limited only in accordance with the errand of the detention. So it is utmost important to correctly specify the errand of the detention.

The analysis revealed, that legislation of Estonia, United Kingdom, Finland and Germany are similar when it comes to the errand of detention. It is also important to elaborate, that all of the compared countries and their legislation concerning the errand of detention is in accordance with the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Only after determining the errand of remand it is possible to analyze the rights of remand prisoners. The analysis revealed that prisoners have numerous rights while in custody and those rights are in place to ensure that the limitations set to their rights is only in accordance with the errand of custody. The rights can be divided into three big categories: rights related with conditions in remand custody, rights related with employment and leisure activities in remand custody, rights related with remand prisoners connections with the outside world. As stated before the summary of the rights is added as an extra to the thesis.

The second research task needed a more methodological approach to analyse the implementation of remand prisoners rights. It is based on R. Alexy's principle theory.

As a conclusion for the first subchapter of the second chapter it can be said that regarding the remand prisoners rights to conditions in remand custody the conditions aren't directly linked with the errand of custody. The rights in Estonia are specified in legal acts but as in other European countries the problems aren't related with acts but with the way prisons can follow those regulations and ensure the rights to remand prisoners.

As a conclusion for the second subchapter of the second chapter it can be said that regarding the remand prisoners rights to employment and leisure activities in remand

custody there are three problems arising directly from the regulating acts. All remand prisoners are locked into cells for 23 hours in a day, they do not have the opportunity to exercise and some remand prisoners don't have access to primary and secondary education. The right to communicate with other prisoners and move outside the cell, to exercise and have access to education is a vital part of European prison law.

As a conclusion for the third subchapter of the second chapter it can be said that regarding the rights of remand prisoners to have connections with the outside world the Estonian legislation is partly limiting and doesn't consider the errand of detention. The problem lies in the fact that all remand prisoners aren't allowed to have unmonitored visits with physical contact. This type of visit is a vital part of family life and limitations set to them without considering the errand of detention infringes the rights of remand prisoners.

The relations between Estonian and European prison law are mostly affected by the limitations addressed in the last three sections. Only harmonisation of remand prisoners rights and properly considering the errand of detention can help to ensure all the human rights of remand prisoners.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

A.G. kaebus Lõuna Prefektuuri vastu mittevahalise kahju 50.000.- krooni hüvitamise nõudes, haldusasi nr 3-10-610, Tartu Halduskohus, Tartu kohtumaja, kohtuotsus, 28.06.2010.

Alexy, R. „Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid“, 7 *Juridica* (2001), nr 1, 5-13

Arestimaja sisekorraeeskiri, vastu võetud siseministri määrusega 27.09.2011, jõustunud 24.10.2011 – RT I, 30.09.2011, 4...RT I, 29.12.2011, 98.

Bail Act 1976, passed 15.11.1976, act modified by 2001 c. 16, s. 131(1); S.I. 2002/344, art. 2.

Boetticher, A. & Feest, J., *German criminal and prison policy* (Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2008).

Casale, S., Plotnikoff, J., *Regimens for Remand Prisoners* (London: The Prison Reform Trust, 1990).

Coyle, A., „Governing, leadership and change“ – Jewkes, Y. (ed), *Handbook on Prisons* (Devon Willian Publishing, 2007) 496-517

.

Davies, M., et al, *Criminal Justice 4th ed* (Essex: Pearson Education Limited, 2010).

Douglas-Scott, S., „Freedom, Security and Justice in the European Court of Justice: The Ambiguous Nature of Judicial Review“ – Campbell, T., et al (ed), *The Legal Protection of Human Rights: Sceptical Essays* (Oxford University Press, 2011) 268-293.

Eesti Vabariigi põhiseadus, 28.06.1992, jõustunud 03.07.1992 – RT 1992, 26, 349...RT I, 27.04.2011,2.

Ernits, M. "Põhiõigused kui väärtusotsused Riigikohtu praktikas" - Narits, R., *Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras* (Riigikohus, 2005) 29-60.

Ernits, M., et al, *Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Juura, 2008).

Eryilmas, B. M., *Arrest and detention powers in English and Turkish law and practice in the light of the European Convention on Human Rights* (Hague: Kluwer law international, 1999).

European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, „Report to the Estonian Government on the visit to Estonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 23 to 30 September 2003“ (2004) <www.cpt.coe.int/documents/est/2005-06-inf-eng.htm> (18.12.2011).

Garcia, A. & Bachmaier, L., *Criminal Law in Spain* (Hague: Kulwer Law International, 2011).

Gesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafe und der freiheitsentziehenden Maßregeln der Besserung und Sicherung (Strafvollzugsgesetz), ausfreitungsdatum 16.03.1976, zuletzt geändert durch Art. 2 G v. 29.07.2009 I 2274.

I.I. v. Bulgaria, application nr 44082/98, European Court of Human Rights, 09.09.2005.
Ireland v. the United Kingdom, application nr 5310/71, European Court of Human Rights, 18.01.1978.

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konvensioon [Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms], 04.11.1950, jõustunud 03.09.1953, ETS no. 5 (Eesti suhtes jõustunud 16.04.1996 – RT 2000, 11,57).

J. K. kaebus Tartu Vangla toimingute õigusvastaseks tunnistamise nõudes seoses kaebaja kinnipidamisega eelvangistusaluste eluhoones, 3-3-1-91-06, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, 16.01.2007.

Jehle, J. M., *Criminal justice in Germany* (Berlin: Federal Ministry of Justice, 2009).

Justiitsministeerium, "Põhiseaduse 2. peatükk "Põhiõigused, vabadused ja kohustused"" (1998) <www.just.ee/10725> (25.12.2011).

Karalevičius v. Lithuania, application nr 53245/99, European Court of Human Rights, 07.07.2005.

Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 - RT I, 04.04.2012, 3..RT I, 04.04.2012, 1.

Keijo Martin'i kaebus Lääne Prefektuuri vastu mittevahalise kahju 50 000 krooni hüvitamise nõudes, haldusasi nr 3-10-561, Tartu Halduskohus, Tartu kohtumaja, kohtuotsus, 02.07.2010.

Kergandberg, E. "Kas kriminaalmenetlusega saab tekitada kahju? Kui saab, siis mis Eesti Vabariigis pärast seda juhtuda võib?", 19 *Juridica* (2011), nr 8, 629-633.

Kolpmets, U., „Vahistamiste analüüs“ (2009) <www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=48334/Vahistamiste+anal%FC%FCs.pdf> (03.01.2012).

Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 – RT I 2003, 27, 166... RT I 29.12.2011, 20.

Kudla v. Poland, application nr 30210/96, European Court of human Rights, 26.11.2000.

Labita v. Italy, application nr 26772/95, European Court of Human Rights, 06.04.2000.

Labzov v. Russia, application nr 62208/00, European Court of Human Rights, 16.09.2005.

Lauri Landmanni (Landmann) kaebus Ida Politseiprefektuuri tekitatud mittevaralise kahju hüvitamiseks, haldusasi nr 3-3-1-14-10, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, 21.04.2010.

Loucks, N., *Prison Rules: A Working Guide* (London: The Prison Reform Trust, 2000).

M. K. vahistamine, kriminaalasi nr 3-1-1-32-12, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtumäärus, 12.04.2012.

Marko Armas Juvoneni vahistamine, kriminaalasi nr 3-1-1-105-11, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtumäärus, 01.02.2012.

Mayzit v. Russia, application nr 63378/00, European Court of Human Rights, 06.05.2005.

Messina v. Italy (No. 2), application nr 25498/94, European Court of Human Rights, 28.12.2000.

Morgan, R., „The proper use of imprisonment“ – Jewkes, Y. (ed), *Prisons and Punishment* (London: SAGE publishing, 2008) 183-206.

Murdoch, J., *The treatment of prisoners: European standards* (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2006).

O.B. kaebus Ida Politseiprefektuuri Kohtla-Järve arestimaja ametnike tegevuse õigusvastaseks tunnistamiseks, haldusasi nr 3-08-128, Tartu Ringkonnakohus, kohtuotsus, 11.09.2008.

Octigan, M., “Pre-Trial Services: Someone Else’s Agenda?”, 49 *Probation Journal* (2002), No 1, 19-26.

Pager, D., “The Republican ideal? National minorities and the criminal justice system in contemporary France“, 10 *Punishment & Society* (2008), No 4, 375-400.

Pieroth, B., Schlik, B., *Grundrechte. Staatsrecht II* (Hamburg: HJR-verlag, 2011).

Pretty v. the United Kingdom, application nr 2346/02, European Court of Human Rights, 29.04.2002.

Prison Act 1952, passed 01.08.1952, act modified by S.I. 2002/3135.

Raimo Koore (Koor) kaebus Lõuna Politseiprefektuuri vastu mittevahalise kahju nõudes, haldusasi nr 3-10-940, Tartu Halduskohus, Tartu kohtumaja, kohtuotsus, 22.06.2010.

Reinthal, T., "Vahistamised Eestis – liiga palju või liiga vähe?", 14 *Juridica* (2007), nr 10, 675-680.

Renucci, J.-F., *Introduction to the European Convention on Human Rights: The Rights guaranteed and the protection mechanism* (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2005).

Riigiprokuratuuri kassatsioonprotest Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 10.09.2003 otsusele Peeter Rüngase õigeks mõistmises süüdistuses KrK § 164-2 lg 4 p 1 järgi, kriminaalmenetluse asi nr 3-1-1-3-04, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 27.09.2004.

Romeo Kalda kaebus Pärnu Vangla direktori 16. augusti 2005. a käskkirja nr 61 tühistamise nõudes, haldusasi nr 3-3-1-103-06, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, 01.03.2007.

Schlothauer, R., Weider, H.-J., *Untersuchungshaft* (Hamburg: HJR-verlag, 2010).

Silver Semiskari (Semiskar) kaebus Viru Vangla toimingute õigusvastasuse tuvastamiseks ja Viru Vanglale ettekirjutuse tegemiseks, 3-3-1-95-08, Riigikogu halduskolleegium, kohtumäärus, 05.02.2009.

Simo Raist'i kaebus Lääne Prefektuuri vastu mittevahalise kahju hüvitamise nõudes summas 50 000 krooni, haldusasi nr 3-10-560, Tartu Halduskohus, Tartu kohtumaja, kohtuotsus, 02.07.2010.

Stevens, L., "Pre-Trial Detention: The Presumption of Innocence and Article 5 of the European Convention on Human Rights Cannot and Does Not Limit its Increasing Use", 17 *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* (2009), 165–180.

Strafprozeßordnung, ausfreitungsdatum 12.09.1950, zuletzt geändert durch Art. 2 G v. 21.07.2012 I 1566.

Stubbs, J., „Re-examining Bail and Remand for Young People in NSW“, 43 *Australian & New Zealand Journal of Criminology* (2010), No 3, 485-505.

Susi, M., "Struktuurse probleemi määratlus Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendites 2010-2011". 19 *Juridica* (2012), nr 1, 3-12.

Tallinna Ringkonnakohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks vangistusseaduse § 94 lõige 1, 3-4-1-9-10, Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, kohtuotsus, 04.04.2011.

Tallinna Vangla kodukord, kinnitatud Tallinna Vangla direktori 16.04.2009 käskkirjaga nr 21, kättesaadav <www.vangla.ee/28524>, (25.05.2012).

Tartu Vangla kodukord, kinnitatud Tartu Vangla direktori 29.04.2009 käskkirjaga nr 1-3/61, kättesaadav <www.vangla.ee/26892>, (25.05.2012).

Terki Tunise (Tunis) kaebus Tallinna Vangla kohustamiseks läbiotsimise käigus äravõetud esemete tagastamiseks, pikaajaliste kokkusaamiste võimaldamiseks ja R. L. kandmiseks Terki Tunise isiklikku toimikusse faktilise abikaasana, haldusasi nr 3-3-1-62-09, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, 19.11.2009.

Terki Tunise kaebus Tallinna Vangla toimingute õigusvastasuse tuvastamiseks, Tallinna Vangla kohustamiseks toimingud uuesti sooritada ja Tallinna Vangla kodukorra p-de 2.10, 2.19, 14.2.4, 14.3.5, 14.4.1.3 ja 14.4.4 tühistamiseks või muutmise kohustamiseks, haldusasi nr 3-08-1384, Tallinna Ringkonnakohtu, kohtuotsus 25.03.2011.

The Prison Rules 1999, laid before Parliament 11.03.1999, rules modified by 2008 No. 597, 01.04.2008.

Tutkintavankeuslaki, voimaantulo 01.10.2006, muutettu 736/2011 voimaantulo 01.09.2011.

Täitmisplaan, vastu võetud justiitsministri määrusega 25.03.2008, jõustunud 15.04.2008 – RTL 2008, 29, 424...RT I, 12.10.2012, 3.

Walmsley, R., *Developments in the Prison Systems of Central and Eastern Europe* (Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, 1995).

van Kalmthout, A. M., Knapen, M. M., *Pre-trial Detention in the European Union: An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU* (Nederland: Wolf Legal Publishers, 2009).

Vangistusseadus, 14.06.2000, jõustunud 01.12.2000 – RT I 2000, 58, 376... RT I, 29.12.2011, 54.

Vangla sisekorraeeskiri, vastu võetud justiitsministri määrusega 30.11.2000, jõustunud 31.12.2000 – RTL 2000, 134, 2139...RT I, 12.10.2012, 11.

Vankeuslaki, voimaantulo 01.10.2006, muutettu 735/2011 voimaantulo 01.09.2011.

Viru Vangla kodukord, kinnitatud Viru Vangla direktori 23.03.2009 käskkirjaga nr 1.1-1/61, kättesaadav <www.vangla.ee/35389>, (25.05.2012).

LISA 1- EESTI, SOOME, SAKSAMAA JA SUURBRITANNIA ÕIGUSES NING EUROOPA VANGLAREEGLISTIKUS SÄTESTATUD VAHISTATUTE ÕIGUSED

	Eesti	Soome	Saksamaa	Suurbritannia	Euroopa vanglareeglistik
Vahistatute elutingimused vanglas	VangS § 90 lg 4 (VangS § 45 lg 1, VSkE § 6 lg 6, ASkE § 12 lg 3)- Vahistatule on kambris ette nähtud vähemalt 2,5 m ² põrandapinda.	VL ptk 7 § 1 kinni peetavate isikute käsutuses peavad olema nõuetekohased elu- ja pesuruumid. TutkVL ptk 3 § 2 kohaselt majutatakse vahistatu võimalusel üksikkambrisse	StVollzG § 144- kambrites peab olema piisav põrandapind. ¹¹² StVollzG § 18- öösel viibivad kinni peetavad isikud kambrites üksi. Mitme isiku kambris viibimine on lubatud vaid kui kinni peetav isik vajab abi või on oht tema elule ja tervisele.	TPR § 26- kambris peab olema piisav põrandapind. ¹¹³	EVR 96- vahistatud peaksid võimaluse korral saama ööbida üksikkambrites.
Vahistatute hõivetegevus ja vaba aeg	VangS § 90 lg 3- vahistatut hoitakse ööpäev läbi lukustatud kambris, välja arvatud aeg, kui vahistatu töötab või õpib. VangS § 93 lg 5- vahistatul on õigus viibida vähemalt üks tund päevas vabas õhus. VangS § 93 lg 3- vahistatu kamber võib olla valgustatud väljaspool ettenähtud aega	TutkVL ptk 7 § 1 kohaselt vahistatu võib osaleda vabaaja veetmise tegevustes ja veeta vaba aega koos teiste vahistatutega. TutkVL ptk 3 § 5 vahistatul peab olema võimalik viibida vabas õhus vähemalt üks tund päevas.	StVollzG § 64- kinni peetavale isikule, kes ei tööta vabas õhus võimaldatakse vähemalt üks kord päevas viibida ühe tunni jooksul vabas õhus.	TPR § 29 lg 1- üle 21 aastane vahistatu peab saama tegeleda füüsilise treeninguga vähemalt üks kord nädalas. TPR § 29 lg 2- alla 21 aastane vahistatu peab saama tegeleda füüsilise treeninguga piisaval määral. TPR § 30- vahistatu peab saama viibida vähemalt ühe korra päevas vabas õhus asjaoludele vastavas pikkuses.	EVR (95.3) 25.2- vahistatud peavad viibima kambrist väljas piisavalt, et oleks tagatud normaalse liikumis- ja suhtlemisvajadus e rahuldamine.

¹¹² CPT 22.02.2012 kontrollkäikude kokkuvõttes Saksamaa vanglatesse on samuti märgitud, et kambri põrandapind peab olema piisav. Saksamaa konstitutsioonikohus on asunud seisukohale, et kahe kinnipeetava hoidmine ühe kinnipeetava majutamiseks ettenähtud kambris põranda pinnaga 8 m² riivab inimväärikust. <www.cpt.coe.int/documents/deu/2012-06-inf-eng.htm#_ftn27> (16.03.2012)

¹¹³ Vanglateenistuse töö standardid (Prison Service operating standard) näeb ette, et ühekohalises kambris peab olema põrandapinda vähemalt 5,5m² ning kahekohalises suhtarvu 1,3 võrra rohkem.

	VangS § 93 lg 3-õigus omada vanglateenistuse nõusolekul kambris raadiot või televiisorit.	TutkVL ptk 7 § 4- vahistatutel peab olema võimalus jälgida televisiooni- ja raadioprogramme .	StVollzG § 69- vahistatutel on õigus jälgida vangla poolt pakutavat televisiooni- programmi ja kuulata raadiosaateid. StVollzG § 70- erandkorras on lubatud isikliku raadio või televiisori omamine.	TPR § 8- vahistatutel võib olla privileege nende hulgas omada kambris raadiot või televiisorit.	EVR (99a, b ja c) 24.10- õigus jälgida televisiooni ja raadio saateid.
	VangS § 93 lg 3-õigus tutvuda üleriigiliste päevalehtede ning raamatukogus hoitavate raamatute ja ajakirjadega.	TutkVL ptk 7 § 3 vahistatutele tuleb vanda võimalus kasutada vangla raamatukogu või avalikku raamatukogu	StVollzG § 67-õigus võtta osa vanglas toimuvatest erinevatest tegevustest (kursused, sportlikud üritused jne) sh kasutada raamatukogu.	TPR § 33- vahistatutel on õigus kasutada vanglas olevat raamatukogu.	EVR 99c.- vahistatutel võimaldatakse juurdepääs raamatutele, ajalehtedele, ajakirjadele ja muule meediale.
	VangS § 93 lg 3-õigus tellida mõõdukuse piires isiklike vahendite arvel ajalehti, ajakirju ja muud kirjandust.	TutkVL ptk 7 § 4- vahistatutel peab olema võimalus lugeda ajalehti ning oma vahendite arvel hankida ajalehti ja ajakirju.	StVollzG § 68- vahistatutel on õigus tellida isiklike vahendite arvel kinnipidamisasutuse vahendusel ajalehti ja ajakirju.	TPR § 43- vahistatutel võib oma tarbeks ja isiklike vahendite arvel tellida raamatuid, ajalehti, ajakirju ja muid kinnipidamiskoha eripärade sobivaid ajaveetmiseks vajalikke vahendeid.	EVR (95.3) 24.10- vahistatutel võimaldatakse tellida ajalehti, ajakirju ning muid väljaandeid.
	VangS § 93 lg 4- alaealisel vahistatutel õigus põhi- või üldkeskhariduse omandamisele.	VL ptk 8 § 8- kinni peetav isik võib õppida vanglas või väljaspool vanglat.	StVollzG § 38- kinni peetaval isikul võimaldatakse omandada keskharidust.	TPR § 32- vahistatutel võimaldatakse õppida. TPR § 32 lg 4- vahistatutel peab õppima kui on koolikohustuse eas.	EVR (95.3) 28- vahistatutel võimaldatakse õppida.
	VangS § 93 lg 7-õigus töötada, kui vanglateenistus saab seda võimaldada.	TutkVL ptk 4 § 2 kohaselt võib vahistatule anda loa omal kulul vangla tingimustes sobiva töö tegemiseks.	StVollzG § 177- vahistatutel võib töötada ning talle makstakse selle eest tasu.	TPR § 31 lg 5- vahistatutel võimaldatakse kinnipidamiskohas töötada.	EVR 100.1- vahistatutel võimaldatakse töötada.
Vahistatute	VangS §-id 93 ja 94 õigus lühiajalistele kokkusaamisele.	TutkVL ptk 9 § 1- õigus lühiajalisele kokkusaamisele	StVollzG § 24- õigus lühiajalistele kokkusaamistele.	TPR § 35- õigus kokkusaamistele.	EVR (99a ja b) 24.4- õigus lühiajalisele kokkusaamisele.
		TutkVL ptk 9 §	StVollzG § 24-		EVR (99a ja b)

		2- õigus pikaajalisele kokkusaamisele	õigus pikaajalistele kokkusaamistele.		24.4- õigus pikaajalisele kokkusaamisele.
VangS § 96 õigus kirj vahetusele.	TutkVL ptk 8 § 1 kohaselt on vahistatul õigus kirj vahetusele,	StVollzG § 28- õigus kirj vahetusele.	TPR § 35- õigus kirj vahetusele.	EVR (99a ja b) 24.1- õigus kirj vahetusele.	
VangS § 96 õigus telefoni kasutamisele.	TutkVL ptk 8 § 6. kohaselt on vahistatul võimalus kasutada omal kulul telefoni	StVollzG § 32- õigus telefoni kasutamisele ja telegrammidele.	TPR § 34- õigus telefoni kasutamisele.	EVR (99a ja b) 24.1- õigus telefoni kasutamisele.	
VangS § 98 lg 1- õigus saada pakke.		StVollzG § 33- õigus saada pakke (3 korda aastas).	TPR § 44- õigus saada pakke.	EVR (99a ja b) 24.1- õigus saada pakke.	
VangS § 99- õigus lühiajalisele väljaviimisele.	TutkVL ptk 9 § 9- õigus lühiajalisele väljaviimisele.	StVollzG § 35- õigus lühiajalisele väljaviimisele.		EVR (99a ja b) 24.7- õigus lühiajalisele väljaviimisele.	